

תורתך חנני

באגדה ובהלכה

מפי הרב **אורן נזרית** שליט"א

פרשת וישלח

יגדיל תורה

גליון

תורתך חנני

ניתן להקדיש
פרשיות להצלחה ולברכה
ולעילוי נשמת וכיו"ב
לפרטים,
ניתן ליצור קשר בפל':
0509013000
0506491414

ניתן להשיג בטלפונים:
0509013000
0506491414
למעוניינים
ניתן לקבל השיחה במייל:
toraoren@gmail.com

עיצוב ועימוד:
שלמה. נ.
0504158840
shlomo131375@gmail.com

תוכן עניינים

דורון תפלה מלחמה

צורת ודרך ההתנהלות עם אמות העולם ..... ג
גזרה שנעשה בה פעל סמלי - תתקים בהכרח ..... ג
סבת המסעות של אברהם אבינו ע"ה - לעשות קנין בארץ ישראל ..... ד
כעסו של עשו על יעקב אבינו ע"ה שנגנב לו הברכה של יצחק אבינו ע"ה ..... ה
המצוה מרוממת ומקדשת את האדם אפלו שפל שבשפלים ..... ה
יעקב אבינו ע"ה מתנהג בענוה ובתקיפות כנגד עשו ..... ו
כסילותו וגאותו של 'לבן הארמי' ..... ו
עם לבן גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי ..... ז
ארבעה בנים - באדם אחד ..... ז
'ויהי לי שור וחמור' במלחמה - כחנו בתורתנו ובתפלתנו ..... ח
כח ההצלה לכל העולם על ידי עסק התורה ..... ח
מפלתו של 'סנחריב' ..... ט
ה'נשק' כנגד - תורה ותפלה ..... ט
ההתנהלות כנגד רודפינו מבקשי רעתנו - כדרך של 'דורון' של 'שחד' ..... י
אין לצמצם בהוצאות של 'אור' לתלמוד תורה - ומעשה נורא על זה ..... יב
'ויחן את העם אשר אתו' ..... יב
פזור ישראל בין אמות העולם - חסד גדול ..... יג
'צאי לך בעקבי הצאן', - כדרך המסורה לנו ..... יד
'עשו שונא ליעקב' ..... יד
המלחמה כנגד עשיו - 'הקול קול יעקב' ..... טו
כל אחד מחיב בהשתדלות כפי כחו למען התורה ..... טז

סימן רפא - דיני תפלת שחרית של שבת ד

גם בשבת ויום טוב צריך לסמוך גאלה לתפלה, ואין לדבר ולהפסיק בין גאלה לתפלה ..... יז
ספק אם הזכיר יעלה ויבא בחל ובשבת ..... יז

סימן רפ"ב - דיני קריאת התורה בשבת א

יסוד חיוב קריאת התורה ..... יט
אם אומרים ברוך שמה בשני וחמישי ..... כ
אם יש להשתחוות בברוך שמה כשאומרים דסגדנא קמיה ..... כ
להפסיק לאמירת ברוך שמיה באמצע פסוקי דזמרה ..... כב
למכר בשבתות וימים טובים את העליות לתורה, ולערך מגבית ולתרום כסף לישיבות ..... כג
ע"פ הזה"ק יש שבח למצוה שאדם קונה בממון, יותר ממצוה שזכה בה בחנם ..... כה
מקור המנהג לנשק היד בעת הגבהת הספר תורה ..... כו
העולה לתורה ילך בדרך שהיא קצרה וקרובה לתבה, וכשיורד ילך בדרך ארכה יותר ..... כח
אם יכולים להוסיף על העולים בשבת ..... כט

דּוֹרוֹן תְּפִלָּה מִלְּחָמָה

צוּרַת וְדֶרֶךְ הַהִתְנַהֲלוּת עִם אֻמּוֹת הָעוֹלָם

רָאִיתִי בְּמַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב שֶׁכָּתַב לְפִתְחַ בִּדְבָרָיו הַקְּדוֹשִׁים שֶׁל רַבֵּינוּ הָרַמְבַּ"ן עָלָיו הַשָּׁלוֹם (בְּרֵאשִׁית יב, ו בְּתְחִלַּת פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ) שֶׁשַּׁיָּכִים גַּם לְפָרָשָׁתֵנוּ פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח. וְכַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הַמְּאֹרָעוֹת הַמִּתְרַחֲשִׁים בְּסֵפֶר בְּרֵאשִׁית, לְלַמְּדֵנוּ הֵם נִכְתְּבוּ, זֶה לֹא 'דִּבּוּרִים' בְּעָלְמָא, 'סִפּוּרִים', כֻּלָּם הֵם 'מוּסָר' לְכָל הַדּוֹרוֹת. וּבִפְרָט בְּפָרָשָׁתֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִידוּ רַבּוֹתֵינוּ בַּמִּדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה עח סִימָן טו), שֶׁהָיוּ אוֹתָם חֲכָמִים, גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, כַּאֲשֶׁר הָיוּ נוֹסְעִים לְרוֹמָא בִּשְׁבִיל שִׁלְיחוּת שֶׁל כְּלַל יִשְׂרָאֵל, כָּךְ הָיָה מִנְהָגָם וְכָךְ הָיָה דַּרְכָּם: לִלְמֹד 'פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח' קֹדֶם הַנְּסִיעָה. כִּי בָּאן לְמָדָה אוֹתָנוּ תּוֹרָה אֵיךְ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כְּשֶׁאָדָם צָרִיךְ לְהִפָּגֵשׁ עִם מִי שֶׁאֵינוֹ בֶּן בְּרִית.

וְזֶה לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ן: "אֹמֶר לְךָ כְּלָל, תָּבִין אוֹתוֹ בְּכָל הַפָּרָשִׁיּוֹת הַבָּאוֹת בְּעִנְיַן אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב", אוֹמֵר הָרַמְבַּ"ן, תַּקְשִׁיב, אֲנִי מוֹסֵר לְךָ 'מַפְתֵּחַ', כְּלָל גָּדוֹל, לְהֲבָנַת כָּל הַמְּאֹרָעוֹת שֶׁל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב הַכְּתוּבוֹת כָּאן 'בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה', "וְהוּא עִנְיָן גָּדוֹל, הִזְכִּירוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּדֶרֶךְ קְצָרָה", הַכְּלָל הַזֶּה, הַיְסוֹד הַזֶּה, הוּא כְּלָל גָּדוֹל בִּדְבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ חַכְמֵי הַתַּלְמוּד, חַכְמֵי הַמִּדְרָשׁ, וְהֵם אָמְרוּ אוֹתוֹ בְּקִצּוּר, כָּלְלוּ אוֹתוֹ בְּקִצּוּר, "אָמְרוּ כָּל מַה שֶׁאֵרַע לָאָבוֹת סִימָן לַבָּנִים", (תַּנְחוּמָא פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ סִימָן ט), 'מַעֲשֶׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים', "וְלָכֵן יַאֲרִיכוּ הַכְּתוּבִים בְּסִפּוּר הַמַּסָּעוֹת וּבַחֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת וּשְׁאָר הַמִּקְרִים", מַה שֶׁמִּתְרַחֵשׁ כָּאן בִּשְׁאָר הַפָּרָשִׁיּוֹת אֵיךְ אַבְרָהָם נוֹסֵעַ, יִצְחָק נוֹסֵעַ לִגְרָר (בְּרֵאשִׁית כו, ו), חוֹזֵר, כָּל הָאֲרִיכוּת שֶׁל חֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת, מָה מַשְׁמִיעָה לָנוּ הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה בַּסִּפּוּר הַזֶּה שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם חָפַר בְּאֵרוֹת וְהֵם סָתְמוּ אוֹתָם וְאַחַר כָּךְ יִצְחָק פָּתַח אוֹתָם וְכוּ' (בְּרֵאשִׁית פֶּרֶק כו), וְכֵן כָּל שְׁאָר הַמִּקְרִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בַּפָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ? "וְיַחְשֹׁב הַחוֹשֵׁב כָּהֵם כְּאֵלּוּ הֵם דְּבָרִים מְיֻתָּרִים, אֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת", אָדָם שֶׁלִּפְעָמִים פְּשׁוּטוֹ מְעַיֵּן 'מְקֻפָּיָא' (בְּלִי לְהִתְבּוֹנֵן), הוּא חוֹשֵׁב אֶת כָּל זֶה לַאֲרִיכוּת דְּבָרִים בְּעָלְמָא, אֵיזֶה תּוֹעֶלֶת יֵשׁ בָּזֶה? אוֹמֵר הָרַמְבַּ"ן: לֹא! "וְכֻלָּם בָּאִים לְלַמֵּד עַל הֶעָתִיד' כָּל הַמְּאֹרָעוֹת הַלָּלוּ בָּאוּ לְלַמֵּד אוֹתָנוּ עַל כָּל הֶעָתִיד שֶׁל כְּלַל יִשְׂרָאֵל, "כִּי כַּאֲשֶׁר יָבוֹא הַמִּקְרֶה לַנָּבִיא מִשְּׁלֹשֶׁת הָאָבוֹת", כָּל מִקְרֶה וּמִקְרֶה שֶׁהִתְרַחֵשׁ לְאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, "יִתְבּוֹנָן מִמֶּנּוּ הַדָּבָר הַנִּגְזָר לָבוֹא לְזַרְעוֹ", זֶה הָיָה בִּשְׁבִילוֹ לְמוּד, לְעַיֵּן וּלְהִתְבּוֹנֵן וּלְרְאוֹת: מַה זֶּה מְלַמֵּד אֵצֶל הַבָּנִים? מַה יִּהְיֶה אִתָּנוּ, מַה יִּהְיֶה עִם דּוֹרוֹתָיו הַלְאָה? עַל כָּל מְאֹרָע שֶׁהִתְרַחֵשׁ לְאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, בָּזֶה הֵם הָיוּ מִתְבּוֹנְנִים.

גְּזֵרָה שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהּ פֹּעַל סְמִלִי - תִּתְקַיֵּם בְּהֶכְרֵחַ

וְכָאן מוֹסִיף הָרַמְבַּ"ן אֶת הַדְּבָרִים הַמְפֹרָסָמִים: "וְדַע שֶׁכָּל גְּזֵרַת עִירִין כַּאֲשֶׁר תֵּצֵא מִכֹּחַ גְּזֵרָה אֶל פֹּעַל דְּמְיוֹן, תִּהְיֶה מִתְקַיֶּמֶת עַל כָּל פָּנִים". פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים: כָּל גְּזֵרָה כְּשֶׁהִיא לֹא רַק 'גְּזֵרָה' בְּעָלְמָא, אֶלָּא הִיא יוֹצֵאת לַפֹּעַל בְּמַעֲשֶׂה סִמְלִי, אָז בְּהֶכְרֵחַ הַגְּזֵרָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא יוֹצֵאת מֵהַשָּׁמַיִם, הִיא בְּהֶכְרֵחַ מִתְקַיֶּמֶת. אִם הַנָּבִיא עוֹשֶׂה כְּ'פֹּעַל סְמִלִי' לַדָּבָר, 'דִּגְמָא', 'פֹּעַל דְּמְיוֹן', זֶה יִתְקַיֵּם.

וּמֵבִיא הָרַמְבַּ"ן כַּמָּה דִּגְמָאוֹת לָזֶה, "וְלָכֵן יַעֲשׂוּ הַנְּבִיאִים מַעֲשֶׂה בַּנְּבוּאוֹת, כְּמַאֲמַר יִרְמְיָהוּ שֶׁצִּוָּה לְבָרוּךְ: 'וְהָיָה כִּכְלוֹתְךָ לִקְרֹא אֶת דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו אֶבֶן וְהִשְׁלַכְתּוֹ אֶל תּוֹךְ פְּרָת, וְאָמַרְתָּ כָּכָה תִּשְׁקַע בָּבֶל' (יִרְמְיָהוּ נא, סג-ד)". בָּרוּךְ בֶּן נֵרִיָּה תַּלְמִידוֹ שֶׁל יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא, קִבֵּל מִיִּרְמְיָהוּ 'פְּקֻדָּה' וְאָמַר לוֹ, בַּסֵּפֶר שֶׁבְּיָדַי כָּתַבְתִּי אֶת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר תָּבוֹא לְבָבֶל, וַאֲנִי נוֹתֵן לְךָ אוֹתוֹ, וְאַחֲרֵי שֶׁאַתָּה תִּקְרָא אֶת הַ'סֵּפֶר' הַזֶּה, אֶת הַ'מְּגִלָּה' הַזֹּאת, תִּקַּח וְתַשְׁלִיךְ אוֹתוֹ לְתוֹךְ 'נְהַר פְּרָת', וּכְשֶׁיִּשְׁקַע הַסֵּפֶר הַזֶּה בְּתוֹךְ הַנָּהָר, אַתָּה תֹּאמַר: כְּמוֹ שֶׁהַסֵּפֶר הַזֶּה שָׁקַע בְּ'נְהַר פְּרָת' כָּךְ תִּשְׁקַע בָּבֶל (יִרְמְיָהוּ סוֹף פֶּרֶק

נא). כְּלוֹמַר: יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עָלָיו הַשָּׁלוֹם מִתְנַבֵּא כָּאן נְבוּאָה עַל חָרְבַן בָּבֶל, וּמְבַקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת מַעֲשֶׂה תְּמוּהַּ שֶׁל זְרִיקַת הַמְּגִלָּה לִנְהַר פְּרָת.

וְנִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה: לָמָּה צָרִיךְ הַנָּבִיא לַעֲשׂוֹת 'פֹּעַל סְמֶלִי' לַדָּבָר, 'פֹּעַל דְּמְיוֹנִי' לַדָּבָר, לָקַחַת אֶת הַ'סֵּפֶר' הַזֶּה, אֶת הַ'מְּגִלָּה' הַזֹּאת, וְלִקְשֹׁר אוֹתָהּ וּלְהַשְׁלִיךְ אוֹתָהּ לְתוֹךְ נְהַר פְּרָת, וּכְשֶׁהִיא שׁוֹקַעַת לוֹמַר, 'כְּמוֹ שֶׁהִיא שׁוֹקַעַת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת - כָּךְ תִּשְׁקַע בָּבֶל'. בִּשְׁבִיל מָה? אוֹמֵר הָרַמְבַּ"ן עָלָיו הַשָּׁלוֹם: זֶה הַיְסוֹד שֶׁלְּמַדְנוּ, כָּל נְבוּאָה שֶׁהִיא יוֹצֵאת לְ'פֹּעַל דְּמְיוֹן', עוֹשִׂים בָּהּ הַנְּבִיאִים 'מַעֲשֶׂה סְמֶלִי' שֶׁמְּתָאֵר אֶת הַדָּבָר הַזֶּה שֶׁהֵם נִבְּאוּ עָלָיו, וּמְמַלְּא בְּהֶכְרֵחַ הַנְּבוּאָה הַזֹּאת תְּתָקִים. הִיא מֻכְרַחַת לְהִתָּקֵים. לֹא תַּחֲזֹר וְתִתְבַּטֵּל הַנְּבוּאָה הַזֹּאת. וְלָכֵן אִם זוֹרֵק אֶת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת בְּתוֹךְ 'נְהַר פְּרָת' וְאוֹמֵר 'כָּךְ תִּשְׁקַע בָּבֶל', בֶּאֱמֶת כָּךְ בָּבֶל תִּשְׁקַע וְלֹא תָקוּם. וְכָךְ הָיָה כַּיָּדוּעַ.

מוֹסִיף הָרַמְבַּ"ן עוֹד דָּגְמָא, "וְכֵן עִנְיַן אֱלִישָׁע, בְּהָנִיחוֹ זְרוֹעוֹ עַל הַקֶּשֶׁת", מַה שֶּׁמְּסֻפָּר בְּסֵפֶר מְלָכִים (ב' פֶּרֶק יג), שֶׁ'יוֹאָשׁ' מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, בָּא אֶל אֱלִישָׁע שֶׁיִּתְפַּלֵּל עַל יִשְׂרָאֵל (שָׁם פָּסוּק יד), וֶאֱלִישָׁע מְצַוֵּהוּ שֶׁיִּקַּח קֶשֶׁת וְחִצִּים (שָׁם טו), וּמְצַוֵּה אוֹתוֹ לְהַרְכִּיב אֶת יָדָיו עַל הַקֶּשֶׁת, וֶאֱלִישָׁע הֵנִיחַ אֶת יָדָיו עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ יוֹאָשׁ (שָׁם טז), וּמְצַוֵּה אוֹתוֹ לְכַוֵּן אֶת הַחֵץ וְהַקֶּשֶׁת לְכִוּוּן אֲרָם וְלִירוֹת (שָׁם יז), הוּא יָשַׁב בְּשֹׁמְרוֹן (שָׁם י), וְאֶת הַחֵץ הוּא הֵעִיף לְכִוּוּן אֲרָם, כָּךְ אָמַר לוֹ אֱלִישָׁע: 'תִּירֶה!', וְהוּא יוֹרֶה. "וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע יְרֵה וַיּוֹר, וַיֹּאמֶר חֵץ תְּשׁוּעָה לַה' וְחֵץ תְּשׁוּעָה בַּאֲרָם". (שָׁם יז). כָּךְ הוּא עָשָׂה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְהַמֶּלֶךְ הִפְסִיק לִירוֹת אֶת הַחִצִּים (שָׁם יח). "וְנֶאֱמַר שָׁם: 'וַיִּקְצֹף עָלָיו אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְהַכּוֹת חָמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ פְּעָמִים, אָז הִכִּיתָ אֶת אֲרָם עַד כַּלֵּה, וְעַתָּה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים תַּכֶּה אֶת אֲרָם' (שָׁם פָּסוּק יט)". אֱלִישָׁע קָצַף עָלָיו, אָמַר לוֹ, חֲבָל שֶׁעָשִׂיתָ רַק שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אִם הָיִיתָ מַמְשִׁיךְ עוֹד חָמֵשׁ שֵׁשׁ פְּעָמִים, הָיִיתָ יוֹרֶה אֶת הַחֵץ, הָיִיתָ 'מְחַסֵּל' אֶת 'אֲרָם' לְגַמְרֵי, אֲבָל עַכְשָׁיו רַק שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אַתָּה תְּנַצֵּחַ אֶת 'אֲרָם', לֹא יוֹתֵר. אַחֲרֵי שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הֵם יַחְזְרוּ לִהְיוֹת 'אִימְפֶּרְיָה' כְּמוֹ שֶׁהָיוּ לְפָנֶיךָ כֵּן. חֲבָל שֶׁלֹּא הִמְשַׁכְתָּ לִירוֹת עוֹד. מָה הַבֵּאוּר בָּזֶה? מַדּוּעַ אֱלִישָׁע תּוֹפֵס אֶת הַקֶּשֶׁת יַחַד עִם הַמֶּלֶךְ וְיוֹרִים אֶת הַחִצִּים מִ'שֹּׁמְרוֹן, לְכִוּוּן אֲרָם... וְכִי זֶה נִגִּיעַ לַאֲרָם? וְכִי זֶה נִגִּיעַ לְדַמֶּשֶׂק? זֶה לֹא נִגִּיעַ. אִם כֵּן מָה הַבֵּאוּר בְּמַעֲשֶׂה הַזֶּה? אוֹמֵר הָרַמְבַּ"ן עָלָיו הַשָּׁלוֹם, זֶה מַה שֶּׁאָמַרְנוּ, כְּשֶׁעוֹשִׂים 'נְבוּאָה, לֹא רַק 'מְנַבְּאִים, אוֹתָהּ, אֶלָּא עוֹשִׂים 'פְּעֻלָּה דְּמְיוֹנִית', 'פְּעֻלָּה סְמֶלִית' בִּשְׁעַת הַנְּבוּאָה, וּמְמַלְּא מֻכְרָח הוּא שֶׁהַנְּבוּאָה תִּתְקַיֵּם. לָכֵן בְּקֵשׁ אֱלִישָׁע לִירוֹת מֵהַחֵץ, וְהִתְנַבֵּא אָז: 'חֵץ תְּשׁוּעָה לַה' חֵץ תְּשׁוּעָה לַאֲרָם'.

מִכָּאן לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ אֶת הָעִנְיָן שֶׁל 'תַּשְׁלִיךְ'. אוֹמְרִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, בְּ'תַּשְׁלִיךְ': 'וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם' (מִיכָה ז, יט), עוֹמְדִים לְיַד הַ'נָּהָר' אוֹ 'בְּאֵר', וְעוֹשִׂים 'תַּשְׁלִיךְ' שֶׁל הָעֲוונוֹת לְתוֹךְ הַ'מַּיִם' (כֻּלָּם שְׁמֵחִים: 'ב"ה הִשְׁלַכְנוּ כָּל הָעֲוונוֹת'). מָה הַבֵּיאוּר בָּזֶה? וְכֵן בִּתְפִלָּה, בְּאַשְׁרֵי יוֹשְׁבֵי בֵיתֶךָ. כְּשֶׁמַּגִּיעִים לַפָּסוּק: 'פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן, (תְּהִלִּים קמה טז), פּוֹתְחִים אֶת הַיָּדַיִם וְאוֹמְרִים בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת: 'פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ.', (יֵשׁ נֶאֱנָחִים וְיֵשׁ שְׂמֵחִים), מָה הַבֵּיאוּר בָּזֶה? זֶה כְּעֵין מַה שֶּׁאָמַרְנוּ כָּאן - (כְּךָ מְפָרְשִׁים הָאַחֲרוֹנִים, ע' בֶּן אִישׁ חַי פָּר' וַיִּגַּשׁ אות יב, וְשו"ת תּוֹרָה לִשְׁמָהּ סִי' לא) עוֹשִׂים כָּל פְּעֻלָּה עִם פֹּעַל דְּמְיוֹנִי לַדָּבָר, וּמְבַקְּשִׁים שֶׁזֶּה יִתָּקֵים. זֶה הַפְּשָׁט.

סִבַּת הַמַּסָּעוֹת שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה - לַעֲשׂוֹת קִנְיָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל

מְבָאֵר הָרַמְבַּ"ן ע"ה, אַחֲרֵי שֶׁהֵבַנְתָּ אֶת הַיְסוֹד הַזֶּה, אֶת הָעִנְיָן הַזֶּה, תָּבִין גַּם כֵּן אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאָבוֹת, "וּלְפִיכָךְ הֶחֱזִיק הקב"ה אֶת אַבְרָהָם בָּאָרֶץ, וְעָשָׂה לוֹ דְּמְיוֹנוֹת בְּכָל הָעֵתִיד לְהֵעָשׂוֹת בְּזַרְעוֹ, וְהַבֵּן זֶה". כְּשֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה הוֹלֵךְ בָּאָרֶץ, 'קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ, כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה, (בְּרֵאשִׁית יג, יז), עֶצֶם הַהֲלִיכָה הַזּוֹ זֶה 'כִּבּוּשׁ; זֶה 'קִנְיָן', כְּמוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא בַּתְרָא (ק.) כְּשֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה הָלַךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ, הוּא קָנָה אֶת הָאָרֶץ בִּשְׁבִילֵנוּ, לֹא הָיָה כָּאן רַק 'נְבוּאָה' שֶׁאַבְרָהָם מְקַבֵּל אֶת הָאָרֶץ, אֶלָּא הָיָה כָּאן 'מַעֲשֵׂה קִנְיָן' בְּ'הֲלִיכָה' שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה, בְּכָל הַ'מַּסָּעוֹת' שֶׁהוּא הָלַךְ. בָּזֶה הוּא קָנָה אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

וְעַל פִּי זֶה מְבָאֵר הָרַמְבַּ"ן ע"ה כַּמָּה פְּסוּקִים, 'וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם' (בְּרֵאשִׁית יב,

ו) וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ"י: לְהִתְפַּלֵּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשֶׁיִּבּוֹאוּ לְהִלָּחֵם בִּשְׁכֶם. לָמָּה הִגִּיעַ תְּחִלָּה לִשְׁכֶם? כִּי שְׁכֶם זֶה עִיר הַמּוּעֶדֶת לְפֻרְעָנוּת (סַנְהֶדְרִין קב.) שָׁם הָיָה הָעֵסֶק עִם דִּינָה בַּת יַעֲקֹב. שָׁם מָכְרוּ אֶת יוֹסֵף, וְשָׁם הָיְתָה הַחֻלְקָה שֶׁל הַמְלוּכָה. כְּמוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא (סַנְהֶדְרִין קב.) אַחֲרֵי שֶׁנִּפְטַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ ע"ה, הִגִּיעַ בְּנוֹ 'רְחַבְעָם' נִפְגַּשׁ רָצָה לָדַעַת מָה יִהְיֶה הַלְּאָה, אֵיךְ נְנַהֵל אֶת הַהַנְהָגָה שֶׁל כְּלַל יִשְׂרָאֵל, וּבִ'שְׁכֶם' עָזְבוּ אוֹתוֹ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, וְנִקְרְעָה הַמְלוּכָה, נַעֲשׂוּ שְׁתֵּי מַלְכֻיּוֹת בִּכְלַל יִשְׂרָאֵל, 'מַלְכוּת יְהוּדָה', רְחַבְעָם הוּא הַ'מֶּלֶךְ', הוּא שׁוֹלֵט עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין, וְ'יָרָבְעָם בֶּן נְבָט' לָקַח אֶת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים. אֵיפֹה זֶה קָרָה? בִּשְׁכֶם (מְלָכִים ב' פֶּרֶק יב). לָכֵן אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה בָּא לְ'שְׁכֶם' תְּחִלָּה, לְהִתְפַּלֵּל עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה, לְהִתְפַּלֵּל עַל בָּנָיו כְּשֶׁבָּאוּ עֲצוּבִים מִן הַשָּׂדֶה. זֶה הַמָּקוֹם.

וּמֵבִיא הָרַמְבַּ"ן אֶת פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י וּמוֹסִיף עַל דְּבָרָיו, "וְכָתַב רַשִׁ"י נִכְנַס לְתוֹכָהּ, עַד מָקוֹם שְׁכֶם, לְהִתְפַּלֵּל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב כְּשֶׁיִּבּוֹאוּ מִן הַשָּׂדֶה עֲצוּבִים. וְנָכוֹן הוּא. וַאֲנִי מוֹסִיף כִּי הֶחֱזִיק אַבְרָהָם בַּמָּקוֹם הַהוּא תְּחִלָּה, וְקִדֵּם שֶׁנָּתַן לוֹ אֶת הָאָרֶץ, נִרְמַז לוֹ מִזֶּה כִּי בָּנָיו יִכְבְּשׁוּ הַמָּקוֹם הַהוּא תְּחִלָּה קֹדֶם הֱיוֹתָם זוֹכִים בּוֹ, וְקִדֵּם הֱיוֹת עָוֹן יוֹשֵׁב הָאָרֶץ שָׁלֵם לְהַגְלוֹתָם מִשָּׁם". כְּמוֹ שֶׁהָיָה אֵצֶל יְהוֹשֻׁעַ (ע' סוֹטָה לג:), שֶׁדָּרַךְ שְׁכֶם הֵם נִכְנְסוּ, וְכָבְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ. וְכָךְ הָרַמְבַּ"ן ע"ה מַאֲרִיךְ וּמְפָרֵשׁ אֶת כָּל הַפְּסוּקִים.

הַיְסוֹד הוּא: 'מַעֲשֶׂה אָבוֹת סִימָן לַבָּנִים' וְקַל וָחֹמֶר בֶּן בְּנוֹ שֶׁל קַל וָחֹמֶר הַפָּרָשָׁה שֶׁלָּנוּ. כְּמוֹ שֶׁהִזְכִּירָנוּ בְּשֵׁם רַבּוֹתֵינוּ בַּמִּדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּר' עח סִ' טו), שֶׁכָּךְ הֵם הָיוּ עוֹשִׂים 'הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה' הַשְּׁלִיחִים וְהַמַּנְהִיגִים שֶׁל כְּלַל יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם 'עֵינֵי הָעֵדָה' שֶׁהֵם מָסְרוּ אֶת נַפְשָׁם בְּעֲבוּר כְּלַל יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁהָיוּ צְרִיכִים לָצֵאת לִשְׁלִיחוּת בְּכָל הַדּוֹרוֹת, (כָּל הַשְּׁתַדְּלָנִים שֶׁעָמְדוּ לָנוּ עַד הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן), הָיוּ מוֹסְרִים נֶפֶשׁ בְּעֲבוּר כְּלַל יִשְׂרָאֵל. וְלִפְנֵי שֶׁהָיוּ יוֹצְאִים לַדֶּרֶךְ, הָיוּ לוֹמְדִים אֶת הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת, שֶׁהִיא מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ אֶת הַיְחָסִים בֵּינֵינוּ לְבֵין אֻמּוֹת הָעוֹלָם. אֵיךְ, וּמָה לַעֲשׂוֹת.

הַרְבֵּה פְּעָמִים הָיוּ צְרִיכִים לְהִכָּנֵס לְ'לוֹעַ הָאֲרִי' מַמָּשׁ. אָדָם הוֹלֵךְ לֹא יוֹדֵעַ אִם יַחֲזֹר. הוֹלֵךְ אֵצֶל הַ'מֶּלֶךְ' לֹא יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מַצַּב רוּחַ יִהְיֶה, אוּלַי יִכְעַס עָלָיו וְיָתִיז אֶת רֹאשׁוֹ. עַל ר' אִיצֶל'ה מוֹאֶלְז'ין ע"ה, (בְּנוֹ שֶׁל ר' חַיִּים מוֹוֶלאזִ'ין זצ"ל) יָדוּעַ שֶׁהִרְבֵּה פְּעָמִים כְּשֶׁהָיָה נוֹסֵעַ לְ'פֶּטֶרְבּוּרְג' (עִיר הַבִּירָה שֶׁל 'רוּסְיָה' בִּזְמַן הַצָּארִים הָרִשָׁעִים), קֹדֶם הַנְּסִיעָה הָיָה עוֹשֶׂה 'וִדּוּי' וְלוֹבֵשׁ 'תַּכְרִיכִים' מִתַּחַת הַבְּגָדִים שֶׁלּוֹ, וְכָךְ הוֹלֵךְ אֶל אַנְשֵׁי הַמַּלְכוּת, מִי יוֹדֵעַ אִם יַחֲזֹר? מִי יוֹדֵעַ מָה יִהְיֶה, אֵיךְ יִהְיֶה הַ'מַּצַּב רוּחַ' שֶׁל הַמֶּלֶךְ בְּאוֹתוֹ זְמַן. זֶה הַמִּשְׁתַּדֵּל הָאֲמִתִּי.

כַּעֲסוֹ שֶׁל עֵשָׂו עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה שֶׁגָּנַב לוֹ הַבְּרָכָה שֶׁל יִצְחָק אָבִינוּ ע"ה

בְּפָרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר 'וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו, אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם. וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר, כֹּה תֹאמְרוּ לַאדֹנִי לְעֵשָׂו, כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב, עִם לָבָן גַּרְתִּי, וָאֵחַר עַד עָתָּה. וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה, וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לְמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ' (בְּרֵאשִׁית לב, ד-ו). יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה כְּשֶׁהוּא חוֹזֵר אַחֲרֵי אוֹתָם עֶשְׂרִים שָׁנָה שֶׁיָּשַׁב אֵצֶל לָבָן, הוּא יוֹדֵעַ מִי מְחַכֶּה לוֹ, אֵין מְנוּחָה, יֵשׁ 'לָבָן' וְיֵשׁ 'עֵשָׂו'. מָה עוֹשִׂים? 'עֵשָׂו' לֹא שָׂכַח אֶת הַ'בַּעַס', הוּא לֹא שָׂכַח אֶת הַ'שִּׁנְאָה', הוּא הִפְסִיד אֶת הַבְּכוֹרָה, הוּא הִפְסִיד אֶת הַבְּרָכָה, וְזֶה חָרָה לוֹ עַד מָוֶת, 'וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדוֹלָה וּמָרָה עַד מְאֹד' (בְּרֵאשִׁית כז, לד), הוּא הָיָה 'בַּר דַּעַת' לְהָבִין מָה זֶה הַהֶפְסֵד הַזֶּה שֶׁל הַבְּרָכָה שֶׁל יִצְחָק אָבִינוּ ע"ה וְזֶה רָתַח אֶצְלוֹ, עֶשְׂרִים שָׁנָה עָבְרוּ וַעֲדַיִן הָרִתְיחָה הַזּוֹ לֹא שָׁכְכָה, עֲדַיִן כֻּלּוֹ רוֹתֵחַ, הוּא מְחַכֶּה לְיַעֲקֹב מָתַי יָבוֹא לְיָדִי וַאֲנִי כְּבָר... כְּמוֹ שֶׁרָאִינוּ בַּפָּרָשָׁה מָה שָׂרָצָה לַעֲשׂוֹת, אָמַר אֲנִי אֲנַשֵּׁק אוֹתוֹ, אֶנְשׁוֹךְ אוֹתוֹ, וַאֲחַסֵּל אוֹתוֹ. (רַשִׁ"י בְּרֵאשִׁית לג ד, בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּר' עח סִ' ט). וּכְמוֹ שֶׁאָמַר אוֹתוֹ גָּדוֹל: 'מִיתַת נְשִׁיקָה הוּא בָּחַר לוֹ'. 'כָּךְ הוּא חָשַׁב לַעֲשׂוֹת. אֲבָל יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה יוֹדֵעַ שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִפָּגֵשׁ עִם עֵשָׂו, וְהֵכִין אֶת עַצְמוֹ לְכָךְ.

הַמִּצְוָה מְרוֹמֶמֶת וּמְקַדֶּשֶׁת אֶת הָאָדָם אֲפִלּוּ שֶׁפָּל שֶׁבַּשְּׁפָלִים

וְיֵשׁ לְהִתְבּוֹנֵן: מָה קָרָה לְעֵשָׂו? בַּתְּחִלָּה אֶת הַ'בְּכוֹרָה' הוּא מָכַר בָּעֲבוּר 'נְזִיד עֲדָשִׁים' (בְּרֵאשִׁית כה, כט וְהָלְאָה), 'הַלְעִיטֵנִי נָא' (בְּרֵאשִׁית כה, ל), נָתְנוּ לוֹ לֶאֱכֹל 'סִיר', (אוּלַי 'דּוּד'), וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בַּמִּדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּר' סג סִ' יב) שֶׁהוּא אָמַר 'הַלְעִיטֵנִי נָא' כְּמוֹ שֶׁמַּלְעִיטִים אֶת הַ'גָּמָל'. אֲנִי אֶפְתַּח אֶת

הַפֶּה – וְאַתָּה תִּשְׁפֹּךְ, 'וְיָפֶה שָׂעָה אַחַת קֹדֶם'. 'כָּל הַמַּרְבֶּה הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח', מַהֵר, תִּשְׁפֹּךְ, תַּלְעִיט. 'הַלְעִיטֵנִי נָא'. אֲבָל בִּשְׁבִיל זֶה מוֹכְרִים בְּכוֹרָה? אַף עַל פִּי כֵן רוֹאִים שֶׁעֲשָׂו מָכַר בְּעֵד נְזִיד עֲדָשִׁים אֶת הַבְּכוֹרָה.

אַךְ כַּאֲשֶׁר הוּא הִפְסִיד אֶת הַבְּרָכָה, הוּא עָמַד וְצָוַח בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת 'וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדוֹלָה וּמָרָה עַד מְאֹד' (בְּרֵאשִׁית כז, לד), 'הַבְּרָכָה אַחַת הִיא לְךָ אָבִי' (שָׁם לח), רַק בְּרָכָה אַחַת יֵשׁ לְךָ אַבָּא? אֲנִי רוֹצֶה גַּם בְּרָכָה. הוּא צָעַק, בָּכָה – וְעַד הַיּוֹם אֲנַחְנוּ סוֹבְלִים מֵהַבְּכִיָּה שֶׁל עֵשָׂו.

מָה הִשְׁתַּנָּה, אֶת הַבְּכוֹרָה מָכַר בִּשְׁבִיל 'נְזִיד עֲדָשִׁים', וְאִלּוּ כָּאן בִּשְׁבִיל הַבְּרָכָה אַתָּה בּוֹכֶה כָּל כָּךְ? מוּבָא בַּסְּפוֹרְנוֹ: כְּשֶׁעֲשָׂו הִפְסִיד אֶת הַבְּרָכָה, מָה הוּא עָשָׂה בְּאוֹתוֹ יוֹם? בַּמֶּה הוּא הָיָה עָסוּק בְּאוֹתוֹ יוֹם? עֵשָׂו הָיָה עָסוּק כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ בְּמִצְוָה שֶׁל 'כַּבֵּד אָב וָאֵם'. כַּבֵּד אָב, אָבִיו שָׁלַח אוֹתוֹ לְהָכִין לוֹ אֶת הַמַּאֲכָלִים, לְבַשֵּׁל לוֹ אֶת הַמַּטְעַמִּים (בְּרֵאשִׁית כז, ג-ד), וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ בַּמִּדְרָשׁ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּר' סז סִי' ב) שֶׁעֵשָׂו יָצָא לַשָּׂדֶה לָצוּד, אָז הוּא הָיָה תּוֹפֵס אֵיזֶה צְבִי וְקוֹשֵׁר אוֹתוֹ לְאֵילָן, וּבָא מַלְאָךְ וּמַתִּירוֹ, וְהָיָה נִמְלָט לוֹ הַצְּבִי, וְעוֹד הַפַּעַם, וְעוֹד הַפַּעַם, כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ וְחוֹזֵר חֲלִילָה. הוּא הִתְעַיֵּף כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ – בִּשְׁבִיל מִצְוַת 'כַּבֵּד אָב וָאֵם'. לָכֵן אֲפִלּוּ 'עֵשָׂו' – הַמִּצְוָה הַזֹּאת שִׁנְּתָה אוֹתוֹ. כְּשֶׁאָדָם עוֹשֶׂה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ מִצְוָה, אֲפִלּוּ יִהְיֶה בְּמַדְרֵגַת 'עֵשָׂו' בְּתְחִלַּת הַיּוֹם, בְּסוֹף הַיּוֹם שֶׁהָיָה עָסוּק בּוֹ בַּמִּצְוָה, הוּא בְּמַדְרֵגָה אַחֶרֶת. זֶה עֵשָׂו אַחֵר, הָיָה לוֹ כָּאן הִתְקַדְּשׁוּת שֶׁל אוֹתָהּ מִצְוָה. כָּל מִצְוָה, מִי שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ, יִהְיֶה אֲפִלּוּ נָמוּךְ שֶׁבַּנְּמוּכִים, אֲבָל מִצְוָה מְקֻדֶּשֶׁת, וְלָכֵן בְּאוֹתוֹ יוֹם הוּא כְּבָר תָּפַס מָה זֶה עִנְיָן רוּחָנִי, וְלָכֵן הוּא בָּכָה וְזָעַק עַל הֶפְסֵד הַבְּרָכָה.

זֶה לֹא אוֹתוֹ 'עֵשָׂו' שֶׁבָּא מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף (בְּרֵאשִׁית כה, כט), שֶׁאָמְרוּ חֲזַ"ל (ב"ב טז:) שֶׁחָזַר עָיֵף מִפְּנֵי אוֹתָן חָמֵשׁ עֲבֵרוֹת שֶׁעָשָׂה בַּשָּׂדֶה. וְלָכֵן הָיָה מוּכָן לִמְכֹּר אֶת הַבְּכוֹרָה בְּעֵד נְזִיד עֲדָשִׁים.

יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה מִתְנַהֵג בַּעֲנָוָה וּבְתַקִּיפוּת כְּנֶגֶד עֵשָׂו

וְכָאן מְלַמֶּדֶת אוֹתָנוּ הַתּוֹרָה, וְרַבּוֹתֵינוּ בְּאֵרוּ הַפְּסוּקִים, אֵיךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה הִתְיַחֵס לְעֵשָׂו, אֵיךְ הוּא הִתְכּוֹנֵן לִקְרַאת הַפְּגִישָׁה עִם עֵשָׂו. דָּבָר רִאשׁוֹן 'אֲדֹנִי', פּוֹנֶה אֵלָיו בְּתֹאַר שְׁרָרָה, אַתָּה 'אֲדֹנִי'. יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה מְדַבֵּר בִּנְמִיכוּת רוּחַ, בִּשְׁפָלוּת, בַּעֲנָוָה, אֲבָל תּוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר הוּא רוֹמֵז לְעֵשָׂו, רְמָזִים דְּקִים בְּרוּרִים, שֶׁעֵשָׂו יָבִין, שֶׁלֹּא כְּדַאי לוֹ 'לְהִתְעַסֵּק' עִם יַעֲקֹב. אוֹמֵר לוֹ: 'כֹּה תֹאמְרוּ לַאדֹנִי לְעֵשָׂו', וְהוּא מַדְגִּישׁ 'בְּהַאי לִישָׁנָא', לֹא תִּשְׁנוּ מִלְּשׁוֹנִי, אֵיךְ שֶׁאֲנִי אוֹמֵר אַתֶּם תַּחְזְרוּ (כ"ה בְּרַדַּ"ק וְכַיּוֹ"ב בְּאוֹר הַחַיִּים הַל), 'כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב, עִם לָבָן גַּרְתִּי וְאֵחַר עַד עָתָּה', תִּרְאֶה אָחִי עֵשָׂו, אֲנִי לֹא הָיִיתִי יוֹם אֶחָד אֵצֶל 'לָבָן' וּבָרַחְתִּי מִמֶּנּוּ, יָשַׁבְתִּי אֵצֶל 'לָבָן' לֹא שָׁנָה אַחַת, וְלֹא שְׁנָתַיִם, עֶשְׂרִים שָׁנָה שְׁלֵמוֹת הִתְגּוֹרַרְתִּי בְּמִחְצָתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ 'נָחָשׁ' שֶׁנִּקְרָא 'לָבָן', וְ'לָבָן' הָיָה מְפָרְסָם בְּכָל הָעוֹלָם כַּמָּה שֶׁהָיָה 'טָמֵא' וְכַמָּה שֶׁהָיָה 'מְכַשֵּׁף' וְכָל תּוֹעֵבוֹת שֶׁבָּעוֹלָם הָיָה עוֹשֶׂה, וְהוּא נִסָּה בְּכָל תַּחְבּוּלוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, בְּכָל הָאֳפָנִים שֶׁבָּעוֹלָם, לְנַצֵּחַ אוֹתִי, לְהַשְׁמִיד אוֹתִי, אֲבָל זֶה לֹא עָלָה בְּיָדוֹ. [אֲפִלּוּ שֶׁהוּא הִתְפָּאֵר 'יֵשׁ לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע' (בְּרֵאשִׁית לא, כט), אִם הָיִיתִי רוֹצֶה הָיִיתִי יָכוֹל לַהֲרֹג אֶת כֻּלָּם, בַּ'הַגָּדָה שֶׁל פֶּסַח' אֲנַחְנוּ אוֹמְרִים: 'לָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל; וְעִם כָּל הַשִּׂנְאָה הָעֲצוּמָה, מָה אֲנִי יָכוֹל לַעֲשׂוֹת? קִבֵּל מְנִיעָה מֵה' יִתְבָּרַךְ, 'וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מְדַבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע' (שָׁם).

כְּסִילוּתוֹ וְגַאֲוָתוֹ שֶׁל 'לָבָן הָאֲרַמִּי'

וְיֵשׁ כָּאן פֶּלֶא עַל 'לָבָן'. הֲרֵי לָבָן בָּא לְיַעֲקֹב וְכָלוֹ קוֹצֵף וְכָלוֹ רוֹתֵחַ 'לָמָּה גָּנַבְתָּ אֶת אֱלֹהָי' (בְּרֵאשִׁית לא, ל), [וְזֶה פֶּלֶא פְּלָאוֹת, רַק גּוֹי לֹא יָכוֹל לְהָבִין דָּבָר כָּזֶה, 'לָמָּה גָּנַבְתָּ אֶת אֱלֹהָי', אִם אֶפְשָׁר לְגָנְבוֹ – זֶה אֱלֹהִים? צָרִיךְ שְׁמִירָה לְתִקְעַ אוֹתוֹ בַּקִּיר שֶׁלֹּא יִגָּנְבוּ? 'לָמָּה גָּנַבְתָּ אֶת אֱלֹהָי', אֲנַחְנוּ קוֹרְאִים אֶת הַפָּסוּק הַזֶּה צוֹחֲקִים, זֶה אֱלֹהִים שֶׁלְּךָ, אֵיךְ אֶפְשָׁר לִגְנֹב אוֹתוֹ? מִי שׁוֹמֵר עַל מִי: אַתָּה עָלָיו – אוֹ הוּא עָלֶיךָ? אֲבָל זֶה 'גּוֹי'. הוּא צוֹעֵק וְהוּא לֹא תּוֹפֵס אֶת הַ'סְּתִירָה', אֶת הַ'גְּחוּךְ', אֶת הַ'צְחוֹק' שֶׁיֵּשׁ בַּדָּבָר הַזֶּה. הוּא בּוֹכֶה: 'לָמָּה גָּנַבְתָּ אֶת אֱלֹהָי', תֵּן לִי לַעֲשׂוֹת חִפּוּשִׂים אַחֲרָיו. 'הָאֱלֹהִים שֶׁלִּי 'נָעְדָּר'. מִישֶׁהוּ יָכוֹל לַעֲזֹר לִי, כָּךְ וְכָךְ הַסִּימָנִים שֶׁלּוֹ'. מְחַפֵּשׂ. זֶה גּוֹי].

וְיֵשׁ כָּאן שְׁאֵלָה גְּדוֹלָה: לָמָּה הָיָה לָבָן נִזְקָק לְהַגִּיד אֶת הַמִּשְׁפָּט הַזֶּה, בָּרֶגַע שֶׁהוּא אָמַר אֶת

הַמִּשְׁפָּט הַזֶּה הוּא הִזִּיק לְעַצְמוֹ, אִם הוּא הָיָה שׁוֹתֵק, חוֹסֵם אֶת פִּיו, לֹא הָיָה אוֹמֵר אֶת זֶה, מִמֵּילָא יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה הָיָה בֶּאֱמֶת בְּבֶהָלָה, אוּלַי הוּא רוֹצֶה לְהַזִּיק אוֹתִי, לַהֲרֹג אוֹתִי. לָמָּה לָבָן הָיָה צָרִיךְ לְגַלּוֹת שֶׁהוּא קִבֵּל בַּחֲזוֹן הַלַּיְלָה, בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה, אַזְהָרָה: 'תִּזָּהֵר, לֹא תְּנַע בְּיַעֲקֹב מִטּוֹב וְעַד רָע', לָמָּה הָיָה צָרִיךְ לְהַזְכִּיר אֶת זֶה? זֶה טִפְּשׁוּת לְהַזְכִּיר אֶת זֶה, בְּרֶגַע שְׁאַתָּה אוֹמֵר מִשְׁפָּט כָּזֶה לְיַעֲקֹב, הוּא אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ ה', הקב"ה הִזְהִיר אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יְדַבֵּר מִטּוֹב וְעַד רָע, אֵין לִי מָה לְדְאֹג'. זֶה מָה שֶׁצָּרִיךְ לְהַגִּיד לְ'אוֹיֵב' שֶׁלְּךָ? תִּשְׁתֹּק.

אֶלָּא כָּאן נִתְגַּלָּה לָנוּ מִי זֶה 'לָבָן', לָבָן הָיָה 'אוֹהֵב כָּבוֹד וְרוֹדֵף כָּבוֹד', וְתָבַע אֶת זֶה בְּפֶה מָלֵא, הוּא לֹא יָכֹל לְהַסְתִּיר דָּבָר כָּזֶה, 'אֱלֹהִים נִגְלָה אֵלַי, אֲנִי מֻכְרָח לְסַפֵּר לָכֶם', הָא זֶה יַזִּיק לִי? הֲרֵי זֶה יַפְרִיעַ לִי לְכָל הַתּוֹכְנִיּוֹת שֶׁלִּי, אַף עַל פִּי כֵן, 'תִּרְאוּ עַד כַּמָּה אֲנִי חָשׁוּב. מִי בָּא אֵלַי בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה? מִי נִגְלָה אֵלַי?'. 'כָּבוֹד', 'כָּבוֹד', 'כָּבוֹד'. זֶה 'לָבָן'. זֶה 'טֶפַח' שֶׁמֵּעִיד לָנוּ עַל הַפָּנִים שֶׁל לָבָן. עַל אַהֲבַת הַכָּבוֹד וְאַהֲבַת הַשְּׂרָרָה שֶׁלּוֹ.

זֶה מָה שֶׁאוֹמֵר לוֹ יַעֲקֹב לְעֵשָׂו: אַל תַּחְשֹׁב שֶׁאַתָּה יוֹתֵר טוֹב מִ'לָּבָן'. אִם אַתָּה רוֹצֶה לָצֵאת אִתִּי 'לְהִתְמוֹדְדוּת; בְּסֵדֶר, אֲנִי מוּכָן גַּם לָזֶה, אֲבָל עָדִיף בְּדַרְכֵי שָׁלוֹם. תֵּדַע לְךָ: 'עִם לָבָן גַּרְתִּי'.

עִם לָבָן גַּרְתִּי וְתַרְי"ג מִצְוֹות שָׁמַרְתִּי

וּמוֹסִיף רַשִׁ"י: עִם לָבָן 'גַּרְתִּי' בְּגִימַטְרִיָּא תַּרְי"ג, כְּלוֹמַר עִם לָבָן הָרָשָׁע גַּרְתִּי, וְתַרְי"ג מִצְוֹות שָׁמַרְתִּי, וְלֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים. כָּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ. דְּהַיְנוּ: יֵשׁ כָּאן זְכוּת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה שֶׁהוּא גָּר עִם לָבָן עֶשְׂרִים שָׁנָה, בְּמָקוֹם שֶׁ'לָּבָן' הָרָשָׁע יוֹשֵׁב, וְאַף עַל פִּי כֵן הוּא לֹא הִשְׁתַּנָּה כְּלָל, נִשְׁאַר יַעֲקֹב בְּצִדְקוּתוֹ וּבְתוֹמָתוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה, וְזֶה עַצְמוֹ זְכוּת גְּדוֹלָה לְנַצֵּחַ אֶת עֵשָׂו.

אוֹמְרִים בְּשֵׁם הַ'חֶפֶץ חַיִּים' ע"ה, שֶׁהוּא קָרָא אֶת הַרַשִׁ"י הַזֶּה בְּמַנְגִּינָה אַחֶרֶת, הוּא קָרָא אֶת זֶה בְּמַנְגִּינָה שֶׁל אֲנָחָה, שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה נֶאֱנָח: 'עִם לָבָן הָרָשָׁע גַּרְתִּי, וְתַרְי"ג מִצְוֹות שָׁמַרְתִּי, אֲבָל אוֹי וַאֲבוֹי לִי שֶׁלֹּא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים'. מָה הַפְּרוּשׁ? גַּם מֵרָשָׁע אַתָּה יָכוֹל לִלְמֹד. צֵא וּרְאֵה: כַּאֲשֶׁר 'רָשָׁע' יֵשׁ לוֹ אֵיזֶה 'תַּאֲוָה' לַעֲשׂוֹת, כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה עִנְיָן לַעֲשׂוֹת, אֵיךְ הוּא עוֹשֶׂה אֶת זֶה? הוּא עוֹשֶׂה אֶת זֶה בְּרַמַ"ח אֵיבָרִים וּשְׁסָ"ה גִּידִים. כֻּלּוֹ מָנֹף בַּ'מַעֲשֶׂה עֲבֵרָה' שֶׁלּוֹ, כֻּלּוֹ, הוּא לֹא עוֹשֶׂה אֶת זֶה 'בְּמִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה', אַתָּה רוֹאֶה אֶת הַ'חִיּוּת' שֶׁלּוֹ, אַתָּה רוֹאֶה כַּמָּה שֶׁהוּא 'שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ' מֵאוֹתָהּ פְּעֻלָּה, הוּא מֵסִיחַ דַּעְתּוֹ מִכָּל דָּבָר אַחֵר, וְכֻלּוֹ דָּבוּק בַּפְּעֻלָּה שֶׁלּוֹ שֶׁהוּא עָכְשָׁו עוֹשֶׂה. זֶה מָה שֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה מִצְטַעֵר וְאוֹמֵר: לֹא לָמַדְתִּי מִמַּעֲשָׂיו הָרָעִים אֵיךְ לַעֲשׂוֹת מִצְוֹות. הָיִיתִי צָרִיךְ גַּם כֵּן לִלְמֹד מִמֶּנּוּ. כְּמוֹ שֶׁלָּבָן עוֹשֶׂה אֶת הַתּוֹעֵבוֹת שֶׁלּוֹ, וּכְשֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת זֶה הוּא עוֹשֶׂה אֶת זֶה 'בְּדִחִילוּ וּרְחִימוּ', הוּא עוֹשֶׂה אֶת זֶה 'בְּשִׂמְחָה וּבְשָׂשׂוֹן'; כֻּלּוֹ מָנֹף בַּמַּעֲשֶׂה שֶׁעוֹשֶׂה, כָּךְ אֲנַחְנוּ צְרִיכִים לִלְמֹד לְקַיֵּים תּוֹרָה וּמִצְוֹות.

אַרְבָּעָה בָּנִים - בְּאָדָם אֶחָד

צֵא וּרְאֵה, אָדָם יִרְאֶה עַל עַצְמוֹ, לֹא צָרִיךְ לָלֶכֶת רָחוֹק. ר' אֶלְחָנָן וַסֶּרְמַן זַצ"ל הי"ד אָמַר, בְּ'הַגָּדָה שֶׁל פֶּסַח' אֲנַחְנוּ אוֹמְרִים: 'כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תוֹרָה, אֶחָד חָכָם וְאֶחָד רָשָׁע, אֶחָד תָּם וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל', אֵצֶל הַצַּבּוּר זֶה מְצֻיָּר כְּאִלּוּ יֵשׁ אַרְבָּעָה סוּגִים שֶׁל בְּנֵי אָדָם, יֵשׁ אֶחָד 'חָכָם', 'צַדִּיק', יֵשׁ אֶחָד 'רָשָׁע', יֵשׁ אֶחָד 'תָּם', וְיֵשׁ אֶחָד 'שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל', אוֹמֵר ר' אֶלְחָנָן, לֹא זֶה הַפְּשָׁט, יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאָדָם אֶחָד אֶת אַרְבַּעְתָּם. אֵיךְ? יָכוֹל לִהְיוֹת בְּאֵיזֶה מְקֻצוֹעַ, בְּאֵיזֶה שֶׁטַח, שֶׁהוּא 'צַדִּיק', הוּא זָהִיר מְאֹד בְּ'מִצְוֹות שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם', (בְּ'עֹנֶג שַׁבָּת' אֵין מִי שֶׁיְּזַהֵר כָּמוֹהוּ, מַחְמִיר לְפִי כָּל הַ'חְמָרוֹת', לְפִי כָּל הַשִּׁיטוֹת, זֶה מְצֻיָּה שֶׁהוּא דָּבוּק בָּהּ מְאֹד.), אֲבָל בְּ'מִצְוֹות שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ' הֶפְקֵר גָּמוּר, 'כְּמַאן דְּלֵיתָא דָּמֵי', אֵין 'חֲבֵרוֹ' - הוּא לְבַדּוֹ נִמְצָא. נִמְצָא שֶׁבְּ'מִצְוָה' אַחַת, בְּמִקְצוֹעַ אֶחָד, בְּשֶׁטַח אֶחָד, הוּא 'חָכָם', הוּא 'צַדִּיק'. וּבְמִקְצוֹעַ הַשֵּׁנִי הוּא 'רָשָׁע', רָשָׁע גָּמוּר. וּבַמִּקְצוֹעַ הַשְּׁלִישִׁי הוּא סְתָם 'תָּם', לֹא יוֹדֵעַ בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ, וּבְמִקְצוֹעַ אַחֵר הוּא 'אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאוֹל'. בְּאָדָם אֶחָד זֶה יָכוֹל לִהְיוֹת. אָדָם יִרְאֶה בְּעַצְמוֹ, לִפְעָמִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה מַשֶּׂהוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן לַעֲשׂוֹת, אֵיךְ הוּא עוֹשֶׂה אֶת זֶה? - וּמִזֶּה יִלְמַד שֶׁכַּאֲשֶׁר הוּא מִתְפַּלֵּל יִתְפַּלֵּל כָּךְ.

אָדָם יַעֲשֶׂה חֶשְׁבּוֹן, אֵיךְ אָדָם מִתְפַּלֵּל? אֵיךְ אָדָם לִפְעָמִים בָּא עִם הַרְגָּשָׁה שֶׁל 'עֹל', 'כַּמָּה

קָשֶׁה הַתְּפִלָּה, כַּמָּה קָשֶׁה'. זֶה מִי שֶׁלֹּא מֵבִין מָה זֶה הַמְּצִיאוּת שֶׁל תְּפִלָּה. הוּא מַרְגִּישׁ שֶׁזֶּה 'עֹל'. אֲבָל מִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁמְּצִיאוּת שֶׁל תְּפִלָּה זֶה הַתְּקִיעָה שֶׁתּוֹקֵעַ אֶת הָאֱמוּנָה בַּבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ שֶׁהוּא אֶחָד יָחִיד וּמְיֻחָד יִתְ"ש, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַכֹּל, שֶׁהוּא נוֹתֵן הַכֹּל, אָדָם כָּזֶה מְחַכֶּה לָזֶה, מְחַכֶּה לְהִתְפַּלֵּל, מְחַכֶּה לְאוֹתָם רְגָעִים שֶׁיּוּכַל לָבוֹא לְהִתְפַּלֵּל. וְזוֹ לְשׁוֹן רַבֵּינוּ יַעֲקֹב בַּעַל הַטּוּרִים בְּמִכְתָּב תּוֹכֵחָה לִבָנָיו (הַנִּדְפָּס בְּקוֹבֶץ הַתּוֹרָנִי "מוֹרִיָּה" חֵלֶק רסב, אֱלוּל תַּשנַ"ט עַמּוּד טז): "וּפְרִי מַעֲשֶׂה כָּל הַיּוֹם עֵת בִּתְפִלָּה". וּבְסֵפֶר הַכַּוָּנָה (מַאֲמָר ג פ"ה) כָּתַב: "וְיִהְיֶה פְּרִי יוֹמוֹ וְלֵילוֹ הַשָּׁלֹשׁ עִתּוֹת הָהֵם שֶׁל תְּפִלָּה". עַ"שׁ.

'וְיהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר' בְּמִלְחָמָה - כֹּחֵנוּ בְּתוֹרָתֵנוּ וּבִתְפִלָּתֵנוּ

בְּפָרָשָׁתֵנוּ יַעֲקֹב אָבִינוּ עָ"ה, מְדַבֵּר עִם עֵשָׂו בַּעֲנָוָה וּבְתָקִיפוּת, 'עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עַתָּה', תֵּדַע לְךָ: לֹא כְּדַאי לְךָ לְהַתְחִיל אִתִּי. 'וְיהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן עֶבֶד וְשִׁפְחָה', אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה עה סִימָן יב): מָה הַכַּוָּנָה כָּאן 'שׁוֹר' וַ'חֲמוֹר'? 'שׁוֹר' זֶה יוֹסֵף הַצַּדִּיק, שֶׁהוּא הָיָה 'שָׂטָנוֹ שֶׁל עֵשָׂו', אֵין עֵשָׂו נוֹפֵל אֶלָּא בְּיַד בְּנֵי בָּנָיו שֶׁל רָחֵל (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה עג סִימָן ז, וּפָרָשָׁה עה סִימָן ה), מִי הוּא זֶה שֶׁיְּחַסֵּל אֶת עֵשָׂו? רַק בְּנֵי רָחֵל. כְּמוֹ שֶׁרָאִינוּ אֵצֶל 'מָרְדְּכַי הַיְּהוּדִי', מָרְדְּכַי הַצַּדִּיק, שֶׁהָיָה מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין (מְגִלָּה יב סַע"ב), שֶׁהוּא נִצַּח אֶת 'הָמָן' שֶׁהָיָה הַ'נָּצִיג' שֶׁל עֵשָׂו. וְכָךְ יִהְיֶה גַּם כֵּן בְּקֹרוֹב: 'מָשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף; בְּמְהֵרָה יָבוֹא וְיִגְמֹר עִם כָּל אֵלֶּה, עִם כָּל הָ'עֲשָׂוִ'ים שֶׁיֵּשׁ בָּעוֹלָם. זֶה 'שׁוֹר' 'חֲמוֹר' זֶה יִשָּׂשכָר, יִשָּׂשכָר בַּמֶּה מְצֻיָּנִים? כֹּחַ הַתּוֹרָה.

כָּאן נִתְגַּלָּה לָנוּ הַסּוֹד: אֵיךְ מְנַצְּחִים אֶת עֵשָׂו? לֹא בְּ'כֹחַ הַזְּרוֹעַ', 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו' (בְּרֵאשִׁית כז, כב), בְּ'זְרוֹעַ' כֹּחוֹ גָּדוֹל מִשֶּׁלָּנוּ, אֲבָל לָנוּ יֵשׁ 'נֶשֶׁק' יוֹתֵר טוֹב, 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב', תּוֹרָה, תְּפִלָּה, זֶה מַה שֶּׁצָּרִיךְ הָאָדָם לְהַרְבּוֹת עַכְשָׁו בִּזְמַן שֶׁל 'עִקְבֹתָא דִּמְשִׁיחָא'.

אֲנַחְנוּ עוֹמְדִים בְּרַגְעִים הָאַחֲרוֹנִים לִפְנֵי הַגְּאֻלָּה, רוֹאִים בְּחוּשׁ כַּמָּה 'וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מְאֹד' (שׁוֹפְטִים ו, ו), בְּ'רוּחָנִיּוּת' וּבְ'גַשְׁמִיּוּת', הַרְבֵּה בְּעָיוֹת, אֵין לְךָ אָדָם שֶׁהוּא 'מְאֻשָּׁר', אֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אֵיזֶה 'בְּעָיָה' שֶׁמַּטְרִידָה אוֹתוֹ, שֶׁאוֹכֶלֶת אֶת לִבּוֹ, (כָּל אֶחָד יִרְאֶה בְּעַצְמוֹ), 'וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מְאֹד' (שׁוֹפְטִים שָׁם) בְּ'רוּחָנִיּוּת' וּבְ'גַשְׁמִיּוּת', מָה הַנֶּשֶׁק לְהֶחָלֵץ מֵהַצָּרָה הַזֹּאת? תּוֹרָה, תְּפִלָּה. אֵין 'נֶשֶׁק' אַחֵר. שׁוּם דָּבָר אַחֵר לֹא יַעֲזֹר.

מַרְגָּלָא בְּפוּמֵיהּ שֶׁל הַ'חָזוֹן אִישׁ' עָ"ה, אָדָם לֹא יָכוֹל לָדַעַת כַּמָּה גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת הוּא מְבַטֵּל בְּלִמּוּד דַּף אֶחָד גְּמָרָא. אָדָם יוֹשֵׁב וְעָמֵל בַּתּוֹרָה, אָדָם יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד - אֵיזֶה לִמּוּד שֶׁיִּהְיֶה: אִם זֶה 'דַּף גְּמָרָא; אוֹ 'דַּף מִשְׁנָה', לֹא מְשַׁנֶּה, הָעִקָּר תּוֹרָה - כַּמָּה גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת הוּא מְבַטֵּל מִכְּלָל יִשְׂרָאֵל, (לֹא רַק מֵעַצְמוֹ, אֶלָּא מִכָּל כְּלָל יִשְׂרָאֵל הוּא מְבַטֵּל אֶת הַגְּזֵרוֹת הַקָּשׁוֹת). מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קְצָת הַרְגָּשָׁה שֶׁל הָ'אַחֲוָה', שֶׁל הָ'אַחֲרָיוּת', שֶׁלֹּא רַק הוּא 'בּוֹדֵד' אֶלָּא כֻּלָּם 'כְּאִישׁ אֶחָד' - צָרִיךְ לְהִשְׁתַּדֵּל יוֹתֵר וְיוֹתֵר.

כֹּחַ הַהַצָּלָה לְכָל הָעוֹלָם עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה

לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ תַּנָּא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ בְּסֵדֶר אֵלִיָּהוּ זוּטָא (פָּרָשָׁה ה): 'בְּכָל יוֹם וְיוֹם, מַלְאֲכֵי חַבָּלָה יוֹרְדִין מִלִּפְנֵי הקב"ה לְחַבֵּל אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁאִלְמָלֵי בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁהֵם יוֹשְׁבִין בָּהֶן וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, הָיוּ מְחַבְּלִין מִיָּד' (כְּךְ הַלָּשׁוֹן בַּמִּדְרָשׁ). יֵשׁ עֲוונוֹת, וּמְמֵילָא יֵשׁ מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, וּבְכָל יוֹם הֵם בָּאִים לְחַבֵּל אֶת הָעוֹלָם, מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶה הוּא שֶׁמְּבַעֵר אוֹתָם, שֶׁמְּסַלֵּק אוֹתָם? תּוֹרָה! אוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁיּוֹשְׁבִים אוֹתָם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וַעֲמֵלִים בַּתּוֹרָה - גּוֹנְזִים אֶת אוֹתָם 'מַלְאֲכֵי חַבָּלָה' בְּאֵיזֶה פִּנָּה נִדַּחַת, קוֹבְרִים אוֹתָם בְּאֵיזֶה 'חוֹר'. אֶת כָּל מַלְאֲכֵי הַחַבָּלָה. מִי שֶׁקָּצַת אִכְפַּת לוֹ מִכְּלָל יִשְׂרָאֵל, כַּמָּה חַיָּב לְהַשְׁקִיעַ יוֹתֵר וְיוֹתֵר בַּעֲמַל וְעֵסֶק הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה. וּבִפְרָט בַּזְּמַן שֶׁלָּנוּ, בָּרְגָעִים הָאֵלֶּה, יוֹתֵר לִתְרֹם בְּעֵבוּר כְּלָל יִשְׂרָאֵל, עוֹד שָׁעָה שֶׁל 'תּוֹרָה', עוֹד 'דַּף גְּמָרָא'.

אֵין מִי שֶׁפָּטוּר מִתּוֹרָה, כָּל מִי שֶׁהוּא יְהוּדִי חַיָּב לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. אֲנַחְנוּ מִתְפַּלְּלִים: 'תֵּן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ' פֵּרוּשָׁם שֶׁל דְּבָרִים שֶׁלְּכָל אֶחָד יֵשׁ חֵלֶק בַּתּוֹרָה. וְעַל זֶה בָּאָה הַבַּקָּשָׁה 'תֵּן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ', לְכָל אֶחָד יֵשׁ חֵלֶק בַּתּוֹרָה.

זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁלָּנוּ. עַל זֶה סָמַךְ יַעֲקֹב אָבִינוּ עָ"ה. (הוּא לֹא סָמַךְ עַל זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵיזֶה 'נֶשֶׁק סוֹדִי', 'נֶשֶׁק חָדִישׁ', 'סִפְּקוּ לוֹ מְטוֹסִים חֲדָשִׁים', 'אֶפֶּס 15', 'אֶפֶּס 16', 'אֶפֶּס 17'.) יֵשׁ אֶת הַ'שׁוֹר' וְאֶת הַ'חֲמוֹר', יֵשׁ אֶת 'יוֹסֵף הַצַּדִּיק', וְאֶת 'יִשָּׂשכָר חֲמוֹר גָּרֶם' (בְּרֵאשִׁית

מט, יד) שֶׁעָמַל בַּתּוֹרָה, זֶה הַ'נָּשָׁק' שֶׁלָּנוּ. 'וְחָבַל עַל מִפְנֵי שָׂמָן' (יִרְמְיָהוּ י, כז), דּוֹרֶשֶׁת הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (צד:): חָבַל עַל, נִשְׁבַּר הָעֹל שֶׁל סַנְחֵרִיב מִפְּנֵי שַׁמְנוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ שֶׁהָיָה דּוֹלֵק בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת.

מַפַּלְתּוֹ שֶׁל 'סַנְחֵרִיב'

סַנְחֵרִיב הָיָה 'מוֹשֵׁל בְּכִפָּה', הוּא הָיָה הַ'קֵּיסָר' הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁהָיָה בִּזְמַנּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁהוּא בָּא בְּתוֹךְ בְּסֵפֶר יְשַׁעְיָה (פֶּרֶק לו וּפֶרֶק לז) וּבְסֵפֶר מְלָכִים (ב' פֶּרֶק יח וּפֶרֶק יט) הַנָּאוֹם הַגָּדוֹל שֶׁהוּא בָּא לְכַבּוֹשׁ אֶת יְרוּשָׁלַיִם אָז הוּא אוֹמֵר מָה יְרוּשָׁלַיִם, זֶה בְּעָיָה בִּשְׁבִילִי לְנַצֵּחַ? אוּמּוֹת יוֹתֵר גְּדוֹלוֹת, מְדִינוֹת יוֹתֵר חֲזָקוֹת אֲנִי אִבַּדְתִּי מִן הָעוֹלָם. מָה זֶה יְרוּשָׁלַיִם בִּשְׁבִילִי? וּבָא עִם צָבָא אַדִּיר, וּמָה הָיָה סוֹפוֹ? מֵתוּ כָּל רָאשֵׁי הַגְּיָסוֹת שֶׁלּוֹ. אָמַר חִזְקִיָּה לִפְנֵי הקב"ה: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲנִי לֹא כְּמוֹ הַסָּבָא שֶׁלִּי, דָּוִד, שֶׁהָיָה יוֹצֵא לַמַּעֲרָכָה הָיָה אוֹמֵר 'לֹא אָשׁוּב עַד כַּלּוֹתָם' (תְּהִלִּים יח, לח), כְּלוֹמַר: 'אֲנִי לֹא חוֹזֵר מֵהַמַּעֲרָכָה עַד שֶׁאֲנִי מְאַבֵּד אֶת כָּל הָאוּמּוֹת!'. אֵין לִי אֶת הַכֹּחַ הַזֶּה. וַאֲנִי לֹא כְּמוֹ 'אָסָא', הָיָה מֶלֶךְ צַדִּיק וְכָשֵׁר, יָצָא לַמַּעֲרָכָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים (ב' פֶּרֶק יד) שֶׁנִּלְחַם עִם 'זֶרַח הַכּוּשִׁי' וּבְיוֹם אֶחָד הָרַג לוֹ 'אֶלֶף אֲלָפִים', (בִּלְשׁוֹנֵנוּ 'מִילְיוֹן'). אָמַר חִזְקִיָּה: לִי אֵין אֶת הַכֹּחַ הַזֶּה, אֲנִי לֹא כְּמוֹ 'אָסָא'. אֲבָל לִי יֵשׁ 'נָשָׁק' אַחֵר, אֲנִי מִתְפַּלֵּל - וַאֲנִי "מְכַבֵּד" אוֹתְךָ רִבּוֹן הָעוֹלָמִים בַּמְּצָוָה הַזּוֹ לְבַעֵר אֶת 'סַנְחֵרִיב', אֲנִי אֵלֵךְ לִישׁוֹן וְאַתָּה תַּעֲשֶׂה 'סְעוּדַת סִיּוּם'. וְכָךְ הָיָה. יָצְאוּ אוֹתָם שְׁנֵי מַלְאָכִים בַּלַּיְלָה, וּבָאוּ לְמַחֲנֵה שֶׁל 'סַנְחֵרִיב', וְנִגְּפוּ וְשָׁרוּ לָהֶם 'שִׁיר עֻרָשׁ', יָשְׁנוּ וְלֹא קָמוּ. הוּא קָם לְבַדּוֹ בַּבֹּקֶר וְרָאָה שֶׁהוּא יְחִידִי. 180 אֶלֶף 'רָאשֵׁי גְּיָסוֹת' ('קְצִינִים' 'מְפַקְּדִים') הָיָה בַּצָּבָא שֶׁלּוֹ. כְּמוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא (סַנְהֶדְרִין צה:) וּמְבֹאָר יוֹתֵר בְּמִדְרָשׁ שׁוֹחֵר טוֹב חִזְקִיָּה הִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה מְעוּמְקָא דִּלְבָּא: 'רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם תַּעֲזוֹר, בָּאנוּ בָּאֵשׁ וּבַמַּיִם, רַק אַתָּה יָכוֹל' - וְהִתְפִּלָּה שֶׁלּוֹ פָּעֲלָה אֶת הַכֹּל. זֶה מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן. 'תּוֹרָה'. 'תְּפִלָּה'. 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב'.

רַבּוֹתֵינוּ לִמְּדוּ אוֹתָנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם אֶת הַ'פְּגִישָׁה' עִם 'עֵשָׂו' בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, לְכָל דּוֹר וָדוֹר יֵשׁ אֶת הָ'עֵשָׂו' שֶׁלּוֹ, יֵשׁ אֶת הַ'הָמָן' שֶׁלּוֹ. אֲבָל הַסּוֹף שֶׁלָּהֶם יִהְיֶה כְּמוֹ הַקּוֹדְמִים לָהֶם. מְסַפְּרִים עַל הָרַב אַדְמוֹ"ר 'שַׁר שָׁלוֹם' מִבֶּעלְזָא זַצַ"ל, שֶׁבְּעִירוֹ הָיָה גּוֹי 'צוֹרֵר הַיְּהוּדִים' שׁוֹנֵא מֻשְׁבָּע, וְכָל מַה שֶׁעָשׂוּ הַיְּהוּדִים לֹא יָכֹל לִסְבֹּל, וְהָיָה רוֹדֵף אֶת הַיְּהוּדִים בְּכָל דֶּרֶךְ. יוֹם אֶחָד הוּא בָּא לָרַב וְאָמַר לוֹ: 'תֵּדַע לְךָ, אֲנִי הָמָן הַשֵּׁנִי!', אָמַר לוֹ הָרַב: 'אָז מָה? יִהְיֶה לְךָ סוֹף כְּמוֹ 'הָמָן' הָרִאשׁוֹן!', גַּם 'הָמָן' הַשֵּׁנִי וְגַם 'הָמָן' הַשְּׁלִישִׁי וְגַם 'הָמָן' הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּעָמוֹד - הַסּוֹף שֶׁלּוֹ מֻבְטָח לָנוּ: יִתְלוּ אוֹתוֹ עַל עֵץ. גַּם קְבוּרָה לֹא הָיְתָה לוֹ.

הַ'נָּשָׁק' כְּנֶגֶד - תּוֹרָה וּתְפִלָּה

יֵשׁ לָנוּ אֶת הַ'נָּשָׁק' שֶׁלָּנוּ, יֵשׁ לָנוּ אֶת הַ'תּוֹרָה' שֶׁלָּנוּ, יֵשׁ לָנוּ אֶת הַ'בַּקָּשָׁה' שֶׁלָּנוּ, אֶת הַ'תְּפִלָּה' שֶׁלָּנוּ: 'רִבּוֹן הָעוֹלָמִים! תָּחוּס עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל!'. וְכָל אֶחָד מְצֻוֶּה בָּזֶה, אֵין פּוֹטֵר. כָּל אֶחָד יִשְׁתַּדֵּל בַּדָּבָר. כָּל אֶחָד מַה שֶּׁיָּכוֹל, לְהוֹסִיף וְלִתְרוֹם לְכְלַל יִשְׂרָאֵל - בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹות וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים. זֶה הַ'נָּשָׁק' וְזֶה הַיְּכֹלֶת לִפְעוֹל אֵצֶל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ.

בִּזְמַן הַחֻרְבָּן, כְּשֶׁיָּצָא רַבָּן יוֹחָנָן מֵהָעִיר, לִפְגּוֹשׁ אֶת 'אַסְפַּסְיָאנוֹס' קֵיסָר, מָה הוּא בִּקֵּשׁ? נִתְאַר לְעַצְמֵנוּ אִם אֲנַחְנוּ הָיִינוּ צוֹפִים מִן הַצַּד, עוֹמְדִים וְחוֹזִים וְרוֹאִים אֶת הַ'פְּגִישָׁה' בֵּין רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְהַבְדִּיל עִם 'אַסְפַּסְיָאנוֹס' (הַקֵּיסָר הָרוֹמִי) כְּשֶׁהֵם נִפְגָּשִׁים בְּיַחַד, וְרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹמֵר: 'שָׁלוֹם עָלֶיךָ אַדּוֹנִי הַמֶּלֶךְ', וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁהַקֵּיסָר רוֹאֶה אֶת חָכְמָתוֹ הָעֲצוּמָה (כְּמוּבָא בַּגְּמָרָא בִּגִּטִּין (נו:) בְּאֵרִיכוּת), שָׁאַל אוֹתוֹ הַקֵּיסָר: 'אֵיזֶה בַּקָּשׁוֹת יֵשׁ לְךָ? מַה שֶּׁאַתָּה מְבַקֵּשׁ - אֲנִי אֶתֵּן לְךָ!'. כָּךְ אוֹמֵר לוֹ הַקֵּיסָר הָרוֹמִי. וּמַה הוּא בִּקֵּשׁ? אָמַר לוֹ: 'אֲנִי מְבַקֵּשׁ עִיר אַחַת שֶׁשְּׁמָהּ 'יַבְנֶה' וְאֶת חֲכָמֶיהָ, יֵשׁ בָּעִיר הַזּוֹ אֵיזֶה 'יְשִׁיבָה'; יֵשׁ שָׁם 'בֵּית מִדְרָשׁ'; וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ שֶׁתִּתֵּן לִי אֶת זֶה'. אַסְפַּסְיָאנוֹס שָׁמַע עַל 'יַבְנֶה?!'. (כַּנִּרְאֶה שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ בְּ'אַטְלָס' הַכִּי גָּדוֹל בָּעוֹלָם מָה זֶה 'יַבְנֶה'.) אוֹמֵר לוֹ הַקֵּיסָר: 'אֲדוֹנִי הָרַב, מָה עוֹד אַתָּה מְבַקֵּשׁ?'. אָמַר לוֹ רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: 'אֲנִי מְבַקֵּשׁ אֵיזֶה רַב זָקֵן, קוֹרְאִים לוֹ רַבִּי צָדוֹק, שֶׁצָּם אַרְבָּעִים שָׁנָה (בְּקִשֵּׁי שׁוּקֵל שְׁלוֹשִׁים קִילוֹ. 'זָקֵן כָּמוּשׁ'. כְּשֶׁהָיָה אוֹכֵל - הַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת (גִּטִּין נו.) - שֶׁהָיוּ רוֹאִים אֵיךְ זֶה נִבְנָס לִבְטְנוֹ), מְבַקֵּשׁ לְהַשְׁאִיר אוֹתוֹ בַּחַיִּים, תִּשְׁלַח לוֹ רוֹפְאִים שֶׁיְּרַפְּאוּ אוֹתוֹ'. גַּם עַל זֶה אַסְפַּסְיָאנוֹס צָחַק. 'זֶה מַה שֶּׁהוּא מְבַקֵּשׁ? אֵיזֶה בַּקָּשׁוֹת מְשֻׁנּוֹת: מְבַקֵּשׁ אֵיזֶה 'כְּפָר' וְאֵיזֶה 'זָקֵן',

אָמַר לוֹ: מָה עוֹד אַתָּה מְבַקֵּשׁ: אָמַר לוֹ שֶׁהוּא רוֹצֶה נַעַר צָעִיר מֵהַשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אֵיזֶה בָּחוּר צָעִיר מִשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אַסְפַּסְיָאנוֹס עָמַד וְצָחַק, 'זֶה מַה שֶּׁהוּא מְבַקֵּשׁ? כַּנִּרְאֶה, רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בִּגְלַל הַצָּרוֹת הוּא לֹא בִּישׁוּב הַדַּעַת.

אֵיזֶה בַּקָּשׁוֹת מְשֻׁנּוֹת', כְּךָ הוּא חָשַׁב אַסְפַּסְיָאנוֹס קֵיסָר - וְהוּא טָעָה. מִי צָדַק? רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי! מָה יָצָא לוֹ מִ'יַּבְנֶה וַחֲכָמֶיהָ'? - כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּיָדֵינוּ בְּדוֹרֵנוּ, בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת כֻּלָּם עַד הַיּוֹם, זֶה מִכֹּחַ 'יַּבְנֶה וַחֲכָמֶיהָ'. רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָיָה חָכָם 'הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד' (אָבוֹת פ"ב מ"ט), הוּא יָדַע שֶׁצְּרִיכִים לְהַמְשִׁיךְ הַלְאָה אֶת 'מֶרְכְּזֵי הַתּוֹרָה; הֲרֵי 'חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם' (בַּעֲוֹונוֹתֵינוּ הָרַבִּים), מָה נַעֲשֶׂה? צְרִיכִים לְהַמְשִׁיךְ הַלְאָה. לָכֵן מָה מְבַקְּשִׁים? אֶת 'יַּבְנֶה וַחֲכָמֶיהָ; תֵּן לִי אֵיזֶה כְּפָר עִם יְשִׁיבָה קְטַנָּה; זֶה מַה שֶּׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ. מְבַקֵּשׁ אֶת חַכְמֵי הַתּוֹרָה, תֵּן לִי אֶת ר' צָדוֹק, 'עַמּוּד הַתְּפִלָּה; שֶׁהוּא מָסַר נַפְשׁוֹ בִּשְׁבִיל כְּלַל יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָם אַרְבָּעִים שָׁנָה, הוּא הִתְעַנָּה (גִּטִּין נו.), וְנֶצַר לְשַׁלְשֶׁלֶת רַבָּן גַּמְלִיאֵל, שֶׁל הַנְּשִׂיאוּת, שֶׁל מַלְכוּת בֶּן דָּוִד, וּמִמֶּנּוּ מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. זֶה 'חָכָם הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד; הוּא לֹא בִּקֵּשׁ דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים, דְּבָרִים אֲחֵרִים הוּא לֹא בִּקֵּשׁ, לְהַצִּיל אֶת הַמִּשְׁפָּחָה וְכוּ'. אֶת יַבְנֶה אֲנִי מְבַקֵּשׁ! אֶת הֶמְשֵׁךְ הַתּוֹרָה אֲנִי מְבַקֵּשׁ! לְדַעַת זֶה הַ'נָּשִׂק' נֶגֶד עֲשָׂו.

אֵין סֵפֶק שֶׁ'אַסְפַּסְיָאנוֹס קֵיסָר' מִתְהַפֵּךְ בְּקִבְרוֹ שֶׁלּוֹ, אוֹמֵר: 'אוֹי, מָה עָשִׂיתִי? נָתַתִּי לָהֶם אֶת הַ'נָּשִׂק' הַגָּדוֹל בְּיוֹתֵר שֶׁהֵם נִצְחוּ אוֹתִי, נָתַתִּי לָהֶם אֶת הַ'תּוֹרָה', אֶת הַכֹּחַ שֶׁל 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב' (בְּרֵאשִׁית כז, כב), אֲנִי 'חָתַמְתִּי' אֲנִי 'אִשַּׁרְתִּי' אֶת הַ'פְּקוּדָה' הַזּוֹ: תְּנוּ לָהֶם אֶת הַ'יְּשִׁיבָה', תְּנוּ לָהֶם אֶת רַבִּי צָדוֹק, תְּנוּ לָהֶם אֶת הַשַּׁלְשֶׁלֶת שֶׁל הַמַּלְכוּתִ! [הַמִּתְבּוֹנֵן יִרְאֶה כִּי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי בִּקֵּשׁ אֶת שַׁלְשֶׁלֶת הַדְּבָרִים שֶׁעֲלֵיהֶם הָעוֹלָם עוֹמֵד, 'יַּבְנֶה' - 'עַמּוּד הַתּוֹרָה', 'רַבִּי צָדוֹק' - 'עַמּוּד הָעֲבוֹדָה' זוֹ 'תְּפִלָּה', וְהַ'תִּינוֹק' מִבֵּית דָּוִד - 'עַמּוּד הַחֶסֶד', כַּכָּתוּב 'חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים' (יְשַׁעְיָהוּ נה, ג). וְאַכְמַ"ל].

הַהִתְנַהֲלוּת כְּנֶגֶד רוֹדְפֵינוּ מְבַקְּשֵׁי רָעָתֵנוּ - כְּדֶרֶךְ שֶׁל 'דּוֹרוֹן' שֶׁל 'שׁוֹחַד'

וְזֶה נִרְמָז כָּאן בַּפָּרָשָׁה: שְׁלֹשָׁה עִנְיָנִים עָשָׂה יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה כְּשֶׁיָּדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּגִישָׁה עִם 'עֵשָׂו; דָּבָר רִאשׁוֹן: 'דּוֹרוֹן'; צְרִיכִים לִשְׁלֹחַ 'מִנְחָה' לָעָשִׂיר כְּשֶׁ'עֵשָׂו' רוֹאֶה דּוֹרוֹן - הוּא נִרְגָּע. כָּל הָעֵסֶק נִרְאֶה אַחֶרֶת. מְקַבֵּל 'מִנְחָה; מְקַבֵּל אֶת הַ'שּׁוֹחַד' הַזֶּה. זֶה כָּל 'עֵשָׂו' שֶׁהָיָה, כָּךְ הָיָה הַרְבֵּה פְּעָמִים בַּדּוֹרוֹת שֶׁעָבְרוּ, בַּתְּקוּפוֹת שֶׁקָּמוּ כָּל מִינֵי 'עֵשָׂוִי'ם עַל יִשְׂרָאֵל, וְכָל אֶחָד קִבֵּל אֶת הַ'דּוֹרוֹן' שֶׁלּוֹ וְשָׁתַק.

אֵיךְ הִצְלִיחוּ לְהַעֲבִיר אֶת רֹב רֹעַ הַגְּזֵרוֹת שֶׁהָיָה לְרוּסְיָה' הָרְשָׁעָה? הָיָה שָׁם צָרוֹת עַל צָרוֹת, גְּזֵרוֹת עַל גְּזֵרוֹת, (גְּזֵרוֹת הַ'קַּנְטוֹנִיסְטִים' שֶׁהָיוּ חוֹטְפִים יְלָדִים קְטַנִּים בְּנֵי שֵׁבַע בְּנֵי שְׁמוֹנֶה, לוֹקְחִים אוֹתָם לַצָּבָא הָרוּסִי לְמֶשֶׁךְ עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה! אֵיזֶה צַעַר. אֵיזֶה חֻרְבַּן הַיַּהֲדוּת. אָדָם לֹא יוֹדֵעַ מַה יִּהְיֶה עִם בְּנוֹ: יִקָּחוּ אוֹתוֹ אוֹ לֹא? וְכֵן כָּל שְׁאָר הַגְּזֵרוֹת הַקָּשׁוֹת וְהָאֲיֻמּוֹת שֶׁהָיוּ שָׁם בְּרוּסְיָה'). אֵיךְ יָכְלוּ לְהַמְתִּיק אֶת רֹעַ הַגְּזֵרָה, לְהַמְתִּיק אֶת הַ'גְּלוּלָה הַמָּרָה' הַזֹּאת? רַק עַל יְדֵי עֲצָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה: הָיוּ נוֹתְנִים אֵיזֶה 'שׁוֹחַד' לְאֵיזֶה שַׂר, אוֹמְרִים לוֹ: 'יֵשׁ חֹק, אֲבָל תִּדְאַג 'לְהַרְדִּים' אֶת אוֹתוֹ הַחֹק שֶׁלֹּא יֵצֵא לְפֹעַל', כָּךְ הֶעֱבִירוּ אֶת כָּל רֹעַ הַגְּזֵרוֹת, כָּל אֶחָד תָּרַם מַה שֶּׁתָּרַם, אוֹתָם הָעֲשִׁירִים וְאוֹתָם הָעֲנִיִּים, כָּל אֶחָד כְּפִי יְכוֹלְתּוֹ וּבָזֶה הֶעֱבִירוּ אֶת רֹעַ הַגְּזֵרָה, בְּרֶגַע שֶׁעָזְבוּ אֶת הַדֶּרֶךְ הַזּוֹ, וְנִסּוּ דְּרָכִים אֲחֵרוֹת שֶׁל 'כֹּחַ הַזְּרוֹעַ, רוֹאִים אֶת הַתּוֹצָאוֹת: שְׁמוֹנִים שָׁנָה הָאַחֲרוֹנוֹת יוֹכִיחוּ [תרע"ה-תשמ"ה]. וְהַמֵּבִין יָבִין, לֹא צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ בָּזֶה. כָּל עוֹד שֶׁהַסְּפִינָה שֶׁל כְּלַל יִשְׂרָאֵל הָיְתָה נְתוּנָה בִּידַיִם שֶׁל גְּדוֹלֵי הַדּוֹרוֹת, עִם כָּל הַטֵּרוּפִים וְעִם כָּל הַבִּלְבּוּלִים, עִם כָּל הָעֲרֵבוּבִין - הַסְּפִינָה הַזֹּאת הִמְשִׁיכָה הָלְאָה. עִם דִּחַק, וְעִם צַעַר, אֲבָל הִמְשִׁיכָה הָלְאָה. הָיוּ 'עֵינֵי הָעֵדָה', שֶׁהִשְׁגִּיחוּ, וְהקב"ה עָזַר בְּיָדָם לְנַהֵל הָלְאָה וְהָלְאָה. אֲבָל בְּרֶגַע שֶׁעָזְבוּ אֶת הַדְּרָכִים הָאֵלֶּה, וְהָלְכוּ בִּדְרָכִים חֲדָשׁוֹת שֶׁ'אֲנַחְנוּ נַרְאֶה לָהֶם'. וְ'אֲנַחְנוּ'... רָאִינוּ מַה שֶּׁיָּצָא מִזֶּה. כְּלוּם.

מְסַפְּרִים עַל גָּדוֹל אֶחָד בְּרוּסְיָה שֶׁשָּׁאַל אוֹתוֹ אֵיזֶה גּוֹי רוּסִי: לָמָּה הוּא לֹא לוֹמֵד רוּסִית? אָמַר לוֹ: 'אֶת הַשָּׂפָה הָרוּסִית אִי אֶפְשָׁר לְהָבִין!'. כָּךְ הוּא הֵשִׁיב לַשּׁוֹאֵל. שָׁאַל אוֹתוֹ: 'מָה הַפֵּרוּשׁ? לָמָּה אִי אֶפְשָׁר לְהָבִין?!', אָמַר לוֹ: 'תִּרְאֶה, תּוֹפְסִים יְהוּדִי בְּ'פֶּטֶרְבּוּרְג', שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ: 'תָּבִיא אֶת הַ'פַּסְפּוֹרְט'

שֶׁלְּךָ', (מִי שֶׁהָיוּ תּוֹפְסִים אוֹתוֹ בְּלִי 'פַּסְפּוֹרְט' אוֹי וַאֲבוֹי מַה שֶּׁהָיָה לוֹ' וְלֹא לְכָלֵם הָיָה 'פַּסְפּוֹרְט'), וְאֵין לוֹ 'פַּסְפּוֹרְט'. מַה הוּא עוֹשֶׂה? מַכְנִיס אֶת הַיָּד לַכִּיס, מוֹצִיא 'מָאתַיִם רוּבֶּל' וְנוֹתֵן לַשּׁוֹטֵר, הַשּׁוֹטֵר רוֹאֶה אֶת זֶה אוֹמֵר לוֹ: 'בְּסֵדֶר גָּמוּר, אַתָּה מְשֻׁחְרָר'. אִם כָּךְ אֵיךְ אֶפְשָׁר לְהָבִין אֶת הַשָּׁפָה הָ'רוּסִית'? הוּא שׁוֹאֵל: 'אֵיפֹה הַ'פַּסְפּוֹרְט', וְהוּא נוֹתֵן לוֹ 'מָאתַיִם רוּבֶּל'. אֶפְשָׁר לְהָבִין אֶת הַשָּׁפָה הָרוּסִית? מַה הוּא שׁאַל וּמַה הוּא עָנָה לוֹ?!'.

מְסַפְּרִים כִּי בִּזְמַנּוֹ שֶׁל ר' אִיצְ'לֶ"ה מֻוָואלְז'ִין זצ"ל, שֶׁהָיָה 'שַׁתְּדָלָן' גָּדוֹל אֵצֶל הַמַּלְכוּת (בְּמִסִּירוּת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ), הוֹצִיאוּ אֵיזֶה גְּזֵרָה קָשָׁה הָרוּסִים, אָמַר: מַה אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת? צְרִיכִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּעֵצָה שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה: נָבִין לוֹ אֵיזֶה 'דּוֹרוֹן' גָּדוֹל, נִתֵּן לוֹ אֶת זֶה, וּבָזֶה 'נַשְׁתִּיק' אוֹתוֹ. קָם אֵיזֶה 'מַשְׂכִּיל' שֶׁהָיָה שָׁם, וְאָמַר: 'מְחִילָה כְּבוֹד הָרַב, אֲנִי רוֹצֶה לְעָרֵעַ עַל מַשֶּׂהוּ, רוֹצֶה לְהָעִיר הֶעָרָה: אֵיךְ מֻתָּר לָתֵת לוֹ אֶת הַ'שֹּׁחַד' הַזֶּה, אֶת הַ'מִּנְחָה' הַזֹּאת, אֶת הַ'דּוֹרוֹן' הַזֶּה, הֲרֵי קַיְמָא לָן 'דִּינָא דְּמַלְכוּתָא דִּינָא' (ב"ק קיג.), מַה שֶּׁגָּזְרוּ עָלֵינוּ צְרִיכִים לְקַבֵּל בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, זֶה 'דִּינָא דְּמַלְכוּתָא', אָמַר לוֹ הָרַב: 'שְׁפָתַיִם יִשָּׁק. מִתּוֹךְ דְּבָרֶיךָ הֵבַנְתִּי פָּרָשָׁה סְתוּמָה בַּתּוֹרָה'. אֵיזֶה פָּרָשָׁה? אָמַר לוֹ הָרַב: תָּמִיד הָיִיתִי מַגִּיעַ לְפָרָשָׁה אַחַת אַף פַּעַם לֹא הָיִיתִי מֵבִין אוֹתָהּ, וְעַכְשָׁו מִתּוֹךְ דְּבָרֶיךָ הֵבַנְתִּי, אֵיזֶה פָּרָשָׁה? 'פָּרָשַׁת לוֹט': מָתַי חָרְבָה סְדוֹם? בְּאֵיזֶה יוֹם נֶחֱרְבָה סְדוֹם? בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁמִּנּוּ אֶת לוֹט לִהְיוֹת דַּיָּן בָּעִיר, (כַּאֲשֶׁר 'לוֹט' קִבֵּל אֶת הַתֹּאַר 'אב"ד דק"ק סְדוֹם...) חָרְבָה סְדוֹם (רש"י בראשית יט, א). בּוֹ בַּיּוֹם שֶׁמִּנּוּ אוֹתוֹ. לֹא הִסְפִּיק לִהְיוֹת 24 שָׁעוֹת דַּיָּן בִּקְהִלַּת הַזּוֹ וְנֶחֱרְבָה הָעִיר. אוֹמֵר אַף פַּעַם לֹא הֵבַנְתִּי, לוֹט סוֹף סוֹף לָמַד אֵצֶל אַבְרָהָם אָבִינוּ ע"ה, וְהָיָה 'בֶּן בַּיִת' אֶצְלוֹ, בְּוַדַּאי הוּא הָיָה מִתְנַהֵג לְפִי הַיֹּשֶׁר, מַה קָּרָה: רַק מִנּוּ אוֹתוֹ וְאָבְדָה סְדוֹם מִן הָעוֹלָם? זֶה מִלְתָא דִּתְמִיהָא: כָּל זְמַן שֶׁיָּשְׁבוּ אוֹתָם דַּיָּנִים רְשָׁעִים, אוֹתָם דַּיָּנֵי שַׁקְרָאי וְזַיָּפָאי, כְּמוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא (סנהדרין קט:), סְדוֹם הִתְקַיְּמָה, אֲבָל בְּרֶגַע שֶׁנִּבְחַר לוֹט לִהְיוֹת 'הָרַב' שָׁם בַּקְּהִלָּה הַזּוֹ, לִהְיוֹת הַדַּיָּן בַּקְּהִלָּה הַזּוֹ חָרְבָה הָעִיר, זֶה צָרִיךְ בֵּאוּר. וְעַל פִּי דְּבָרֶיךָ - אָמַר לוֹ ר' אִיצְ'לֶ"ה - אֲנִי מֵבִין: וְכִי אֶפְשָׁר הָיָה לְחִיּוֹת בִּסְדוֹם? הֲרֵי כָּל הַחֻקִּים שֶׁלָּהֶם 'חֻקֵּי סְדוֹם וַעֲמֹרָה', (בְּיִדּוּעַ וְכַמְּפֹרָשׁ), אִי אֶפְשָׁר לִחְיוֹת שָׁם. אִם כֵּן הֵיאַךְ בְּכָל זֹאת חָיוּ שָׁם? כִּי לְכָל אֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ שָׁם 'מִשְׁפָּטִים' עִם הַ'דַּיָּנִים' שָׁם הָיָה נוֹתֵן 'מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף' (משלי כא, יד), הָיָה נוֹתֵן לוֹ אֵיזֶה 'מִנְחָה' וְ'דוֹרוֹן' לַשּׁוֹפֵט, וְהַ'שּׁוֹפֵט' כְּבָר הָיָה מְסַדֵּר אֶת הָעִנְיָן. אֲבָל הַנָּה יוֹם אֶחָד הִגִּיעַ הַ'דַּיָּן' 'הָרַב לוֹט' שֶׁהוּא לֹא מְקַבֵּל 'שֹׁחַד', מִי שֶׁבָּא לְשַׁחֵד אוֹתוֹ אוֹמֵר לוֹ: 'אָסוּר, ח"ו, אָסוּר לְקַבֵּל שֹׁחַד!', מִמֵּילָא לֹא הָיְתָה תְּקוּמָה לָעִיר, וְלָכֵן אָבְדָה הָעִיר. בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁ'לוֹט' נַעֲשָׂה דַּיָּן, וְהוּא מְסָרֵב לְקַבֵּל שֹׁחַד, מֻכְרָחִים לְקַבֵּל אֶת כָּל הַ'דִּינִים' וְהַ'גְּזֵרוֹת' וְכָל הַ'חֻקִּים' הַמְרֻשָּׁעִים שֶׁל הָעִיר 'סְדוֹם' - אֵין לָהּ תְּקוּמָה וְאֵין לָהּ תַּקָּנָה, וְהֶעֱבִירוּ אוֹתָהּ מִן הָעוֹלָם. כָּךְ אָמַר לוֹ ר' אִיצְ'לֶ"ה: אַתָּה אוֹמֵר זֶה 'דִּינָא דְּמַלְכוּתָא', וְהָאֱמֶת הִיא שֶׁזֶּה 'דִּינָא דְּגַזְלָנוּתָא', כֻּלָּם כָּאן רְשָׁעִים, רַק אֲנַחְנוּ צְרִיכִים 'לְהַמְתִּיק', לָתֵת לוֹ אֵיזֶה 'מִנְחָה' כְּדֵי שֶׁיַּעֲבֹר בְּשָׁלוֹם (וע' תָּמִים סִי' ט סק"א).

מְסַפְּרִים שֶׁשּׁוֹפֵט גּוֹי אֶחָד שָׁאַל אֶת הַגָּאוֹן 'יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב' זצ"ל: 'כְּבוֹד הָרַב, תַּגִּיד לִי, הַרְבֵּה פְּעָמִים יֵשׁ מִשְׁפָּטִים בֵּין יְהוּדִים לְגוֹיִים, וַאֲנִי רוֹאֶה שֶׁנּוֹתְנִים קְצָת 'שֹׁחַד' לַשּׁוֹפֵט הַגּוֹי, אֵיךְ זֶה שֶׁאַתֶּם נוֹתְנִים 'שֹׁחַד' לְגוֹי? מֶתֶר דָּבָר כָּזֶה?', אָמַר לוֹ הָרַב: 'וַדַּאי, זֶה בִּכְדֵי שֶׁהַגּוֹי יִשְׁפֹּט מִשְׁפָּט יָשָׁר בִּשְׁבִיל זֶה נָתְנוּ לוֹ אֶת הַשֹּׁחַד, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁפַּט יָשָׁר מִשְׁפַּט צֶדֶק!'. אָמַר לוֹ הַגּוֹי: 'אֲנִי לֹא מֵבִין, בִּשְׁבִיל שֶׁהוּא מְקַבֵּל שֹׁחַד הוּא שׁוֹפֵט יָשָׁר?!', אָמַר לוֹ הָרַב: 'וַדַּאי שֶׁאֲבָן כֵּן הוּא, תְּאַר לְעַצְמְךָ שֶׁבָּא אֵלֶיךָ יְהוּדִי וְגוֹי לְמִשְׁפָּט, תַּגִּיד אֶת הָאֱמֶת: לְמִי הַ'לֵּב' שֶׁלְּךָ נוֹטֶה יוֹתֵר שֶׁיֵּצֵא 'צַדִּיק' בַּ'מִּשְׁפָּט', לֹא לְ'בֶן רֵעֲךָ' לְ'בֶן מִינְךָ', לְגוֹי שֶׁכָּמוֹךָ? כָּךְ הַלֵּב מַטֶּה אֶת הָאָדָם, סוֹף סוֹף גּוֹי כָּמוֹנִי, אֲנִי מֻכְרָח לְהַטּוֹת אֶת הַמִּשְׁפָּט אֵלַי.', לָכֵן נוֹתְנִים לוֹ קְצָת 'שֹׁחַד' וְעַל יְדֵי זֶה הוּא נַעֲשֶׂה 'יָשָׁר', אֵין לוֹ לֹא 'נְגִיעָה' לָזֶה וְלֹא לָזֶה, וְכָךְ יוֹצֵא הַמִּשְׁפָּט צוֹדֵק'. כָּךְ הוּא אָמַר לוֹ. אֵין דֶּרֶךְ אַחֶרֶת. מֻכְרָחִים לִפְעֹל בַּדֶּרֶךְ הַזּוֹ.

יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה אָמַר 'לָמָּה תִּתְרָאוּ, (בְּרֵאשִׁית מב, א), אַכְזָר לָהֶם יַעֲקֹב לְבָנָיו אַל תֵּרָאוּ עַצְמְכֶם כְּשֶׁאַתֶּם שְׂבֵעִין לֹא בִּפְנֵי עֵשָׂו וְלֹא בִּפְנֵי יִשְׁמָעֵאל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְקַנְּאוּ בָּכֶם (תַּעֲנִית י:). 'לֹא זוּ הַדֶּרֶךְ וְלֹא זוּ הָעִיר, (מְלָכִים ב, ו, יט). אַתָּה רוֹצֶה יֵשׁ לְךָ

אֶת הַנָּשָׁק, שֶׁלְּךָ וְחֶבֶל עַל מִפְנֵי שָׁמֶן' (יִרְמְיָהוּ י, כז), וּכְמוֹ שֶׁהַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת (סַנְהֶדְרִין צד:): חֶבֶל עַל, נִשְׁבַּר הָעֹל שֶׁל סַנְחֵרִיב מִפְּנֵי שַׁמְנוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ שֶׁהָיָה דּוֹלֵק בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. יֵשׁ לָדַעַת: אוֹר שֶׁדּוֹלֵק בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבְבֵית הַמִּדְרָשׁ זֶה דָּבָר גָּדוֹל. אֵין לְצַמְצֵם בָּזֶה.

אֵין לְצַמְצֵם בְּהוֹצָאוֹת שֶׁל 'אוֹר' לְתַלְמוּד תּוֹרָה - וּמַעֲשֶׂה נוֹרָא עַל זֶה

מוּבָא מַעֲשֶׂה נוֹרָא בְּאֵיזֶה סֵפֶר עַל גָּדוֹל אֶחָד מִלּוּנְדּוֹן, הוּא כּוֹתֵב בְּעַצְמוֹ עֵדוּת שֶׁעֵינָיו רָאוּ, שֶׁהָיָה שָׁם אֵיזֶה רַב בְּשֵׁם 'הָרַב אֶפְשְׁטֵיין' (הָיָה רַב בְּאֵיזֶה בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּלוּנְדּוֹן), שֶׁהָיָה מְנַהֵג אַחֲרֵי תְּפִלַּת מִנְחָה וְעַרְבִית בַּלַּיְלָה, לָשֶׁבֶת וְלִלְמֹד לְבַדּוֹ קְצָת, 'דַּף גְּמָרָא' אוֹ 'פֶּרֶק מִשְׁנָיוֹת'. וְהָיוּ שָׁם שְׁנֵי גַּבָּאִים שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת, וְזֶה חָרָה לָהֶם מְאֹד: 'הָרַב יוֹשֵׁב וְלוֹמֵד עַל חֶשְׁבּוֹן הַ'גְּז' שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת?', (הַ'גְּזָרוֹת' הָיוּ דּוֹלְקִים עַל גַּז), 'הוּא יוֹשֵׁב וְנֶהֱנֶה מִבֵּית הַכְּנֶסֶת שֶׁלָּנוּ חִנָּם אֵין כֶּסֶף, שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵיתוֹ!'. מֶה עָשׂוּ? סָגְרוּ אֶת הַ'בַּלּוֹנִים', אֶת הַ'שְׁעוֹנִים', שֶׁל הַ'גַּז' כְּדֵי שֶׁיִּכְבֶּה הָאוֹר בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְהוּא יִצְטָרֵךְ לָלֶכֶת לְבֵיתוֹ. וְכָךְ הָיָה. כַּמָּה פְּעָמִים שֶׁהָיוּ רוֹאִים שֶׁהוּא רוֹצֶה לָשֶׁבֶת וְלִלְמֹד, הָיוּ עוֹשִׂים אֶת הַ'תַּחְבּוּלָה' הַזֹּאת, וְהוּא הָיָה הוֹלֵךְ לְבֵיתוֹ. סִפֵּר הָרַב שֶׁרָאָה אֶת הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה: נִפְגַּשְׁתִּי אִתָּם אַחֲרֵי שִׁלְשִׁים שָׁנָה - וְרָאִיתִי אֶת שְׁנֵי הַגַּבָּאִים עִוְרִים! עִם 'מַקֵּל נָחָיָה' הֵם הָיוּ הוֹלְכִים. הֵם כִּבּוּ 'אוֹר' - מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה הקב"ה כִּבָּה לָהֶם אֶת הָ'אוֹר'. אֶת הָרְאִיָּה. אֶת הָעֵינַיִם. צָרִיךְ לָדַעַת: אֵין חָכְמוֹת בַּדְּבָרִים הַלָּלוּ. אַדְרַבָּא: 'כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר' (מִשְׁלֵי ו, כג), כָּל כַּמָּה שֶׁתּוֹסִיף 'אוֹר', כָּל כַּמָּה שֶׁתּוֹסִיף לְצָרְךָ 'תּוֹרָה' עָדִיף יוֹתֵר. לֹא לְצַמְצֵם בָּזֶה. אַל תָּחוּס עַל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ.

בַּמִּשְׁנָה בְּפֶרֶק 'בַּמָּה מַדְלִיקִין' (שַׁבָּת פ"ב מ"ה): 'בְּחֹס עַל הַנֵּר, בְּחֹס עַל הַשֶּׁמֶן, בְּחֹס עַל הַפְּתִילָה חַיָּב' וּבְאֵר רַבֵּנוּ הַגָּדוֹל הַ'חָפֵץ חַיִּים' ע"ה, לֹא כָּתוּב בַּמִּשְׁנָה 'חָס', שֶׁהוּא חוֹסֵךְ לְעַצְמוֹ, הוּא מְפַחֵד לְאַבֵּד אֶת הַשֶּׁמֶן. אֶלָּא כָּתוּב בְּחָס, (בְּכַף הַדְּמְיוֹן). לוֹמַר לְךָ: זֶה רַק נִדְמֶה לְךָ שֶׁאַתָּה חוֹסֵךְ, נִדְמֶה לְךָ שֶׁאַתָּה מַרְוִיחַ לְעַצְמְךָ, זֶה רַק 'דִּמְיוֹן' זֶה לֹא אֱמֶת. אָדָם חוֹשֵׁב שֶׁאִם יְצַמְצֵם כָּאן, יַרְוִיחַ לְעַצְמוֹ מַשֶּׁהוּ. זֶה רַק נִדְמֶה לוֹ. כ-חָס. כְּאִלּוּ חָס. עַל 'שֶׁמֶן', עַל 'פְּתִילָה' לְצָרְךָ תַּלְמוּד תּוֹרָה - אַל תָּחוּס. אַדְרַבָּא שֶׁיִּדְלֹק הַשֶּׁמֶן וְתִלְמַד יוֹתֵר.

מוּבָא עַל רֹאשׁ יְשִׁיבָה מְפֻרְסָם שֶׁלֹּא הָיָה מַרְשֶׁה בַּלַּיְלָה שֶׁיְּכַבּוּ אֶת כָּל הָאוֹרוֹת בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, הָיָה תָּמִיד מַשְׁאִיר 'טוּר' אֶחָד שֶׁל הָאוֹרוֹת דּוֹלֵק. שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ פַּעַם: 'בְּבוֹד הָרַב, לָמָּה בֶּאֱמֶת אַתָּה מַשְׁאִיר טוּר אֶחָד שֶׁל אוֹרוֹת דּוֹלֵק? הֲרֵי אֵין אַף אֶחָד, מְאֻחָר בַּלַּיְלָה, כָּל הַתַּלְמִידִים הָלְכוּ לִישׁוֹן', אָמַר לוֹ: 'אֲנִי אַגִּיד לְךָ מָה הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁלִּי: לִפְעָמִים יֵשׁ תַּלְמִידִים שֶׁהָלְכוּ לִישׁוֹן מֻקְדָּם, וּבַחֲצִי הַלַּיְלָה כְּבָר מִתְעוֹרְרִים, וּכְשֶׁהוּא מִתְעוֹרֵר הוּא רוֹצֶה לָקוּם לִלְמֹד, אֲבָל הוּא אוֹמֵר: 'מָה אֲנִי אֵלֵךְ בַּחֹשֶׁךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ?', וְהוּא צָרִיךְ לְחַפֵּשׂ אֵיךְ לְהַדְלִיק אֶת הָאוֹרוֹת, קְצָת מְפַחֵד, קְצָת חוֹשֵׁשׁ, לָכֵן הוּא חוֹזֵר וּמַמְשִׁיךְ לִישׁוֹן. אֲבָל אִם הוּא יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ אוֹר דּוֹלֵק, הוּא יָבוֹא לִלְמֹד!? זֶה הַחֶשְׁבּוֹן. לֹא צָרִיךְ לְצַמְצֵם בָּזֶה.

בְּהוֹצָאוֹת מִצְוָה יֵשׁ לָנוּ כְּלָל: זֶה עַל כִּיסוֹ שֶׁל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, אַתָּה יָכוֹל לִהְיוֹת בָּטוּחַ שֶׁאַתָּה מִכִּיסְךָ לֹא תַּפְסִיד כְּלוּם (ע' בְּיצָה טז רע"א וּבַשִּׁיטָה מְקֹבֶצֶת שָׁם בְּשֵׁם הָרִיטְבָּ"א). אַדְרַבָּא בִּזְכוּת זֶה תִּתְקַבֵּל יוֹתֵר. וְהָאָדָם צָרִיךְ לִתְקֹעַ אֶת זֶה הֵיטֵב לְעַצְמוֹ, בָּזֶה לֹא יְצַמְצֵם.

אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין (ז.): אִם אָדָם רוֹאֶה שֶׁמְּזוֹנוֹתָיו מְצֻמְצָמִין (וְכָל שֶׁכֵּן בְּשֶׁהוּ מְרֻבִּין), מָה יַּעֲשֶׂה? 'הַקְּפָאָה'? לֹא. 'קְצוּצִים'? לֹא. מָה יַּעֲשֶׂה? יַעֲמֹד וְיַעֲשֶׂה מֵהֶם לְצָדָקָה. יִתֵּן עוֹד צְדָקָה. 'זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה' (הוֹשֵׁעַ י, יב). אֱצְלֵנוּ זֶה נִרְאֶה לְהֵפֶךְ: אָדָם הָיָה אוֹמֵר 'מָה זֶּה? צְרִיכִים לַחְתֹּךְ בְּ'בָּשָׂר הַחַי', לְהָתִיז אֶת הָרֹאשׁ צָרִיךְ?!', שֶׁיֵּדַע: זֶה לֹא 'בָּשָׂר הַחַי' זֶה 'בָּשָׂר הַמֵּת', הָאָדָם צָרִיךְ לָדַעַת עַל מִצְוָה אֵין מָה לְהַפְסִיד. אָדָם צָרִיךְ לְהִתְחַנֵּךְ בָּזֶה, וּבָזֶה הוּא נִבְחָן אִם הוּא בֶּאֱמֶת יְהוּדִי מַאֲמִין אוֹ לֹא.

'וַיַּחַן אֶת הָעִם אֲשֶׁר אִתּוֹ'

עַל כָּל פָּנִים לָמַדְנוּ מֵהַנְהָגַת יַעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה, שֶׁהֶעֱנִין הָרִאשׁוֹן זֶה 'דּוֹרוֹן'; וְהֶעֱנִין הַשֵּׁנִי זֶה 'תְּפִלָּה', וְדָבָר נוֹסָף לוֹמְדִים לַחֲצוֹת אֶת הַמַּחֲנֶה, 'וַיַּחַן אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ' (בְּרֵאשִׁית לב, ח), 'אִם יָבוֹא עֵשָׂו עַל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ, וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה' (בְּרֵאשִׁית לב, ט), מוּבָא סְפוּר

נִפְלָא, שֶׁכָּתַב אוֹתוֹ מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ רֹאשׁ יְשִׁיבַת פּוֹנְבִיז' הַגָּאוֹן רַבִּי אֶלְעָזָר מְנַחֵם שָׁךְ זַצוּק"ל, הוּא כּוֹתֵב כָּךְ (זֶה מִכְּתָב שֶׁנִּדְפַּס מִמֶּנּוּ): מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה בִּזְמַן 'מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הָרִאשׁוֹנָה', בִּשְׁנַת תרע"ד, בְּעִיר 'פֶּטֶרבּוּרְג' שֶׁבְּ'רוּסְיָה' הָיְתָה אֲסֵפָה שֶׁל אֵיזֶה 'וַעַד' לְטוֹבַת הַיְּהוּדִים, שֶׁהֵם דְּאֲגוּ לְהַצִּיל אֶת הַ'סְּפָרֵי הַתּוֹרָה' שֶׁבְּ'רוּסְיָה'. הַ'מְּמֻנִּים' עַל הַ'וַּעַד' הַזֶּה לֹא הָיוּ כֻּלָּם 'צַדִּיקִים', הַרְבֵּה מֵהֶם הָיוּ 'קוֹמוּנִיסְטִים', (וְאֶחָד מֵהֶם הָיָה 'עוֹרֵךְ דִּין' שְׁמָאלְנִי שֶׁהָיָה 'קוֹמוּנִיסְט' גָּדוֹל, וְהוּא סִפֵּר אֶת הַסִּפּוּר הַזֶּה). עַל כָּל פָּנִים, הֵם הָלְכוּ לֶאֱסֹף מִכָּל הָעֲיָרוֹת שֶׁעַל הַגְּבוּל, שֶׁל הַמִּלְחָמָה עִם גֶּרְמַנְיָה וְכוּ', לֶאֱסֹף אֶת כָּל הַסְּפָרֵי תּוֹרוֹת וּלְרַכֵּז אוֹתָם בְּעִיר 'פֶּטֶרבּוּרְג' (שֶׁהִיא נִמְצֵאת בְּמָקוֹם מֻרְחָק מֵהַגְּבוּל וְסַכָּנַת הַמִּלְחָמָה), וְשָׁם יַעַמְדוּ כָּל הַ'סְּפָרֵי הַתּוֹרָה' לְמִשְׁמֶרֶת עַד שֶׁתִּגָּמֵר הַמִּלְחָמָה. וְכָךְ אָסְפוּ מִכָּל עִיר וְעִיר אֶת הַסְּפָרֵי תּוֹרָה, אָסְפוּ אֶת הַכֹּל, לֹא הִשְׁאִירוּ בְּכָל הָעֲיָרוֹת אֶלָּא סְפָרִים בּוֹדְדִים בִּלְבַד. כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְעִיר 'דְּוִינְסְק' שָׁם יָשַׁב הַגָּאוֹן ר' מֵאִיר שְׂמְחָה ע"ה, הָ'אוֹר שָׂמֵחַ' - (וּכְמוֹ שֶׁאָמַר עָלָיו הֶחָזוֹן אִישׁ ע"ה, שֶׁהָיָה בָּאֱמֶת מִשִּׂכְמוֹ וּלְמַעְלָה, גָּאוֹן אַדִּיר) - בָּאוּ אֶצְלוֹ אָמְרוּ לוֹ: 'כְּבוֹד הָרַב, כָּךְ וְכָךְ הָעִנְיָן, אֲנַחְנוּ הֵקַמְנוּ וַעַד לְהַצִּיל אֶת כָּל הַסְּפָרֵי תּוֹרָה יֵשׁ מִלְחָמָה וְיֵשׁ הַפְצָצוֹת וְנִכְנָסִים גּוֹיִים וְכוּ', וְזֶה יָכוֹל לִפֹּל בִּידֵיהֶם, יָכוֹל לִגְרֹם נֶזֶק, וַאֲנַחְנוּ רוֹצִים לְרַכֵּז אֶת הַכֹּל בְּעִיר 'פֶּטֶרבּוּרְג', עַד אַחֲרֵי הַמִּלְחָמָה', אָמַר לָהֶם ר' מֵאִיר שְׂמְחָה: 'לֹא, אֲנִי לֹא אֶצְטָרֵךְ לָעִנְיָן הַזֶּה, בְּשׁוּם פָּנִים! כָּאן בָּעִיר יִשָּׁאֲרוּ כָּל הַסְּפָרֵי תּוֹרָה'.

שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ: 'אֲבָל לָמָּה? מָה הַטַּעַם?'. אָמַר לָהֶם: כָּךְ כָּתוּב בַּפָּרָשָׁה, כְּשֶׁיַּעֲקֹב אָבִינוּ ע"ה יָצָא לַמִּלְחָמָה עִם עֵשָׂו מָה הוּא עָשָׂה? חָצָה אֶת הָעָם אִתּוֹ לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת, מָה הַטַּעַם? 'וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה', זֶה כְּלָל גָּדוֹל בְּיָדֵינוּ. זֶה מַה שֶׁאָמַר לוֹ הַגָּאוֹן 'אוֹר שָׂמֵחַ'. וּמְסַיֵּם אוֹתוֹ עוֹרֵךְ דִּין: 'בַּסּוֹף רָאִינוּ כַּמָּה שֶׁהוּא צָדַק, אֶת כָּל מַה שֶׁאָסְפוּ מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֶת כָּל הַ'סְּפָרֵי תּוֹרוֹת', וְלָקְחוּ אוֹתָם לְ'פֶּטֶרבּוּרְג' - וְהָעִיר הַזֹּאת נִפְלָה בְּיָדָם שֶׁל הַ'קּוֹמוּנִיסְטִים', וְהֵם לָקְחוּ אֶת כָּל הַסְּפָרֵי תּוֹרוֹת. רַק בְּאוֹתָם מְקוֹמוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ הַסְּפָרִים, כָּל אֶחָד בְּעִירוֹ, נִצְּלוּ'.

פִּזּוּר יִשְׂרָאֵל בֵּין אֻמּוֹת הָעוֹלָם - חֶסֶד גָּדוֹל

הקב"ה חֶסֶד עָשָׂה אִתָּנוּ שֶׁלֹּא רִכֵּז אוֹתָנוּ בְּמְדִינָה אַחַת, אֶלָּא פִּזַּר אוֹתָנוּ בְּכַמָּה 'גָּלֻיּוֹת', בְּכַמָּה 'מְדִינוֹת', כָּךְ אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא (פְּסָחִים פז סע"ב), הַגְּמָרָא (שָׁם) מְסַפֶּרֶת מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה עִם רַבִּי חֲנִינָא שֶׁבָּא אֶצְלוֹ גּוֹי אֶחָד, וְאָמַר לוֹ: 'כְּבוֹד הָרַב, בֹּא תִּרְאֶה כַּמָּה אֲנַחְנוּ בְּנֵי עֵשָׂו טוֹבִים וְצַדִּיקִים, וְאַתֶּם כַּמָּה אַתֶּם לֹא בַּסֵּדֶר, הִנֵּה בַּפָּסוּק (מְלָכִים א, יא, טז) כָּתוּב שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ יָשַׁב בְּ'אֱדוֹם', וְהָרַג שָׁם כַּמָּה אֲלָפִים, וְאִלּוּ אַתֶּם מְפֻזָּרִים בֵּין כַּמָּה אֻמּוֹת, בֵּין שִׁבְעִים אֻמּוֹת, וַאֲנַחְנוּ לֹא עוֹשִׂים לָכֶם שׁוּם דָּבָר, תָּמִיד אַתֶּם מִתְקַיְּמִים. אָמַר לוֹ אוֹתוֹ תַּלְמִיד [רַבִּי אוֹשַׁעְיָא]: 'אֲנִי אָשִׁיב לְךָ תְּשׁוּבָה, אֲנִי אַגִּיד לְךָ מָה הַסִּבָּה שֶׁאַתֶּם לֹא עוֹשִׂים צָרוֹת וְלֹא הוֹרְגִים אֶת כֻּלָּם, אַתָּה יוֹדֵעַ לָמָּה? לֹא מֵחֲמַת שֶׁאַהֲבַתְכֶם אוֹתָנוּ, אֶלָּא מֵחֲמַת שֶׁאַתֶּם לֹא יְכוֹלִים!', תָּמַהּ הַגּוֹי: 'מָה הַפֵּרוּשׁ לֹא יְכוֹלִים?!', אָמַר לוֹ: 'אִם תִּנָּסוּ לַהֲרֹג אֶת כָּל הַיְּהוּדִים שֶׁיֵּשׁ בְּ'עִיר' שֶׁלָּכֶם, בְּ'מְדִינָה' שֶׁלָּכֶם, אָז יֹאמְרוּ 'מַלְכוּתָא קְטִיעָא', הָרְגוּ רַק בְּ'מְדִינָה' שֶׁלָּהֶם, בִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים לֹא יָכְלוּ לַהֲרֹג, יֵצֵא לָכֶם שֵׁם לֹא טוֹב בָּהִיסְטוֹרְיָה', שֶׁמַּלְכוּת 'רוֹמָא' הָרְשָׁעָה רָצְתָה לְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים וְלֹא עָלְתָה בְּיָדָהּ, לֹא הִצְלַחְתֶּם בַּמְּלָאכָה שֶׁלָּכֶם, לֹא עֲשִׂיתֶם אֶת הַ'פִּתָּרוֹן הַסּוֹפִי', לָכֵן אַתֶּם נִמְנָעִים מִלַּהֲרֹג!'. אָמַר לוֹ אוֹתוֹ גּוֹי: 'גַּפָּא דְּרוֹמָאֵי, (הוּא נִשְׁבַּע בֶּאֱלֹהוּת שֶׁלּוֹ), תַּאֲמִין לִי, בְּהָא סָלְקִינַן וּבְהָא נָחְתִינַן, כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ רַק עַל זֶה אֲנַחְנוּ חוֹשְׁבִים, אֵיךְ לַעֲשׂוֹת לָכֶם אֶת 'הַפִּתָּרוֹן הַסּוֹפִי' וְלֹא עוֹלֶה בְּיָדֵינוּ'. זֶה עֵדוּת שֶׁל 'גּוֹי'. אֶפְשָׁר לִסְמֹךְ עָלָיו. הַפִּזּוּר שֶׁלָּנוּ זֶה טוֹב לָנוּ. 'וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה', הָאֲסִיפָה שֶׁלָּנוּ בְּיַחַד זֶה לֹא טוֹב.

אֵצֶל 'טִיטוּס' הָרָשָׁע (אוֹתוֹ רָשָׁע מֻרְשָׁע), כְּשֶׁהוּא נִצַּחַ בַּמִּלְחָמָה שֶׁלּוֹ עִם כְּלָל יִשְׂרָאֵל, הוּא עָשָׂה 'מַטְבְּעוֹן נִצָּחוֹן', וּמָה הוּא כָּתַב שָׁם? 'יְהוּדָה הַשְּׁבוּיָה', 'יְהוּדָה הָאֲבוּדָה'. רוֹאִים מִי אָבוּד, אֵיפֹה הוּא עַכְשָׁו? אוֹסְפִים אוֹתוֹ וְשׁוֹרְפִים אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁאוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא (גִּטִּין נו:). זֶה עָנְשׁוֹ. יוֹם יוֹם יָדוּנוּ אוֹתוֹ, עַד שֶׁגַּם הוּא 'יִזְכֶּה' לִתְחִיַּת הַמֵּתִים, הוּא וְ'סַנְחֵרִיב' וְ'נְבוּכַדְנֶצַּר', כָּל צוֹרְרֵי הַיְּהוּדִים, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ (ח"ב דַּף נח ע"ב). גַּם אוֹתָם יַעֲמִידוּ. מָתַי זֶה יִהְיֶה? מָתַי שֶׁכָּלָל יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה בְּקָרוֹב 'עַל הַגַּבֵּהּ', וְיָבוֹא 'מָלְךְ הַמָּשִׁיחַ' וְיִהְיֶה

הַכֹּל מְתֻקָּן ’לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שַׁדַּי’ (תְּפִלַּת ’עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ’), וַיַּעֲמִידוּ אוֹתָם לִ’תְחִיָּה’, וַיֹּאמְרוּ לָהֶם: ’אַתֶּם שֶׁנִּלְחַמְתֶּם כָּל יְמֵיכֶם, אַתָּה ’הָמָן’ וְאַתָּה ’פַּרְעֹה’ וְאַתָּה ’סַנְחֵרִיב’ וְאַתָּה ’נְבוּכַדְנֶצַּר’, וְכָל הַ’הָמָנִים’ שֶׁעָמְדוּ עַל יִשְׂרָאֵל, אַתֶּם שֶׁעַמַּדְתֶּם וּמְסַרְתֶּם נֶפֶשׁ לַעֲמֹד וּלְקַעֲקֵעַ בֵּיצָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, אֵיפֹה אַתֶּם?!’. כָּךְ זֶה יִהְיֶה. כַּמּוּבָן הַ’תְּחִיָּה’ הַזֹּאת תִּהְיֶה בִּשְׁבִיל לְהַכְאִיב לָהֶם וּלְהַעֲנִישׁ אוֹתָם, בְּתוֹרַת ’נְקָמָה’ זֶה יִהְיֶה. אַחֲרֵי זֶה יְקַבְּלוּ אֶת הַחֶשְׁבּוֹן שֶׁלָּהֶם, ’לְדִרְאוֹן עוֹלָם’, כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר הַפָּסוּק בְּסֵפֶר דָּנִיֵּאל (יב׳ ב): ’וְרַבִּים מִיְּשֵׁנֵי אַדְמַת עָפָר יָקִיצוּ, אֵלֶּה - לְחַיֵּי עוֹלָם, וְאֵלֶּה - לַחֲרָפוֹת וּלְדִרְאוֹן עוֹלָם’.

כְּשֶׁהַ’חָפֵץ חַיִּים’ הָיָה לוֹ אֶת הַשְּׁאֵלָה הַגְּדוֹלָה בִּזְמַן ’מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הָרִאשׁוֹנָה’ אִם לְהַעֲבִיר אֶת הַיְשִׁיבָה שֶׁלּוֹ בְּ’רָאדִין’ (שֶׁהִיא הָיְתָה שָׁם בִּגְבוּל שֶׁל הַ’מִּלְחָמָה’): הָיְתָה שְׁאֵלָה אִם לְהִכָּנֵס לְתוֹךְ עֹמֶק ’רוּסְיָה’ אוֹ לֹא (הָיָה לוֹ סָפֵק בַּדָּבָר). וְעָשָׂה אֶת ’גּוֹרַל הַגְּרָ”א’ (הַמִּפְרָשִׁם) וְיָצָא לוֹ הַפָּסוּק הַזֶּה ’וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנּוֹתָר לִפְלֵיטָה’ וְלָכֵן הוּא חָצָה אֶת הַיְשִׁיבָה לִשְׁתַּיִם, חֵלֶק נִשְׁאַר בְּעִיר ’רָאדִין’ עִם ר’ אֶלְחָנָן וַסֶּרְמַן זצ”ל, וְהַחֵלֶק הַשֵּׁנִי נִכְנַס לְתוֹךְ עֹמֶק ’רוּסְיָה’.

’צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן’, - כְּדֶרֶךְ הַמִּסֹּרָה לָנוּ

’צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן, (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ח). אַל תְּחַפֵּשׂ דְּרָכִים אֲחֵרוֹת. תִּרְאֶה מַה עָשָׂה אַבְרָהָם אָבִינוּ ע”ה, תִּרְאֶה מַה עָשָׂה יִצְחָק אָבִינוּ ע”ה, תִּרְאֶה מַה עָשָׂה יַעֲקֹב אָבִינוּ ע”ה, וּמֵהֶם תִּלְמַד, מֵהֶם תִּתְבּוֹנֵן. וְאִם לֹא - אֶפְשָׁר ’לְשַׁבֵּר’, אֶת הָרֹאשׁ. הַ’חָפֵץ חַיִּים, הֵבִיא אֶת הַמָּשָׁל הַמְּפֻרְסָם, עַל אוֹתוֹ ’עַגְלוֹן’, שֶׁנָּסַע בַּ’חֹרֶף הָרוּסִי’ (בְּרוּסְיָה, קֹר נוֹרָא), נָסַע לַיְלָה שָׁלֵם, כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ נוֹסֵעַ, עַד שֶׁבַּחֲצִי הַלַּיְלָה הִגִּיעַ לְאֵיזֶה ’פּוּנְדָּק’, אָמַר לְעַצְמוֹ, ’נִכָּנֵס לְכָאן, וְנִשְׁתֶּה כּוֹסִית אַחַת, קְצָת לְחַמֵּם אֶת הָעֲצָמוֹת שֶׁלִּי שֶׁקָּפְאוּ בַּקֹּר, קָפְאוּ בַּשֶּׁלֶג’, שָׁתָה כּוֹסִית אַחַת, וְעִם הַשְּׁתִיָּה בָּא הַתֵּאָבוֹן. עוֹד כּוֹסִית וְעוֹד כּוֹסִית, עַד שֶׁגָּמַר ’חָבִית’ וְיָצָא, (יוֹתֵר נָכוֹן: הוֹצִיאוּ אוֹתוֹ. הוּא לֹא יָכֹל לָלֶכֶת. שִׁכּוֹר כָּלוּט). עָלָה לַ’עֲגָלָה’ עִם הַ’סּוּס’ שֶׁלּוֹ, כָּלוּ ’שִׁכּוֹר כָּלוּט’, בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, לוֹקֵחַ אֶת הַ’שּׁוֹט’ וְנוֹתֵן מַכָּה עַל הַ’סּוּס’. חִשֵּׁךְ, אֲפֵלָה, וְהוּא מַכֶּה אֶת הַסּוּס. הַסּוּס מְקַבֵּל כָּזוֹ מַכָּה - רָץ כָּל עוֹד רוּחוֹ בּוֹ. הוּא מַצְלִיף בּוֹ, וְהוּא נוֹסֵעַ. בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ נוֹסֵעַ? בְּשׁוּם דֶּרֶךְ, בַּשֶּׁלֶג, בְּלִי לִרְאוֹת כְּלוּם. עַד שֶׁנָּפַל בְּאֵיזֶה וָאדִי (עֹמֶק עָמֹק) - וְהוּא וְהַחֲמוֹר שֶׁלּוֹ מֵתוּ (הַ’שְׁכֵרוּת’ שֶׁלּוֹ הֵבִיאָה אוֹתוֹ לַסּוֹף). בַּ’בֹּקֶר’ קָמוּ שְׁאָר הַ’עֲגָלוֹנִים’, רָאוּ שֶׁלֶג גָּדוֹל, אָמְרוּ: ’הִגִּיעַ הַזְּמַן לָצֵאת לָעֲבוֹדָה שֶׁלָּנוּ, נֵצֵא לַדֶּרֶךְ’. יוֹצְאִים, וְרוֹאִים שֶׁמִּישֶׁהוּ כְּבָר ’סָלַל אֶת הַדֶּרֶךְ’ לִפְנֵיהֶם. יֵשׁ כָּאן מְסִלָּה. ’בֹּא נֵלֵךְ אַחֲרָיו’. כָּךְ כֻּלָּם אַחֲרָיו. אַחֲרֵי מִי הֵם הוֹלְכִים? - אַחֲרֵי שִׁכּוֹר. לָמָּה? כִּי הֵם עָזְבוּ אֶת הַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה.

אוֹמֵר הַ’חָפֵץ חַיִּים’ זצ”ל: אַל תֵּלֵךְ בְּדְרָכִים חֲדָשׁוֹת שֶׁאַתָּה לֹא יוֹדֵעַ מָה הַסּוֹף שֶׁלָּהֶם. אֵיזֶה תְּהוֹם פְּעוּרָה מְחַכָּה בְּסוֹף הַדֶּרֶךְ. ’צְאִי לָךְ בְּעִקְבֵי הַצֹּאן’, תֵּלֵךְ אַחֲרֵי אֲבוֹתֵינוּ, מָה אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב ע”ה עָשׂוּ - תַּעֲשֶׂה. אֲנַחְנוּ לֹא יוֹתֵר חֲכָמִים מֵהֶם. דַּי לָנוּ שֶׁנּוֹכַל לְקַיֵּם וְלַעֲשׂוֹת אֶת מַעֲשֵׂיהֶם, (’כְּלִי חֶמְדּוֹת’). יַעֲקֹב אָבִינוּ ע”ה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּ’דּוּרוֹן’ - תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּ’דּוּרוֹן’ כְּנֶגֶד אוֹיְבֶךָ. יַעֲקֹב אָבִינוּ ע”ה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּ’נָשֶׁק’ שֶׁל ’תְּפִלָּה’ - תִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּ’נָשֶׁק’ שֶׁל ’תְּפִלָּה’. יַעֲקֹב אָבִינוּ ע”ה חוֹצֶה אֶת הַמַּחֲנוֹת מִפְּנֵי הַסַּכָּנָה - תַּחְצֶה אֶת הַמַּחֲנוֹת. כָּךְ תֵּלֵךְ. כָּךְ תַּעֲשֶׂה. אֲבָל לֹא תְּחַפֵּשׂ דְּרָכִים חֲדָשׁוֹת. אַף פַּעַם לֹא רָאִינוּ יְשׁוּעָה מִזֶּה.

’עֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיַעֲקֹב’

’אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי: הֲלָכָה הִיא בְּיָדוּעַ שֶׁעֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיַעֲקֹב’ (סִפְרֵי בְּהַעֲלֹתְךָ פִּסְקָא סט, רַשׁ”י בַּפָּרָשָׁה לג, ד) אָמַר גָּדוֹל אֶחָד: הֲרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר יוֹחַאי הַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (קִדּוּשִׁין סח: וש”נ) כִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן ’דָּרִישׁ טַעֲמָא דִּקְרָא’, תָּמִיד הוּא אוֹמֵר אֶת הַטַּעַם שֶׁל הַמִּצְוָה הַכְּתוּבָה בַּתּוֹרָה: מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה כָּךְ וכו’. אֲבָל כָּאן הוּא אוֹמֵר אַל תְּחַפֵּשׂ טְעָמִים, זֶה לֹא שְׁנָאָה שֶׁאַתָּה תּוּכַל לְהָבִין אוֹתָהּ, זֶה ’הֲלָכָה’ עֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיַעֲקֹב! בְּלִי שׁוּם טַעַם עֵשָׂו שׂוֹנֵא לְיִשְׂרָאֵל.

תֵּדְעוּ לָכֶם, זֶה לֹא רַק הַיּוֹם, זֶה מִדּוֹרֵי דּוֹרוֹת, וְזֶה יִהְיֶה עַד הַסּוֹף. תִּתְבּוֹנְנוּ וְתִרְאוּ אֶת הַנְּכָדִים שֶׁלּוֹ, ’עֲמָלֵק’, זֶה הַנְּכָדִים שֶׁל עֵשָׂו. עִם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה מְשֻׁעְבָּד 210 שָׁנִים, יוֹשְׁבִים וּרְצוּצִים בְּמִצְרַיִם, עֲבָדִים נִרְצָעִים: מִי שֶׁלֹּא עוֹבֵד כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ מְקַבֵּל מַכּוֹת, חֲבָטוֹת אֲיֻמּוֹת. וְאִם אֵין לוֹ מַסְפִּיק לְבֵנִים (שֶׁל הַ’מַּכְסָה’ שֶׁקָּצְבוּ לוֹ לְאוֹתוֹ יוֹם), לוֹקְחִים אֶת הַבָּנִים שֶׁלּוֹ וּמַנִּיחִים אוֹתָם

בַּכֹּתֶל. שֶׁאָדָם יָבִין אֵיזֶה אַכְזָרִיוּת. בְּאֵיזֶה מַצָּב נוֹרָא יָשְׁבוּ שָׁם בְּמִצְרַיִם. וְהִנֵּה בָּרוּךְ ה', גְּאָלָנוּ ה' יִתְבָּרַךְ מִמִּצְרַיִם, זְכוּ לִגְאֻלָּה, וְהוּא - הַצַּר הַצּוֹרֵר הַזֶּה - 'עֲמָלֵק', בָּא לַמִּלְחָמָה בְּנֶגְדָּם. מַה יֵּשׁ לְךָ? בָּאִים לָקַחַת אֶת הַ'מְּדִינַת שֶׁלְּךָ' הֵם 'אַנְשֵׁי חַיִל'? הֵם יוֹדְעִים לְהִלָּחֵם? סוֹף סוֹף הֵם 'מִשְׁפָּחָה' שֶׁלְּךָ, תָּחוּס וּתְרַחֵם עֲלֵיהֶם. אֲבָל לֹא. 'וַיָּבֹא עֲמָלֵק' (שְׁמוֹת יז, ח). עַם יִשְׂרָאֵל מָה עָשׂוּ לְךָ? רוֹצִים 'לְכְבֹּשׁ' אֶת הַ'מְּדִינָה' שֶׁלְּךָ? הֲרֵי בַּ'מִּדְבָּר' הֵם יוֹשְׁבִים. גָּנְבוּ מִמְּךָ מַשֶּׁהוּ? לָקְחוּ לְךָ מַשֶּׁהוּ? הִכְרִיזוּ מִלְחָמָה נֶגְדְּךָ? אֶלָּה לֹא 'אַנְשֵׁי חַיִל', אֶלָּה הָעָם שֶׁהָיוּ עֲבָדִים 210 שָׁנָה. מָה אַתָּה רוֹצֶה מֵהֶם? בָּא לְהִלָּחֵם כְּנֶגְדָּם וּלְאַבְּדָם מִן הָעוֹלָם. כִּי 'עֲשָׂיו שׂוֹנֵא לְיִשְׂרָאֵל'. אַל תִּשְׁאַל שְׁאֵלוֹת. הוּא 'שׂוֹנֵא אֶת יִשְׂרָאֵל', עֲמָלֵק: 'אֲנִי מֻכְרָח לְבַעֵר אוֹתָם מִן הָעוֹלָם'. וְלֹא רַק זֶה, אֶלָּא הָיָה כּוֹרֵת מִילוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְזוֹרֵק כְּלַפֵּי מַעְלָה וְאוֹמֵר: 'טֹל מַה שֶּׁבַּחַרְתָּ, אַתָּה עָשִׂיתָ 'בְּרִית' עִם יִשְׂרָאֵל - תִּקַּח בַּחֲזָרָה' (מִדְרָשׁ תַּנְחוּמָא סוֹף פָּרָשַׁת כִּי תֵצֵא). הַשְּׁנָאָה הִיא לֹא רַק שְׁנָאָה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל, אִם 'עֲשָׂיו', אִם 'עֲמָלֵק' הָיָה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת 'מִלְחָמָה' עִם הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, הָיָה עוֹשֶׂה 'סְלָמוֹת' וְהָיָה עוֹלֶה לַשָּׁמַיִם לְהִלָּחֵם עִם ה' יִתְבָּרַךְ. אֲבָל הוּא לֹא יָכוֹל, מָה הוּא עוֹשֶׂה? מִלְחָמָה עִם יִשְׂרָאֵל בָּאן. כִּי יִשְׂרָאֵל הֵם הַ'נְּצִיגִים' שֶׁל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה. לָכֵן הוּא עוֹשֶׂה 'מִלְחָמָה' כְּנֶגְדָּם, עֲשָׂיו שׂוֹנֵא לְיִשְׂרָאֵל. אַל תְּחַפֵּשׂ רַחֲמִים אֶצְלוֹ.

כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י זַ"ל שְׁמוֹת (טו ז) 'תַּהֲרֹס קָמֶיךָ', תָּמִיד אַתָּה הוֹרֵס קָמֶיךָ הַקָּמִים נֶגְדֶּךָ, וּמִי הֵם הַקָּמִים נֶגְדּוֹ - אֵלּוּ הַקָּמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּתְהִלִּים (פג, ו) 'כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן', וּמַה הִיא הַהֲמִיָּה, 'עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד'. וְעַל זֶה קוֹרֵא אוֹתָם אוֹיְבָיו שֶׁל מָקוֹם. וְכֵן הוּא בְּרַשִׁ"י בַּמִּדְבָּר (י, לה). עַיֵּן שָׁם.

כַּאֲשֶׁר יְשִׁיבַת מִיר עָזְבָה בִּזְמַן 'מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הַשְּׁנִיָּה' (כַּאֲשֶׁר בָּרְחוּ מִמִּיר עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְיָפָן), יָשְׁבוּ אֵיזֶה זְמַן בְּ'יָפָן', כַּמָּה חֳדָשִׁים, עַד שֶׁגֵּרְשׁוּ אוֹתָם לְ'שַׁנְחַאי'. וְסִפֵּר אֶחָד מֵהַגּוֹלִים מִישִׁיבַת מִיר: בָּרַגַע הָרִאשׁוֹן שֶׁבָּאנוּ לְ'יָפָן' קִבְּלוּ אוֹתָנוּ בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, כָּל אֶחָד מְחַיֵּךְ וּמַרְאֶה לוֹ סֵבֶר פָּנִים יָפוֹת, בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן. אֲבָל מִיּוֹם לְיוֹם רָאִינוּ בְּחוּשׁ אֵיךְ שֶׁהַשִּׂנְאָה שֶׁלָּהֶם אֵלֵינוּ לוֹהֶטֶת, עַד שֶׁבַּסּוֹף הֵם רָצוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם 'מַחֲנֶה הַשְׁמָדָה'. עַד כְּדֵי כָּךְ. הוּא שָׁאַל מָה הַבָּאוּר בָּזֶה: אִם יָשַׁבְנוּ בְּאַרְצוֹת 'אֵירוֹפָּה' וְשָׂנְאוּ אוֹתָנוּ, זֶה אֲנִי מֵבִין, אֶת הַגּוֹיִים בְּ'אֵירוֹפָּה' הִלְעִיטוּ בְּשִׂנְאָה לַיְּהוּדִים מֵרֹגַע שֶׁהַתִּינוֹק 'יוֹנֵק מִשְׁדֵי אִמּוֹ', מְמֵילָא הוּא הִתְחַנֵּךְ לִשְׂנֹא יְהוּדִים, אֲבָל כָּאן הַ'יַּפָּנִים' לֹא רָאוּ יְהוּדִי מִימֵיהֶם. יָשַׁבְנוּ בַּיְּשִׁיבָה, לָמַדְנוּ, כְּלוּם לֹא עָשִׂינוּ, מָה הַשִּׂנְאָה הַזֹּאת?! 'עֲשָׂיו שׂוֹנֵא לְיִשְׂרָאֵל!'. אַל תְּחַפֵּשׂ אֶצְלוֹ שְׁיֵרְחֵם עַל יִשְׂרָאֵל. [וּרְאֵה עוֹד בְּסֵפֶר "נֵס הַהַצָּלָה שֶׁל יְשִׁיבַת מִיר" (לְהַגָּאוֹן רַבִּי אֶלְחָנָן הֶרְצְמַן זַצ"ל, יְרוּשָׁלַיִם תשל"ו) בַּאֲרֻכָּה].

הַמִּלְחָמָה כְּנֶגֶד עֵשָׂו - 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב'

הַ'נָּשָׁק' שֶׁלָּנוּ זֶה הַתּוֹרָה. זֶה הַנִּצָּחוֹן כְּנֶגְדּוֹ. 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו' (בְּרֵאשִׁית כד, כב), וְדָרְשׁוּ חַז"ל (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָק סה סִימָן כ): בִּזְמַן שֶׁ'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב' - אֵין הַ'יָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו. קוֹל יַעֲקֹב מַשְׁפִּיעַ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת כֻּלָּם. גַּם בָּעוֹלָם הַגַּשְׁמִי, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בָּעוֹלָם הָרוּחָנִי. זֶה בָּרוּר. וּבְרֹגַע שֶׁמְּנַצְּחִים אֶת הַשֵּׂר לְמַעְלָה - נוֹפֶלֶת הָאֻמָּה בָּאן לְמַטָּה. זֶה הַ'נָּשָׁק', וְכָךְ הוּא פּוֹעֵל. כֹּחַ תּוֹרָה מְשַׁנֶּה אֶת כָּל הַמְּצִיאוּת.

וּמוּבָא מַעֲשֶׂה עַל הַגָּאוֹן רַבִּי מֵאִיר שְׁמָחָה, (נִפְטַר ד' אֱלוּל שְׁנַת תרפ"ו). מִמִּי שֶׁשָּׁמַע מֵ'עֵד רְאִיָּה', (וְלִפְנֵי שֶׁהִתְחִיל לְסַפֵּר אֶת הַסִּפּוּר, הִקְדִּים וְאָמַר: 'סִפּוּר זֶה שָׁמַעְתִּי מִדּוֹדִי, שֶׁהוּא גָּר בְּ'תֵּל אָבִיב' בִּרְחוֹב פְּלוֹנִי מִסְפָּר זֶה וְזֶה, רַק הָיָה חָסֵר מִסְפַּר הַטֶּלֶפוֹן. וְכִי כָּךְ מְסַפְּרִים 'סִפּוּר'?', אָדָם בָּא לַחֲבֵרוֹ אוֹמֵר: 'תִּשְׁמַע סִפּוּר, שָׁמַעְתִּי מִדּוֹדִי שֶׁהוּא גָּר בִּרְחוֹב זֶה וְזֶה' וְכוּ'? מָה צָרִיךְ אֶת כָּל הַפְּרָטִים הָאֵלֶּה, אֶת כָּל הַהַקְדָּמוֹת הַלָּלוּ. אֲבָל אַחַר כָּךְ הוּבַן: שֶׁתֵּדַע, אִם תֹּאמַר 'אוּלַי זֶה עוֹרְבָא פָּרַח', 'אוּלַי זֶה סִפּוּר שֶׁלֹּא הָיָה וְלֹא נִבְרָא', תּוּכַל לִשְׁאֹל אוֹתוֹ, אֶת אוֹתוֹ עֵד רְאִיָּה שֶׁהָיָה שָׁם וְרָאָה). הוּא יָשַׁב בְּעִיר 'דְּוִינְסְק' בְּ'רוּסְיָה' (בְּ'לִיטָא'), וְהָיָה שָׁם 'נָהָר' שֶׁקּוֹרְאִים לוֹ 'דְּוִינָא', וּכְשֶׁהוּא הָיָה עוֹלֶה עַל גְּדוֹתָיו, זֶה הָיָה מֵבִיא לְשִׁטָּפוֹן גָּדוֹל בָּעִיר. בְּדֶרֶךְ כְּלָל (בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַשָּׁנִים) הַיְּהוּדִים לֹא סָבְלוּ מֵהַשִּׁטְפוֹנוֹת הַלָּלוּ (לֹא הָיָה בְּעָיוֹת, לֹא הָיָה כְּאֵב רֹאשׁ מִכָּל זֶה), כֵּיוָן שֶׁהַשְּׁכוּנָה שֶׁל הַיְּהוּדִים הָיְתָה בְּמַעֲלֵה הָהָר (שָׁם הֵם הָיוּ מִתְגּוֹרְרִים), אֲבָל בְּאוֹתָהּ שָׁנָה יָרְדוּ גְּשָׁמִים וּשְׁלָגִים יוֹתֵר מִדַּאי, וְהָיָה שִׁטָּפוֹן נוֹרָא, וְהַנָּהָר עָלָה עַל גְּדוֹתָיו וְהִתְפַּשֵּׁט

וְעָלָה עַד הַשְׁכוּנָה הַיְהוּדִית שֶׁבְּמַעֲלֵה הָהָר, וְהִתְחִיל לְהַחֲרִיב אֶת כָּל הַבָּתִּים אֶחָד אַחֲרֵי הַשֵּׁנִי. רָצוּ אֶל הַנָּאוֹן רַבִּי מֵאִיר שְׂמְחָה, [הֵם לֹא רָצוּ לְ'מַכַּבֵּי אֵשׁ' שֶׁיָּבוֹאוּ 'לִשְׁאֹב' אֶת הַמַּיִם.], אָמְרוּ לוֹ: 'כְּבוֹד הָרַב, אֲנַחְנוּ אֲבוּדִים, הַנָּהָר עָלָה עַל גְּדוֹתָיו וְהַשִּׁטָּפוֹן נוֹרָאִי, וְהַמַּיִם נִכְנָסִים לָרְחוֹבוֹת שֶׁלָּנוּ, וּבַיִת אַחַר בַּיִת נוֹפֵל וְטוֹבֵעַ בַּמַּיִם הָאֱלֹהִי!', רַבִּי מֵאִיר שְׂמְחָה סָגַר אֶת הַסֵּפֶר שֶׁלָּמַד בּוֹ, לָבַשׁ אֶת הַכּוֹבַע שֶׁלּוֹ, וְהָלַךְ אֶל הַ'נָּהָר', וּכְשֶׁהוּא יָצָא - הָלְכוּ אִתּוֹ כָּל הָאֲנָשִׁים, עַד שֶׁהוּא הִגִּיעַ אֶל שְׂפַת הַנָּהָר (עַד הַמָּקוֹם שֶׁאֵלָיו עָלוּ הַמַּיִם), עָמַד וְאָמַר כָּךְ: 'גּוֹזַרְנִי עָלַיִךְ בְּכֹחַ הַתּוֹרָה שֶׁתַּחֲזֹר לִמְקוֹמֵךְ!'. וְכָךְ הָיָה. הוּא הוֹלֵךְ צַעַד - וְהַנָּהָר חוֹזֵר צַעַד זֶה 'הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְד עֵשָׂיו'. כֹּחַ הַתּוֹרָה מְשַׁנֶּה אֶת הַכֹּל.

כָּל אֶחָד מֻחָיָב בְּהִשְׁתַּדְּלוּת כְּפִי כֹּחוֹ לְמַעַן הַתּוֹרָה

זֶה מַה שֶּׁצְּרִיכִים כָּל אֶחָד לְהַחְדִּיר לְעַצְמוֹ, לָבוֹא לְשִׁעוּרֵי תּוֹרָה לֹא 'פַּעַם בְּשָׁבוּעַ', לֹא רַק הוּא לְבַדּוֹ, לְדֹאג לְבָנָיו, לְדֹאג לַשְּׁכֵנִים. הַיּוֹם הַדּוֹר צָמֵא. הִלְעִיטוּ אוֹתָנוּ זְמַן רַב בְּכָל מִינֵי 'הֶבֶל הַבָּלִים', הַצְּבוּר צָמֵא לְדַבֵּר אֱמֶת, לְדַבֵּר תּוֹרָה. וְכָל אֶחָד שֶׁיָּכוֹל לִתְרֹם - יָכוֹל לְקָרֵב, יָכוֹל לְהָאִיר, מֻחָיָב. אֵין פּוֹטֵר.

יֵשׁ אֲנָשִׁים שֶׁלֹּא יוֹדְעִים א' ב' בְּיַהֲדוּת. יֵשׁ יְהוּדִים, שֶׁלֹּא יוֹדְעִים מָה זֶה הַמּוּשָׂג הַזֶּה 'שַׁבָּת!'. עַד בְּדֵי כָּךְ הַבּוּרוּת וְהַבַּעֲרוּת. מַה שֶּׁאַתָּה יָכוֹל - תִּתֵּן. 'שְׁלַח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם' (קֹהֶלֶת יא, א), אַתָּה לֹא יוֹדֵעַ מָה יָכוֹל לִצְמֹחַ מִזֶּה. הַ'סַּבָּא מִנּוֹבַהֲרְדּוֹק' הָיָה אוֹמֵר: 'בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה יָכוֹל לִזְרֹעַ - תִּזְרַע. תְּפַקֵּחַ עַיִן עַל הֵיכָן שֶׁצּוֹמֵחַ מַשֶּׁהוּ, וְתַמְשִׁיךְ הַלְאָה לְגַדֵּל וּלְגַדֵּל!'. יֵשׁ הַרְבֵּה דְּבוּרִים שֶׁאָדָם מְדַבֵּר - וְזֶה עוֹשֶׂה אֶת הַפְּעֻלָּה שֶׁלּוֹ: אִם לֹא הַיּוֹם, מָחָר, וְאִם לֹא מָחָר - עוֹד עֶשֶׂר שָׁנִים. אֲבָל זֶה פּוֹעֵל לְטוֹבָה. לְכָל אֶחָד יֵשׁ לוֹ אֶת הַכֹּחַ הַזֶּה.

לֹא לָשֶׁבֶת וְלִדְחוֹת אוֹתָם, אֶלָּא אַדְרַבָּא לְמָשְׁכָם בַּעֲבוֹתוֹת אַהֲבָה וּלְהַעֲמִידָם בְּקֶרֶן אוֹרָה, כִּלְשׁוֹן הַ'חָזוֹן אִישׁ' (חזו"א יו"ד סי' ב ס"ק טז).

וְזֶה בָּא הַרְבֵּה מִכֹּחַ תּוֹרָה. תֵּדְעוּ לָכֶם: כָּל כַּמָּה שֶׁאָדָם יִלְמַד יוֹתֵר - יָבִיא יוֹתֵר. זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה. 'שְׁתוּלִים בְּבֵית ה' בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ יַפְרִיחוּ' (תְּהִלִּים צב, יד), (יֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה פֵּרוּשִׁים), אוֹתָם אֵלֶּה שֶׁהֵם 'שְׁתוּלִים בְּבֵית ה'', כָּל כַּמָּה שֶׁהוּא יוֹתֵר בְּבֵית ה', יוֹתֵר תּוֹרָה, יוֹתֵר מִצְוֹות, יוֹתֵר מַעֲשִׂים טוֹבִים, הוּא גּוֹרֵם לְאוֹתָם כְּלַל יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲדַיִן לֹא זָכוּ לִהְיוֹת שְׁתוּלִים בְּבֵית ה', הֵם רַק מִסְתּוֹבְבִים 'בְּחַצְרוֹת בֵּית אֱלֹהֵינוּ', הוּא גּוֹרֵם לָהֶם שֶׁהֵם 'יַפְרִיחוּ', הֵם מַתְחִילִים לִפְרֹחַ, הֵם מְקַבְּלִים קְצָת חַיּוּת. כָּךְ זֶה. כָּל כֹּחַ תּוֹרָה שֶׁאָדָם מוֹסִיף כָּאן גּוֹרֵם לְכָלַל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וְחַיִּים. 'מַרְבֶּה תּוֹרָה מַרְבֶּה חַיִּים' (אָבוֹת פ"ב מִשְׁנָה ז).

וִיהִי רָצוֹן שֶׁנִּזְכֶּה לֵילֵךְ בְּדַרְכֵי אֲבוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב אָנוּ וְזַרְעֵנוּ בְּתוֹךְ כְּלַל יִשְׂרָאֵל, וְנִזְכֶּה לִגְאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן.

סִימָן רפא - דִּינֵי תְּפִלַּת שַׁחֲרִית שֶׁל שַׁבָּת ד

גַּם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב צָרִיךְ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וְאֵין לְדַבֵּר וּלְהַפְסִיק בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה

א. גַּם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב צָרִיךְ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה. וְאֵין לְדַבֵּר וּלְהַפְסִיק בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה. וּמִכָּל מָקוֹם אִם שָׁמַע קְדֻשָּׁה אוֹ קְדֻשָּׁה בְּשַׁבָּת בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, פּוֹסֵק וְעוֹנֶה עִמָּהֶם כְּמוֹ בְּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ (יִלְקוּט יוֹסֵף שַׁבָּת א ד עַמּוּד רפח).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב הַנּוֹדָה מָרָן הַב"י (סִי' קיא) הֵבִיא מַה שֶּׁכָּתַב בְּהַגָּהוֹת אַשֵׁר"י, שֶׁא"צ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה בְּשַׁבָּת, הוֹאִיל וְעִקַּר דָּבָר זֶה לָמַדְנוּ מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר יִהְיוּ לְרָצוֹן וְגוֹ', וְסָמִיךְ לֵיהּ יַעֲנֶךָּ ה' בְּיוֹם צָרָה, וְשַׁבָּת אֵינוֹ יוֹם צָרָה. וְכָתַב עָלָיו מָרָן, וְאֵין דְּבָרָיו נִרְאִים, שֶׁאוֹתוֹ פָּסוּק סָמְךְ בְּעָלְמָא הוּא, וְגַם בְּלֹא זֶה צָרִיךְ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה, וְעוֹד שֶׁתְּפִלּוֹת שַׁבָּת בְּמָקוֹם תְּפִלַּת חֹל שֶׁהִיא עֲנִיָּה בְּמָקוֹם צָרָה. ע"כ. וְהָרַמ"א בְּדַרְכֵי מֹשֶׁה שָׁם כָּתַב, אֲבָל הַכֹּל בּוֹ כָּתַב כִּדְבְרֵי הַגָּהוֹת אַשֵׁר"י בְּשֵׁם הָאו"ז וְכוּ'. וּלְעִנְיַן מַעֲשֶׂה נִרְאֶה לִי שֶׁבְּוַדַּאי גַּם בְּשַׁבָּת אָסוּר לְהַפְסִיק בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה לִדְבָרִים בְּטֵלִים, אֲבָל בִּדְבָרִים הַצְּרִיכִים יֵשׁ לִסְמֹךְ עַל הָאו"ז. ע"ש. נִמְצָא שֶׁלִּדְיָדָן דְּאָזְלִינַן בָּתַר הוֹרָאוֹת הש"ע, אֵין לְהַפְסִיק בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה גַּם בְּשַׁבָּת, אַךְ לְעִנְיַן דְּבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה סָמְכִינַן עַל סִבָּרַת הַחוֹלְקִים, דַּהֲוָה לֵיהּ כְּעֵין סָפֵק סְפֵקָא, שֶׁמָּא אֵין צָרִךְ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה בְּשַׁבָּת, וְשֶׁמָּא מֻתָּר עכ"פ לַעֲנוֹת לְקַדִּישׁ וּלְקְדֻשָּׁה אַף בְּחֹל. וּרְאֵה בָּזֶה בְּאֹרֶךְ בְּיִלְקוּ"י ח"א (מַהֲדוּ' תשמ"ה, עַמּ' קעט). ע"ש.

וְאַף שֶׁבְּבֶן אִישׁ חַי (פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת אוֹת י) כָּתַב, שֶׁגַּם בְּשַׁבָּת צָרִיךְ לִסְמֹךְ גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה וְלֹא יַפְסִיק אֲפִלּוּ לְקַדִּישׁ קְדֻשָּׁה וּבָרְכוּ. ע"כ. הִנֵּה יֵשׁ לְחַלֵּק בָּזֶה בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם חֹל, שֶׁדִּין סְמִיכוּת גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה בְּשַׁבָּת הִיא שְׁנוּיָה בְּמַחֲלֹקֶת, וְרַבִּים סוֹבְרִים שֶׁמֻּתָּר לְהַפְסִיק בֵּין גְּאֻלָּה לִתְפִלָּה בְּשַׁבָּת, וְסָמְכִינַן עֲלַיְיהוּ עכ"פ לְגַבֵּי קַדִּישׁ וּקְדֻשָּׁה, וְכ"כ כַּמָּה מִן הָאַחֲרוֹנִים.

סָפֵק אִם הִזְכִּיר יַעֲלֶה וְיָבֹא בְּחֹל וּבְשַׁבָּת

ב. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית אוֹ בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, אִם הִזְכִּיר יַעֲלֶה וְיָבֹא, אוֹ לֹא, צָרִיךְ שֶׁיַּחֲזֹר וְיִתְפַּלֵּל כַּדִּין. וְאִם כְּבָר סִיֵּם תְּפִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ נִסְתַּפֵּק אִם אָמַר יַעֲלֶה וְיָבֹא אוֹ לֹא, נָכוֹן לָחוּשׁ לְסִבַּרַת הַחוֹלְקִים, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר לְהִתְפַּלֵּל יַחְשֹׁב בִּלְבּוֹ תְּנַאי שֶׁל נְדָבָה. [וּמַה שֶּׁחוֹשֵׁב עַל נְדָבָה בְּשַׁבָּת, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, כֵּיוָן שֶׁדַּעַת הָרִי"ף וְהָרַמ"ע מִפְּאנוֹ שֶׁמֻּתָּר לְהִתְפַּלֵּל נְדָבָה בְּשַׁבָּת] (שָׁם).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב הַנּוֹדָה מָרָן הַב"י (סִי' תכב) כָּתַב, אִם הוּא מְסֻפָּק אִם הִזְכִּיר ר"ח בִּתְפִלָּתוֹ, אוֹ לֹא, נִרְאֶה מֵהַיְרוּשַׁלְמִי (פ"ק דְּתַעֲנִית) שֶׁמַּחֲזִירִין אוֹתוֹ, דְּקָתָנֵי, הִתְפַּלֵּל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מָה הִזְכִּיר (בִּימוֹת הַחַמָּה, טַל אוֹ מָטָר) כָּל שִׁלְשִׁים יוֹם בְּחֻזְקַת מַה שֶּׁהוּא לְמוּד הוּא מַזְכִּיר, וְהוּבָא בְּתוֹס' (בְּרָכוֹת יב:). וְכָתְבוּ הַתּוֹס', שֶׁמִּשָּׁם יֵשׁ לִלְמֹד לְכָל הַדְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ לְהַזְכִּיר. ע"כ. וְכָתַב ע"ז הָרַמ"א בְּדַרְכֵי מֹשֶׁה, שֶׁאֵין רְאָיָה מֵהַיְרוּשַׁלְמִי לְעִנְיַן ר"ח, שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר דְּהַיְרוּשַׁלְמִי מַיְרֵי לְעִנְיַן הַזְּכָרָה וּשְׁאֵלָה שֶׁנִּתְרַגֵּל בָּהֶן הַרְבֵּה יָמִים, וּלְכֵן כָּל שִׁלְשִׁים יוֹם אָמְרִינַן מַה שֶּׁהוּא לְמוּד הוּא מַזְכִּיר, דְּלֹא הָוֵי הֶרְגֵּל בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, מִשֶּׁאֵין כֵּן לְעִנְיַן יַעֲלֶה וְיָבֹא שֶׁלֹּא יִתָּכֵן שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁלֹּא יַזְכִּיר יַעֲלֶה וְיָבֹא, מְשׁוּם הָכִי לֹא אָמְרִינַן בֵּיהּ מַה שֶּׁלְּמוּד הוּא מַזְכִּיר. ע"כ. וְכ"כ הָרַמ"א בְּהַגָּהָה שָׁם. וּבֶאֱמֶת שֶׁהַדָּבָר מְפֹרָשׁ בִּירוּשַׁלְמִי (פֶּרֶק אֵין עוֹמְדִים ה"ג), בְּשֵׁם ר' אֶלְעָזָר, סָפֵק הִזְכִּיר שֶׁל ר"ח סָפֵק לֹא הִזְכִּיר מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וְהוּבָא לַהֲלָכָה בְּסֵפֶר הָרוֹקֵחַ (סִי' רל). וּבְחִדּוּשֵׁי הָרַשְׁבָּ"א (בְּרָכוֹת ל: בְּד"ה טָעָה), וּבַמְּאִירִי (בְּרָכוֹת כט: בְּד"ה כָּל שֶׁאֵמַרְנוּ). וּבְפֵרוּשׁ הָרַשְׁבָּ"ץ (בְּרָכוֹת כט: בְּד"ה וְהָא

דְּאָמְרִינַן). וְכ״כ הָאַרְחוֹת חַיִּים (הל׳ תְּפִלָּה אוֹת ק״ב) בְּשֵׁם מַהֲרַ״ם. ע״ש.

אַתָּה הָרֵאתָ לָדַעַת שֶׁדִּבְרֵי מָרָן הַב״י מְבֹאָרִים בִּירוּשַׁלְמִי וּבְרֵאשׁוֹנִים. אֶלָּא שֶׁמָּצָאנוּ תַּנָּאֵי דִּמְסַיְּעֵי לְהָרַמ״א, וְהֵם, בְּסֵפֶר הַבָּתִּים (הִלְכוֹת תְּפִלָּה סוֹף עַמּוּד עד). וּבְסֵפֶר הַמְּאוֹרוֹת בְּרָכוֹת (מט. עַמּוּד רמ״ו), שֶׁכָּתְבוּ שֶׁאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם נִרְאֶה שֶׁהָעִקָּר כְּדַעַת מָרָן. וְכֵן הִסְכִּים הַבָּ״ח שָׁם. וְגַם הַמָּגֵן אַבְרָהָם שָׁם כָּתַב, שֶׁכֵּן יֵשׁ לְהוֹרוֹת, שֶׁהֲרֵי עֵינֵינוּ הָרוֹאוֹת שֶׁהַהֶרְגֵּל לְהִתְפַּלֵּל בְּלֹא יַעֲלֶה וְיָבֹא, וְשֶׁכֵּן פָּסַק הַלֶּחֶם חֲמוּדוֹת בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת. ע״ש. וְכֵן כָּתְבוּ הָאֵלִיָּה רַבָּה וְהַפְּרִי חָדָשׁ שָׁם. וְכֵן נִרְאֶה דַּעַת הַבְּשָׂמִים רֹאשׁ (סִי׳ רפז). ע״ש. וְכ״כ הַגָּאוֹן בַּעַל חוּת יָאִיר בְּסֵפֶר מָקוֹר חַיִּים (סִימָן תכב). ע״ש. וְכֵן נִפְסַק בְּפִשְׁיטוּת בִּתְשׁוּבַת מַהַר״י מוֹלְכּוֹ בְּכְתַב יָד, שֶׁהוּבְאָה לַהֲלָכָה בְּבִרְכֵי יוֹסֵף (סִי׳ תכב סק״ג). וְכ״כ בְּשׁוּ״ת הַלֶּקֶט (סִי׳ עח). ע״ש. וְכ״כ הַמַּאֲמָר מָרְדְּכַי (סִימָן תכב סק״ז). וְעוֹד אַחֲרוֹנִים. וְאַף שֶׁהַשִּׁיּוּרֵי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה שָׁם כָּתַב, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ מַחֲלֹקֶת בָּזֶה, שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה עָדִיף, וְגַם הַטּוּרֵי זָהָב לְחַלֵּק יָצָא, אִם נִזְכַּר בְּעוֹדוֹ מִתְפַּלֵּל שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְכוּ׳, אַף בְּחַלְקוּת יֵשׁ לְמוֹ, מִכָּל מָקוֹם לַהֲלָכָה נָקְטִינַן כְּדַעַת מָרָן וְסִיעָתוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּשׁוּ״ת מִכְתָּב לַחֲזָקִיָּהוּ (סִימָן י דַּף נ ע״ד). וְכֵן הַלָּכָה רְוֻחַת הַלָּכָה וּמוֹרִים כֵּן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר בְּרִית כְּהֻנָּה (מַעֲרֶכֶת י אוֹת א׳, וּמַעֲרֶכֶת ר״ח אוֹת ד). וּמִכָּל מָקוֹם אִם סִיֵּם תְּפִלָּתוֹ, וּבָא לְבֵית הַסֵּפֶק בָּזֶה, כֵּיוָן דְּסָמֵי בִּידֵיהּ לָצֵאת יְדֵי חוֹבַת כָּל הַפּוֹסְקִים, נָכוֹן לָחוּשׁ לִסְבָרַת הָרַמ״א וְסִיעָתוֹ, שֶׁכְּשֶׁיַּחֲזֹר לְהִתְפַּלֵּל יֹאמַר תַּחֲנַאי שֶׁל נְדָבָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּשַׁלְמֵי צִבּוּר (דַּף רכב ע״ג), שֶׁהַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בָּזֶה לְהַתְנוֹת תְּנַאי שֶׁל נְדָבָה. ע״ש. וְעַיֵּן עוֹד בְּשׁוּ״ת מְעַט מַיִם (סִי׳ סא). ע״ש.

אוּלָם בְּשַׁבָּת וְכֵן בְּיוֹם טוֹב שֶׁאֵין שָׁם תְּפִלַּת נְדָבָה, כְּמוֹ שֶׁפָּסַק מָרָן בְּשׁוּ״עַ, עַכ״פ צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְהִתְפַּלֵּל, כְּפִי עִקַּר הַדִּין. וְרַק אִם יַחְשׁוֹב בְּלִבּוֹ תְּנַאי שֶׁל נְדָבָה, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, כֵּיוָן שֶׁדַּעַת הָרִי״ף וְהָרַמ״ע שֶׁמֶּתָּר לְהִתְפַּלֵּל נְדָבָה בְּשַׁבָּת. וְהֵינוּ, שֶׁהֲרֵי מֵעִקַּר הַדִּין נָקְטִינַן כְּמָרָן הַשׁו״עַ דְּצָרִיךְ לַחֲזוֹר, וּבְמַחֲשָׁבָה בְּלִבּוֹ [לְשֵׁם נְדָבָה] מֻתָּר בְּשַׁבָּת, כֵּיוָן שֶׁבְּלָאוּ״הּ דַּעַת הָרִי״ף וְהָרַמ״ע שֶׁמֻּתָּר לְהִתְפַּלֵּל נְדָבָה בְּשַׁבָּת, וְדַי לָנוּ לְהַחְמִיר כְּשֶׁאוֹמֵר בְּפִיו שֶׁהוּא לִתְפִלַּת נְדָבָה, אֲבָל בְּמַחֲשָׁבָה בְּלִבּוֹ אֵין לְהַחְמִיר לְהִתְפַּלֵּל נְדָבָה בְּשַׁבָּת כְּשֶׁעוֹשֶׂה כְּדַעַת מָרָן. וּמְבוֹאָר דָּ״ז בְּשׁוּ״תַ יְבִיעַ אוֹמֵר ח״ז (סִי׳ כח אוֹת ב-ג, וְסִי׳ נא אוֹת ב׳).

סִימָן רפ"ב - דִּינֵי קְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּשַׁבָּת א

יְסוֹד חִיּוּב קְרִיאַת הַתּוֹרָה

א. אַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית שֶׁל שַׁבָּת מוֹצִיאִים סֵפֶר תּוֹרָה וְקוֹרְאִים בּוֹ שִׁבְעָה עוֹלִים, וּקְרִיאָה זוֹ הִיא חוֹבָה עַל הַצִּבּוּר מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים בְּשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וּבְשַׁבָּתוֹת (שָׁם עַמּוּד רפ"ט).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב בְּבַ"ק (פ"ב.) אָמְרוּ עַל הַפָּסוּק, וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם, דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אָמְרוּ, אֵין מַיִם אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם. שֶׁכֵּיוָן שֶׁהָלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּלֹא תוֹרָה, נָלְאוּ. וְעָמְדוּ נְבִיאִים שֶׁבֵּינֵיהֶם וְתִקְּנוּ לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה בְּשַׁבָּת וּבְשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָלִינוּ שְׁלוֹשָׁה יָמִים בְּלֹא תוֹרָה.

וְכ"כ הָרַמְבַּ"ם (פֶּרֶק י"ב מֵהִלְ' תְּפִלָּה הי"א), מֹשֶׁה רַבֵּינוּ תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה בְּרַבִּים בְּשַׁבָּת וּבְשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי בְּשַׁחֲרִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁהוּ שְׁלוֹשָׁה יָמִים בְּלֹא שְׁמִיעַת הַתּוֹרָה, וְעֶזְרָא הַסּוֹפֵר תִּקֵּן שֶׁהַקּוֹרְאִים בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי יִהְיוּ שְׁלוֹשָׁה, וְלֹא יִקְרְאוּ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה פְּסוּקִים. וְכֵן תִּקֵּן שֶׁיִּהְיוּ קוֹרְאִים בְּשַׁבָּת בְּמִנְחָה ג' עוֹלִים, מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת. וְכ"כ הָרִי"ף (פ"ד דְּמֻגְלָה, דַּף י"ג ע"א). וְכֵן הוּא בִּירוּשַׁלְמִי (מְגִלָּה פ"ד ה"א), מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים וְכוּ'. עַ"שׁ. (וְכ"ה בְּמַסֶּכֶת סוֹפְרִים פֶּרֶק י').

וְעַ' בְּשׁוּ"תַ הָרַשְׁבַּ"שׁ (סִי' תכ"ח) דְּמוּכָח שֶׁהָיָה גּוֹרֵס בְּשַׁ"ס, כֵּיוָן שֶׁרָאָה "מֹשֶׁה" כֵּן, עָמַד וְתִקֵּן לָהֶם שֶׁיִּהְיוּ קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה שִׁלוֹשָׁה יָמִים, בְּשַׁבָּת, וּבְשֵׁנִי, וּבַחֲמִישִׁי. וְכָתַב הָרַב חִיד"א בְּשִׁיּוּרֵי בְּרָכָה (סִי' קל"ה אוֹת א'), וְאֶפְשָׁר שֶׁזּוֹ הָיְתָה גַּם גִּרְסַת הָרִי"ף וְהָרַמְבַּ"ם. וְעַ"עַ בְּדִקְדּוּקֵי סוֹפְרִים (ב"ק פ"ב. סוֹף עַמּוּד קפ"ד), שֶׁכֵּן הוּא בְּשַׁ"ס כ"י.

בְּרַם בְּקוּשְׁטָא אַף עַל פִּי שֶׁתִּקָּנַת מֹשֶׁה הִיא, לֹא הָוְיָא מִן הַתּוֹרָה, אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְכַיּוֹ"בְּ בִּירוּשַׁלְמִי (פ"ק דִּכְתוּבוֹת), מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְשִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת וְכוּ'. וּלְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם (הִלְ' אִישׁוּת פ"י הִלְ' י"ב), תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא בְּתוּלָה יִהְיֶה שָׂמֵחַ עִמָּהּ שִׁבְעַת יָמִים. וּבְרֵישׁ הִלְ' אֵבֵלוּת כָּתַב, מֹשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת וְשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, הָא קָמָן שֶׁתַּקָּנַת מֹשֶׁה נִקְרֵאת תִּקּוּן חֲכָמִים. וּלְפִי זֶה גַּם מִצְוַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּשַׁבָּת הָוֵי מִדְּרַבָּנָן.

וְכֵן כָּתְבוּ הַתּוֹסָ' (בְּרָכוֹת י"ג. וּמְגִלָּה י"ז:), שֶׁקְּרִיאַת הַתּוֹרָה הָוְיָא מִדְּרַבָּנָן, חוּץ מִפָּרָשַׁת זָכוֹר וּפָרָה. וְכ"כ הַתּוֹסָ' שָׁאנ"ץ (סוֹטָה ל"ג.) וְכ"כ הָרַשְׁבָּ"א בְּחִי' (בְּרָכוֹת י"ג. וּמְגִלָּה י"ז:). וְכֵן בְּתוֹסַ' הָרֹא"שׁ וּבְתוֹסַ' רַבִּי יְהוּדָה שִׁירְלְיאוֹן (בִּבְרָכוֹת י"ג.) וְכ"כ עוֹד הָרֹא"שׁ בִּפְסָקָיו (פ"ז דִּבְרָכוֹת סִי' כ', מ"ז:).

וְכֵן כָּתַב מָרָן בְּכֶסֶף מִשְׁנֶה (הִלְ' חֲנֻכָּה פ"ג הִלְ' ו') וְז"ל: דִּקְרִיאַת הַתּוֹרָה בְּשַׁבָּת שַׁחֲרִית, שֶׁתַּקָּנַת מֹשֶׁה הִיא, אֲטוּ מִי נֵימָא שֶׁאֵינָהּ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים? וְטוּבָא תַּקָּנוֹת אַשְׁכַּחְנָא וְכֻלָּם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

וּמִכָּאן יֵשׁ לְהָעִיר עִמ"שׁ הַבַּיִת חָדָשׁ (סִי' תרפ"ה), שֶׁאַחַר שֶׁהֵבִיא דִּבְרֵי הָרִי"ף שֶׁמֹּשֶׁה תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, וְשָׁכֵן הוּא בִּירוּשַׁלְמִי, כָּתַב, וּלפ"ז וַדַּאי שֶׁכָּל הַקְּרִיאָה בְּשַׁבָּתוֹת "הָוְיָא מִן הַתּוֹרָה". עַ"שׁ. וּבְמַחֲכַ"ת לְפִי הָאֲמוּר, לֵיתָא. וְשׁוּ"רַ לְהַפְּמַ"גּ (סִימָן קל"ה א"א אוֹת א') שֶׁהֵבִיא דִּבְרֵי הַבַּ"חַ הַנַּ"ל, וְכָתַב, אֲבָל סְתִימַת הַפּוֹסְקִים שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא מִדִּרַבָּנָן. וְדִבְרֵי הַבַּ"חַ אֵינָם מְכָרָחִים. עַ"שׁ.

וְכֵן מוּכָח לְהַדְיָא מִמַּה שֶׁפָּסַק מָרָן בְּשׁוּ"עַ (סִי' קמ"ו סָ"ב) וְז"ל: מֻתָּר לִקְרוֹת שְׁנַיִם מִקְרָא וְאֶחָד תַּרְגּוּם בְּשָׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה. אַךְ אֵין זֶה עִנְיָן לְפָרָשַׁת זָכוֹר וּפָרָשַׁת פָּרָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁהֵם מִדְּאוֹרַיְתָא צָרִיךְ לְכַוֵּן לְשָׁמְעָם מִפִּי הַקּוֹרֵא בְּסֵ"תָּ. עַ"כָּ. (וְעַ"עַ בְּשׁוּ"עַ סִ"ס תרפ"ה).

גַּם מָרָן הַחִיד"א בִּבְרֵכִי יוֹסֵף (סִימָן קל"ה) הֵבִיא דִּבְרֵי הַבַּ"חַ, וְכָתַב עָלָיו, שֶׁדְּבָרָיו קָשִׁים לִשְׁמוֹעַ,

שֶׁאַף שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ תִּקֵּן לִקְרִיאַת הַתּוֹרָה, סוֹף סוֹף אֵינָהּ אֶלָּא תַּקָּנָה, וְאֵינָהּ מִן הַתּוֹרָה.

וְכֵן מְבוֹאָר בִּתְשׁוּבַת הָרַשְׁבַּ"ץ חֵ"בָ (סִי' רס"א), שֶׁקְּרִיאַת הַתּוֹרָה בְּצִבּוּר מִתַּקָּנַת סוֹפְרִים הִיא, וּשְׁבוּעָה חָלָה עַל מִצְוָה דְּרַבָּנָן וְכוּ'. עַ"שׁ. וְכ"כ הַפר"ח (סִי' קל"ט ס"ח).

וְאַף שֶׁהָרִיטְבָּ"א (מְגִלָּה י"ז:) כָּתַב שֶׁקְּרִיאַת הַתּוֹרָה מֵה"תָּ, כְּדִבְרֵי הַבַּ"ח. עַ"שׁ.

הִנֵּה הָעִקָּר כְּדִבְרֵי רוֹב הָרִאשׁוֹנִים הַנַּ"לָ, שֶׁקְּרִיאַת הַתּוֹרָה בְּשַׁבָּתוֹת וְי"טֹ אֵינָהּ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן. וְכ"כ הַתְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן (סִי' ק"ח), בְּשֵׁם הַסַּמַ"קַ וְתוֹסַ' שֶׁאַנַּ"ן. עַ"שׁ. וְכֵן הֶעֱלָה בְּשׁוּ"תַ עַמּוּדֵי אֵשׁ (סִי' ו' סק"ה). [וּמ"ש לְהָעִיר שָׁם בִּסְתִירַת דִּבְרֵי הָרַשְׁבַּ"ץ, שֶׁבִּתְשׁוּבָה בְּחֵ"בָ (סִי' רס"א) כָּתַב, דִּקְרִיאַת סֵ"תָ בְּצִבּוּר הָוֵי מִדְּרַבָּנָן, וְאִלּוּ שָׁם (בְּסִי' קס"ג) כָּתַב דְּהָוֵי מֵה"תָּ. כְּבָר קָדְמוּ בִּסְתִירָה זוֹ הַבִּרְכֵ"י שָׁם]. וְעַ"עַ בְּשׁוּ"תַ בֵּית דִּינוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה (חְאוּ"ח סִי' ט' וְהָלְאָה), וּבְשׁוּ"תַ מִשְׁכְּנוֹת יַעֲקֹב מִקָּרְלִין (חְאוּ"ח סִי' ס'), וּבְשׁוּ"תַ תּוֹרַת רְפָאֵל חֵ"א (סִי' ו'), וּבְסֵפֶר פְּתַח עֵינַיִם (בְּרָכוֹת י"ג:) עַ"שׁ.

אִם אוֹמְרִים בָּרִיךְ שְׁמֵהּ בְּשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי

ב. בְּעֵת פְּתִיחַת הַהֵיכָל, בֵּין בְּשַׁחֲרִית שֶׁל שַׁבָּת בֵּין בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת, אוֹמְרִים הַנְּשָׁמָה בָּרִיךְ שְׁמֵהּ וְכוּ', שֶׁנִּזְכָּר בַּזֹּהַר (פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל דַּף ר"ו ע"א), **וְגַם בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ טוֹב לְאָמְרוֹ בְּעֵת פְּתִיחַת הַהֵיכָל. וְהָאוֹמְרִים אוֹתוֹ גַּם בְּחוֹל בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, יֵשׁ לָהֶם עַל מַה שֶּׁיִּסְמְכוּ. אַךְ אָנוּ אֵין מִנְהָגֵנוּ לְאָמְרוֹ בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי. וְהַמִּתְפַּלֵּל אֵצֶל הָאַשְׁכְּנַזִּים הַנּוֹהֲגִים לְאָמְרוֹ בְּשֵׁנִי וּבַחֲמִישִׁי, יֹאמַר עִמָּהֶם נֶפֶשׁ זֶה, אֶלָּא אִם כֵּן עָסוּק בְּהַשְׁלָמַת הַתְּפִלָּה** (שָׁם עַמּוּד ר"צ).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב הִנֵּה נוֹדַע שֶׁמִּנְהַג אֲמִירַת בָּרִיךְ שְׁמֵהּ חוּצָב מֵהַזֹּהַ"ק (פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל דַּף רו עַמּוּד א), אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן כַּד מַפְקִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּרָא לְמִקְרֵי בֵּיהּ מִתְפַּתְּחָן תַּרְעֵי שְׁמַיָּא דְּרַחֲמִין, וּמְעוֹרְרִים אֶת הָאַהֲבָה לְעֵילָּא, וְאַבָּעֵי לֵיהּ לְאִינָשׁ לְמֵימַר בָּרִיךְ שְׁמֵהּ וְכוּ'. וְכָתַב הַחִיד"א בְּנִיצוֹצֵי אוֹרוֹת, פֵּירוּשׁ בְּשַׁבָּת דְּקָאֵי בֵּיהּ, וְכֵן פֵּירֵשׁ הָאַר"י זַ"ל, וּדְלֹא כְּאַחֲרוֹנֵי זְמַנֵּינוּ שֶׁמְּפָרְשִׁים דְּקָאֵי אַף בְּחוֹל. וְקַבָּלַת הָאַר"י מַכְרַעַת. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְכַוָּנָתוֹ לְהַשִּׂיג עַל הַחֶמְד מֹשֶׁה (רֵישׁ סִימָן רפב), שֶׁהֵבִיא מַה שֶּׁכָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם שָׁם, שֶׁבְּיוֹם שַׁבָּת שַׁחֲרִית בְּפִתְיחַת הָאָרוֹן יֹאמַר בָּרִיךְ שְׁמֵהּ, וְעַל זֶה הִשִּׂיג דְּלָמָּה כָּתַב בְּיוֹם שַׁבָּת, וּבַזֹּהַר (וַיַּקְהֵל) קָאָמַר, כַּד מַפְקִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצִבּוּרָא, מַשְׁמַע אַף בְּחֹל, וְכֵן עַמָּא דְּבַר. עַד כָּאן. וְכֵן כָּתַב הַקֶּסֶת הַסּוֹפֵר בִּנְתִיב חַיִּים שָׁם. וּכְבָר בְּמַחֲזִיק בְּרָכָה (סִימָן רפב סְעִיף קָטָן ב) פֵּירֵשׁ שִׁיחָתוֹ לְהַשִּׂיג עַל הָאַחֲרוֹנִים הַנַּ"ל. וּמִכָּל מָקוֹם הוֹסִיף דִּבְמִנְחַת שַׁבָּת מִיהָא גַּם כֵּן צָרִיךְ לְאָמְרוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בְּאַגְּרוֹת הָרַמַ"זָ (סִימָן טו) שֶׁעִקַּר אֲמִירַת בָּרִיךְ שְׁמֵהּ לְמִנְחַת שַׁבָּת. וְהָא קָמַשְׁמַע לַן מַהַר"ח וִיטַאל שֶׁאַף בְּשַׁחֲרִית שַׁבָּת הָיָה הָאַר"י זַ"ל אוֹמְרוֹ. עַד כָּאן תֹּכֶן דְּבָרָיו.

וְעַיֵּן בְּסֵפֶר נָגִיד וּמְצַוֶּה (דַּף כ"ה עַמּוּד א) בְּהַגָּהַת מַהַר"י צֶמַח, שֶׁגַּם כֵּן דִּיֵּק מֵהַזֹּהַ"ק דִּבְשַׁבָּת מְיֻרֵי וּמִכָּל מָקוֹם סִיֵּם בְּזֶה הַלָּשׁוֹן: וְאַף עַל פִּי הֲכִי אֵינוֹ אָסוּר לְאָמְרוֹ גַּם בְּחֹל בְּעֵת הוֹצָאַת סֵפֶר תּוֹרָה. עַד כָּאן. (וְעוֹד עַיֵּן בְּשַׁעַר הַכַּוָּנוֹת דַּף ע"ג עַמּוּד ג). וְעַיֵּן בְּשַׁלְמֵי צִבּוּר (דַּף רי"ד עַמּוּד א). וְכַף הַחַיִּים פַּלַאגִ'י (סִימָן כח אוֹת עד). עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי בְּשׁוּ"ת רַב פְּעָלִים חֵלֶק ג (בְּסוֹד יְשָׁרִים סִימָן ח) שֶׁקֵּיְמִים דַּעַת הַנּוֹהֲגִים לְאָמְרוֹ בְּחֹל. וְשֶׁעַל כָּל פָּנִים בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁאוֹמְרִים בּוֹ קְדֻשַּׁת כֶּתֶר וְשַׁיָּךְ לוֹמַר בָּרִיךְ כִּתְרָךְ וְאַתְרָךְ נָכוֹן לְאָמְרוֹ. עַיֵּן שָׁם. [וְכֵן נָהֲגוּ מָרָן זִיע"א לְאָמְרוֹ בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּמְקוֹם יְהִי רָצוֹן שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עוֹרְרִים. וְאֵין כָּאן מְקוֹמוֹ לְהַאֲרִיךְ].

אִם יֵשׁ לְהִשְׁתַּחֲווֹת בְּבָרִיךְ שְׁמֵהּ בְּשֶׁאוֹמְרִים דְּסָגְדְנָא קָמֵיהּ

ג. מַה שֶּׁנּוֹהֲגִים לִכְרֹעַ בְּאֶמְצַע "בָּרִיךְ שְׁמֵהּ" כְּשֶׁאוֹמְרִים "אֲנָא עַבְדָּא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגְדְנָא קָמֵיהּ", אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה חִיּוּב לִכְרֹעַ, מִכָּל מָקוֹם מִנְהַג יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה הוּא, הוֹאִיל וְאוֹמְרִים בְּפֵרוּשׁ דְּסָגְדְנָא קָמֵיהּ, אִם לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה נִרְאֶה כְּדוֹבֵר שְׁקָרִים. וּמִטַּעַם זֶה נוֹהֲגִים לְהִשְׁתַּחֲווֹת בְּעָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ, כְּשֶׁאוֹמְרִים "וַאֲנַחְנוּ מִשְׁתַּחֲוִים" (שָׁם עַמּוּד רצא).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב הִנֵּה מוֹהַר"ר יִשְׂרָאֵל בִּנְיָמִין כָּתַב בִּשְׁאֵלָה לְמהריק"ש, בְּשׁוּ"ת אָהֳלֵי יַעֲקֹב (סִימָן נז) לְהַשִּׂיג עַל אֵלֶּה שֶׁקּוֹרְאִים תִּגֹּר עַל הַמִּשְׁתַּחֲוִים בִּפְנֵי הַסֵּפֶר תּוֹרָה, עַל פִּי דִּבְרֵי הַשֻּׁלְטֵי גִּבּוֹרִים (קִדּוּשִׁין לג:) בְּשֵׁם הָרִיאַ"ז, דְּעַמִּידָה בִּפְנֵי סֵפֶר תּוֹרָה מָצִינוּ, הִשְׁתַּחֲוָיָה לֹא מָצִינוּ, שֶׁאַדְרַבָּה, מִמַּסֶּכֶת

סוֹפְרִים מוּכָח שֶׁמִּצְוָה לְהִשְׁתַּחֲווֹת מוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה. וּלְשׁוֹנָם יַעֲנֶה בָּהֶם, וְהָיָה לְעֵד בְּאָמְרָם אֲנָא עַבְדָּא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגְדְנָא קָמֵיהּ וְכוּ', וְהֵשִׁיב הַמהריק"ש, שֶׁהָאוֹסְרִים לְהִשְׁתַּחֲווֹת מוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, שָׁגוּ בְּהוֹרָאָה, וְטָעוּת הוּא בְּיָדָם, שֶׁלֹּא אָמַר הַשּׁלְטֵי גִּבּוֹרִים אֶלָּא שֶׁלֹּא מָצִינוּ חִיּוּב לְהִשְׁתַּחֲווֹת, אֲבָל לֶאֱסֹר חַס וְשָׁלוֹם לְהַעֲלוֹת עַל לֵב, וְאַדְרַבָּה מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵּן בִּזְמַן שֶׁאַחֵרִים עוֹשִׂים נִרְאֶה כִּמְזַלְזֵל בִּכְבוֹד הַתּוֹרָה, וּמִנְהָגָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה הוּא. וְכָל הַמְשַׁנֶּה מִן הָעָם בְּמֵזִיד וְלֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה הֲוֵי בִּכְלַל בּוֹזֶה דְּבַר ה', וּבַר נִדּוּי הוּא. וְגַם כֵּיוָן שֶׁאוֹמֵר דְּסָגְדְנָא קָמֵי אוֹרַיְתֵיהּ, אִם לֹא כּוֹרֵעַ הֲוֵי כְּדוֹבֵר שְׁקָרִים. וְכֵן מְבֹאָר בְּהַגָּהוֹת מַיְמוֹנִיּוֹת הִלְכוֹת תְּפִלָּה (פֶּרֶק יא אות ד), שֶׁהַטַּעַם שֶׁבּוֹנִים פֶּתַח בֵּית הַכְּנֶסֶת בַּמִּזְרָח, הוּא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּחֲוֶה מוּל הַהֵיכָל. עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּאוֹצַר הַגְּאוֹנִים קִדּוּשִׁין רז-רט. וּבְסוֹטָה קיג. עַיֵּן שָׁם.

וְאָמְנָם בִּכְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה יוֹרֶה דֵּעָה (סִימָן רפב) מוּכָח שֶׁהֵבִין מִדִּבְרֵי הַשּׁלְטֵי גִּבּוֹרִים שֶׁיֵּשׁ לְהַמָּנַע מִלְּהִשְׁתַּחֲווֹת.

וְכֵן כָּתַב בְּכַף הַחַיִּים (סִימָן קיג אות יב) וְעַרְעֵר שָׁם עַל הַנּוֹהֲגִים לִכְרֹעַ בַּאֲמִירַת דְּסָגְדְנָא קָמֵיהּ שֶׁבְּבָרִיךְ שְׁמֵהּ, שֶׁהֲרֵי אֵין לִכְרֹעַ אֶלָּא בִּמְקוֹם שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים לִכְרֹעַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב מָרָן הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ שָׁם, שֶׁהַכּוֹרֵעַ בְּוָכֶל קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה, אוֹ בְּוִלְךָ לְבַדְּךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. עַיֵּן שָׁם. וְכֵן כָּתַב בְּאוֹר לְצִיּוֹן חֵלֶק ב (עַמּוּד מח).

אֲבָל נִרְאֶה שֶׁמִּנְהַג יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּשְׁתַּחֲווִים בְּאֶמְצַע בָּרִיךְ שְׁמֵהּ, תּוֹרָה הוּא, דְּשָׁאנִי הָכָא שֶׁאוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ: דְּסָגְדְנָא קָמֵיהּ וּמִן קָמֵי דִּיקַר אוֹרַיְתֵיהּ וְאִם לֹא יִכְרַע וְלֹא יִשְׁתַּחֲוֶה מֻחֲזֵי כְּדוֹבֵר שְׁקָרִים.

וְאַדְרַבָּה מִצְוָה לְהִשְׁתַּחֲווֹת לִפְנֵי הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת סוֹפְרִים (פֶּרֶק יד הֲלָכָה יד), שֶׁמַּגְבִּיהַּ הַסֵּפֶר תּוֹרָה וּמַרְאֶה פְּנֵי כְתִיבָתוֹ לָעָם הָעוֹמְדִים לִימִינוֹ וְלִשְׂמֹאלוֹ, שֶׁמִּצְוָה לְכָל הָעָם לִרְאוֹת הַכְּתָב "וְלִכְרֹעַ לְפָנָיו" וְלוֹמַר וְזֹאת הַתּוֹרָה וְכוּ'. עַיֵּן שָׁם. וְכֵן הוּבָא בְּמַחְזוֹר וִיטְרִי (עַמּוּד תשז), וּבְשִׁבְלֵי הַלֶּקֶט (סִימָן עז), וּבְבֵית יוֹסֵף (סִימָן קלד). וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבוֹא בֵיתֶךָ "אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ" (תְּהִלִּים ה, ה). וְעוֹד עַיֵּן בְּאָרְחוֹת חַיִּים הִלְכוֹת שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי (אות ז), שֶׁכָּתַב, וְנָהֲגוּ הָעָם לְהִשְׁתַּחֲווֹת נֹכַח הָאָרוֹן. וְכֵן הוּא בְּכָל בּוֹ (סִימָן כ דַּף י עַמּוּד א). וְכֵן כָּתַב הַמהריק"ש הַנַּ"ל.

וּכְבָר הֵעִידוּ עַל הָאֲר"י זַ"ל שֶׁהָיָה מִשְׁתַּחֲוֶה נֶגֶד הַהֵיכָל בְּצֵאתוֹ מִן הַקֹּדֶשׁ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב מָרָן הַחִיד"א בִּבְרֵכִי יוֹסֵף (סִימָן קלד סְעִיף קָטָן ג), וְשָׁעַל כָּל פָּנִים נֶגֶד הַכְּתָב שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, לֹא עָלָה עַל לֵב, וְהָעִקָּר כְּדִבְרֵי הַמהריק"ש. עַיֵּן שָׁם. וּבְדַרְכֵי מֹשֶׁה (סִימָן קיז) כָּתַב, שֶׁכֵּן הָיָה נוֹהֵג הַמַּהֲרִי"ל. עַיֵּן שָׁם.

גַּם מַהֲרַ"י אַלְגָּאזִי בְּאֶמֶת לְיַעֲקֹב (הִלְכוֹת הוֹצָאַת סֵפֶר תּוֹרָה סִימָן ה), הֵבִיא דִּבְרֵי הַמהריק"ש בְּהַגָּהוֹתָיו (סִימָן קמט), שֶׁיֵּשׁ לְהִשְׁתַּחֲווֹת מוּל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְכָתַב עַל זֶה, וְנִרְאֶה לִי רְאָיָה לִדְבָרָיו מִנֶּסַח בָּרִיךְ שְׁמֵהּ שֶׁתִּקֵּן רַשְׁבַּ"ץ, אֲנָא עַבְדָּא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּסָגְדְנָא קָמֵי דִּיקַר אוֹרַיְתֵיהּ. וְכֵן כָּתַב בְּסִדּוּר בֵּית מְנוּחָה (דַּף קנג:). וְעוֹד עַיֵּן בְּשוּ"ת נִבְחַר מִכֶּסֶף (חֵלֶק אוֹרַח חַיִּים סִימָן י וּבְהָעָרָה שָׁם), וּבְשוּ"ת שַׁעֲרֵי עֶזְרָה (אוֹרַח חַיִּים סִימָן ז), וּבְשוּ"ת מַהֲרִי"ץ דּוּשִׁינְסְקִי (חֵלֶק אוֹרַח חַיִּים סוֹף סִימָן י).

וְכֵיוָצֵא בָּזֶה כְּשֶׁאוֹמְרִים עָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ וַאֲנַחְנוּ מִשְׁתַּחֲווִים לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁכָּל הָעוֹלָם נוֹהֲגִים לְשָׂחוֹת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, כֵּיוָן שֶׁאוֹמֵר עַל עַצְמוֹ וַאֲנַחְנוּ מִשְׁתַּחֲווִים, שַׁפִּיר דָּמֵי לְהִשְׁתַּחֲווֹת. וְכֵן כָּתַב הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה (סִימָן קיג סְעִיף קָטָן ט), שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁבְּעָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ הוּא אוֹמֵר עַל עַצְמוֹ וַאֲנַחְנוּ מִשְׁתַּחֲווִים, יֵשׁ לְהִשְׁתַּחֲווֹת. וְכֵן כָּתַב הַדְּרִישָׁה (סִימָן רפא סְעִיף קָטָן ג) "שֶׁאִם לֹא יִכְרַע מֻחֲזֵי כְּשֶׁקָּרָא". עַיֵּן שָׁם.

גַּם אֲבִי הַשֶּׁלְ"ה בְּסִפְרוֹ עֵמֶק בְּרָכָה (דַּף כט) כָּתַב, וְקִבַּלְתִּי מִמּוֹרִי מַהֲרַ"שׁ מִלּוּבְלִין שֶׁיֵּשׁ לִכְרֹעַ וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת בְּעָלֵינוּ לְשַׁבֵּחַ כְּשֶׁאוֹמֵר וַאֲנַחְנוּ מִשְׁתַּחֲווִים וְכוּ', שֶׁאִם לֹא עוֹשֶׂה כֵּן הֲוֵי כְּמֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר בְּעַצְמוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן וּלְךָ לְבַדְּךָ אֲנוּ מוֹדִים, דְּהֲוֵי מִלְּשׁוֹן אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַדָּ"א. וְהִצְּרְכוּ חֲזַ"ל לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁכּוֹרֵעַ בְּמוֹדִים שֶׁבַּתְּפִלָּה. וְהַפֵּרוּשׁ שֶׁכָּתַב הָרַדָּ"א בְּשֵׁם הַיִּרְחִי דְּמוֹדִים הַיְנוּ מִשְׁתַּחֲווִים, אֵין דְּבָרָיו נִרְאִים, אֶלָּא פֵּרוּשׁ קָמָא עִקָּר. וְאַף שֶׁרַבֵּנוּ יְרוּחָם כָּתַב שֶׁהַכּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה כְּשֶׁאוֹמֵר וְכָל קוֹמָה לְפָנֶיךָ

תִּשְׁתַּחֲוֶה, הֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה, שֶׁאֲנִי הָתָם שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר עַל עַצְמוֹ, מִשֶּׁאֵין כֵּן כְּשֶׁאוֹמֵר וַאֲנַחְנוּ מִשְׁתַּחֲוִים. עַד כָּאן. וְכֵן הוּא בַּשְּׁלָ"ה (דף רנד), וְהוּבָא בְּאֵלִיָּה רַבָּה (סִימָן נא). וְעוֹד עַיֵּן בַּדְּרִישָׁה (סִימָן רפא). עַיֵּן שָׁם. וְעַיֵּן בְּבִרְכֵי יוֹסֵף (סִימָן קלד סְעִיף קָטָן ג), וּבְסֵפֶר טוּב עַיִן (סִימָן יח אוֹת מג), וּבְשׁוּ"ת יַבִּיעַ אוֹמֵר חֵלֶק ה (סוֹף סִימָן ח).

וְעוֹד י"ל לְפִמ"ש הַמג"א (סִי' קל"ט סק"ו) וְז"ל: כָּתַב הַלֶּחֶם חֲמוּדוֹת (סְפֶ"ה דִּבְרָכוֹת), הַכּוֹרְעִים בִּבְרָכוֹת הַתּוֹרָה טוֹעִים הֵם, שֶׁאֵין לְשִׁחוֹת אֶלָּא בְּמָה שֶׁתִּקְּנוּ חֲכָמִים. כְּמ"ש בְּסִימָן רפ"א. עַ"כ. וְהַשַּׁ"ךְ כָּתַב, שֶׁבְּסֵ' הָרוֹקֵחַ (סִימָן שי"ט) מַשְׁמַע שֶׁמִּנְהָג קַדְמוֹנִים לִכְרֹעַ וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת בִּבְרָכַהַ"ת, וּדְלֹא כְּאוֹתָם שֶׁאֵין נוֹהֲגִין כֵּן. וְכ"כ הָרַמָ"ע (סִימָן קנ"ו): וְהַטַּעַם שֶׁאֵין כַּוָּנָתֵינוּ לְשִׁחוֹת בַּבְּרָכָה אֶלָּא לִכְבוֹד הַתּוֹרָה, וְכֵן מַשְׁמַע בַּלְּבוּשׁ (סִימָן ק"ן). עַבְכַּ"ה הַמַּג"א. וְכ"כ הַמַּטֶּה מֹשֶׁה (סֵ"פ רס"ו). וְכ"כ בְּשִׁיּוּרֵי כְּנֶסֶ"ג (סִי' קל"ט הַגָּהַ"ט אוֹת ו'). וּבָאָ"ר (שָׁם סְק"ז). עַ"ש. וּמֵעַתָּה ה"נ כֵּיוָן שֶׁאוֹמֵר דְּסָגִידְנָא קַמֵּיהּ: וּמִן קֳמֵי יְקָר אוֹרַיְיתֵיהּ, אֵין כָּל חֶשְׁשׁ בְּמָה שֶׁכּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה מוּל הַסֵּ"ת כֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לִכְבוֹד הַתּוֹרָה.

וְכַ"שׁ לְפִמ"ש רַבֵּינוּ אַבְרָהָם בֶּן הָרַמְבַּ"ם בִּתְשׁוּ' (סִי' ס"ב עַמ' ס"ג), שֶׁחִיּוּב הַכְּרִיעָה בְּאָבוֹת וּבְמוֹדִים תְּחִלָּה וְסוֹף, רַ"ל שֶׁלֹּא יִהְיֶה פָּחוֹת מִזֶּה, לֹא לֶאֱסֹר יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא חִיְּבוּ בִּכְרִיעָה אֶלָּא בְּאָבוֹת וּבְמוֹדִים, נֶאֱסֹר עַל מִי שֶׁיִּכְרַע יוֹתֵר אוֹ יִשְׁתַּחֲוֶה, שֶׁאִ"כ נִמְצָא רַ"ע עוֹבֵר עַ"ד חֲכָמִים, שֶׁבִּתְפִלָּתוֹ אָדָם מַנִּיחוֹ בְּזָוִית זוֹ וּמוֹצְאוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת מִפְּנֵי הַכְּרִיעוֹת וְהִשְׁתַּחֲווֹת וְכוּ'. וּמ"ש (בִּבְרָכוֹת ל"ד.) אִם בָּא לִשְׁחוֹת בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה מְלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִשְׁחֶה, רַ"ל שֶׁמְּלַמְּדִין אוֹתוֹ שֶׁאִ"צ שֶׁמָּא טוֹעֶה וּמְדַמֶּה שֶׁכָּךְ חוֹבָתוֹ וְהוּא אֵינוֹ חַיָּב בְּזֶה וְכוּ'. עַ"ש.

אוּלָם דַּעַת הַפּוֹסְקִים אֵינָהּ כֵּן. וְהַהִיא דְּרַ"ע כְּבָר תִּי' הַתּוֹס' (בְּרָכוֹת ל"א.) דְּהַיְינוּ בְּאֶמְצַע בְּרָכָה וְכוּ'. וְכ"כ הָרֹא"ש. וּבְתוֹס' רִ"י הֶחָסִיד. וְעוֹד. [מְמָּרָן זִיעַ"א].

לְהַפְסִיק לַאֲמִירַת בָּרוּךְ שְׁמֵיהּ בְּאֶמְצַע פְּסוּקֵי דְּזִמְרָה

ד. מִי שֶׁנִּמְצָא בְּאֶמְצַע פְּסוּקֵי דְּזִמְרָה וְכָל שֶׁכֵּן בִּקְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ, בְּעֵת פְּתִיחַת הַהֵיכָל, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַפְסִיק לוֹמַר בָּרוּךְ שְׁמֵיהּ עִם הַצִּבּוּר, מִשּׁוּם דְּהֲוֵי הֶפְסֵק. רַק יִשְׁתַּחֲוֶה עִם הַצִּבּוּר, בְּאֵין אוֹמֵר וּדְבָרִים. וּמַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּנֶסַח בָּרוּךְ שְׁמֵיהּ וְלֹא עַל בַּר אֱלָהִין סְמִיכְנָא, אֵין בָּזֶה חֲשָׁשׁ, וְאֵין לְבַטֵּל הַמִּנְהָג (שָׁם עַמּוּד רצ"ב).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב כְּבָר נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁמִּנְהָגֵינוּ שֶׁלֹּא לְאָמְרוֹ בִּימוֹת הַחֹל, וּלפ"ז אַף הַמִּתְפַּלֵּל עִם הָאַשְׁכְּנַזִּים אֵין לוֹ לְהַפְסִיק בְּאֶמְצַע פְּסַדְּ"ז לְאָמְרוֹ עִמָּהֶם, הוֹאִיל וְאֵינוֹ מִנְהָג פָּשׁוּט בְּכָל יִשְׂרָאֵל. אֶלָּא דְּכִי תִּיבָּעֵי לָךְ בְּשַׁבָּת אִם יֵשׁ לְהַפְסִיק לְאָמְרוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּאֶמְצַע פְּסַדְּ"ז, דְּלְכָאוֹרָה כֵּיוָן שֶׁכָּל הַצִּבּוּר אוֹמְרִים בּוֹ, אֲנָא עַבְדָּא דְּקִבְּ"ה וְסָגִידְנָא קַמֵּיהּ וּמִן קֳמֵי דִּיקָר אוֹרַיְיתֵיהּ, וּמִשְׁתַּחֲוִים כְּלַפֵּי הַסֵּ"ת, אִם יִמָּנַע הַיָּחִיד מִזֶּה, יֵהֵא נִרְאֶה כְּכוֹפֵר בְּמִי שֶׁהַצִּבּוּר מִשְׁתַּחֲוִים אֵלָיו. כְּעֵין מ"ש הַתּוֹס' וְהָרֹא"שׁ (בְּרָכוֹת כ"א:) לְגַבֵּי מוֹדִים. עַ"ש. וְעַל כֵּן נִרְאֶה שֶׁיִּשְׁתַּחֲוֶה מוּל הַסֵּ"ת, מִבְּלִי שֶׁיֹּאמַר בָּרוּךְ שְׁמֵיהּ עִם הַצִּבּוּר, מִשּׁוּם הֶפְסֵק.

וּבְעִקַּר אֲמִירַת בָּרוּךְ שְׁמֵיהּ, הִנֵּה נוֹדַע שֶׁבַּעַל נוֹדָע בִּיהוּדָה אָמַר לְהַמְנַע מֵאֲמִירַת בָּרוּךְ שְׁמֵיהּ, מִפְּנֵי הַנֶּסַח: וְלֹא עַל בַּר אֱלָהִין סְמִיכְנָא, כְּאִלּוּ חַ"י יֵשׁ לוֹ בֵּן. וּכְמ"ש בְּשֵׁמוֹ בְּסֵ' מוֹפֶת הַדּוֹר (עַמּוּד ס"א). וְאָמְנָם כֵּן מָצִינוּ בִּירוּשַׁלְמִי (סְפֶ"ו דְּשַׁבָּת), כְּשֶׁאָמַר נְבוּכַדְנֶאצַּר הָרָשָׁע וּרְוִיהּ דִּי רְבִיעָאָה דָּמֵי לְבַר אֱלָהִין, יָרַד מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו, וְאָ"ל תַּקִּין מִלָּךְ, וּבַר אִית לֵיהּ? חָזַר וְאָמַר בָּרוּךְ אֱלָהֲהוֹן דְּשַׁדְרַךְ מֵישָׁךְ וְכוּ' דִּי שְׁלַח מַלְאָכֵיהּ, בְּרֵיהּ לָא כ"כ אֶלָּא מַלְאָכֵיהּ. וּמ"מ י"ל דְּתוֹלִין הַקִּלְקוּלָה בְּמִקְלְקָל, וְרַק נ"נ הָרָשָׁע הָיָה חָשׁוּד בַּמַּחֲשָׁבָה זוֹ, משא"כ לְדִידָן, שֶׁהַנֶּסַח מוּבָא כֵּן בַּזֹּהַ"ק ח"ב (דַּף ר"ו עַ"א) כַּנַּ"ל, וּכְדַאֲשְׁכַּחַן וַיִּרְאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם, וּבְאִיּוֹב וַיָּבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים לְהִתְיַצֵּב עַל ה', וְהֵיינוּ הַמַּלְאָכִים. וְאִ"כ פָּשׁוּט שֶׁאֵין חֲשָׁשׁ בָּזֶה. וְנִרְאֶה שֶׁהַנּוֹבֵ"י בְּקֻנְטְרֵס מָצָא וְנָדַר בָּהּ גָּדֵר, לְהוֹצִיא מִלֵּב הַנִּמְשָׁכִים אַחַר שַׁבְּתַאי צְבִי שַׁרְ"י אֲשֶׁר הִשְׁחִיתוּ הִתְעִיבוּ וְתָלוּ עַצְמָם בְּאֵילָן גָּדוֹל הַזֹּהַ"ק. וּכְמ"ש כַּיּוֹ"ב תַּלְמִיד הַנּוֹבֵ"י הַגַּרְ"א פְּלֶקְלֵשׁ זַ"ל בְּתִשׁוּבָה מֵאַהֲבָה (סִימָן כ"ו וְסִימָן קי'). עַ"ש בְּאֹרֶךְ.

וְכַיּוֹ"ב הֵלִיץ מָרָן הַחִיד"א בְּשֵׁם הַגְּדוֹלִים: עֵרֶךְ זֹהַר עַל הַיַּעֲבֵ"ץ. וְכֵן לְהוֹצִיא מִלֵּב הַמִּתְיַהֲרִים

שֶׁמּוֹרִים בָּרַבִּים וּמְפָרְשִׁים דְּ' הַזְּהָהֵ"ק בֶּהָמוֹן וּבְפַרְהֶסְיָא. וּכְמוֹ שֶׁהִתְמַרְמֵר עַ"ז בִּנּוֹדָע בִּיהוּדָה קַמָּא (חיו"ד סִימָן ע"ד וסִימָן צ"ג). ע"ש. אֲבָל כָּעֵת שֶׁנִּתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג לְאָמְרוֹ בְּעֵת פְּתִיחַת הַהֵיכָל עַ"פ הָאֲר"י וּגְדוֹלֵי הָאַחֲרוֹנִים אֵין לָחוּשׁ לָזֶה כְּלָל. וְזֶה בָּרוּר. וַכַּמְבֹאָר כָּל זֶה בְּיַלְקוּט יוֹסֵף עַל הִלְכוֹת קְרִיאַת הַתּוֹרָה (סִי' קל"ד עַמ' ג'). וְהוּא עַל פִּי הַמְבֹאָר בְּשו"ת יַבִּיעַ אוֹמֵר ח"ה (או"ח סִי' ח' אוֹת ד').

ה. הַמִּנְהָג פָּשׁוּט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לוֹמַר "בָּרִיךְ שְׁמֵיהּ", בְּעוֹד הַסֵּפֶר תּוֹרָה פָּתוּחַ בְּהֵיכַל הַקֹּדֶשׁ, לִפְנֵי שֶׁעוֹמְדִים לְהוֹצִיאוֹ מִן הַהֵיכָל, וּכְשֶׁמּוֹצִיאִים הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִן הַהֵיכָל, גַּם כֵּן יִהְיֶה פָּתוּחַ כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ כֻּלָּם אֶת כְּתַב הַסֵּפֶר תּוֹרָה וְלַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה', וּכְשֶׁמּוֹצִיאִים שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרָה מִן הַהֵיכָל כְּפִי חוֹבַת הַיּוֹם, נוֹהֲגִים לְהוֹצִיאָם כְּשֶׁשְּׁנֵיהֶם פְּתוּחִים וְנִרְאִים לַקָּהָל. וַאֲפִלּוּ בְּהַחְזָרַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה לַהֵיכָל, מִנְהַג אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַחְזִירוֹ מִן הַתֵּבָה כְּשֶׁהוּא פָּתוּחַ. וְכָךְ עָדִיף לְהַנְהִיג בְּכָל מָקוֹם, [כִּי מִנְהֲגֵי יְרוּשָׁלַיִם נוֹסְדוּ עַל יְדֵי גְּדוֹלֵי עוֹלָם שֶׁהָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְלָכֵן הַנָּכוֹן הוּא תָּמִיד שֶׁבְּכָל רַחֲבֵי הָאָרֶץ יְאַמְצוּ אֶת מִנְהֲגֵי יְרוּשָׁלַיִם]. אַךְ אֵין לַעֲשׂוֹת מִזֶּה מַחֲלֹקֶת, וְאִם נוֹהֲגִים לְהַחְזִירוֹ סָגוּר, אֵין לְעוֹרֵר עַל כָּךְ (שָׁם עַמּוּד רצ"ג).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב יַלְקוּט יוֹסֵף עַל הִלְכוֹת קְרִיאַת הַתּוֹרָה (סִימָן קל"ד עַמּוּד ד').

לִמְכֹּר בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים אֶת הָעֲלִיּוֹת לַתּוֹרָה, וְלַעֲרֹךְ מַגְבִּית וְלִתְרֹם כֶּסֶף לִישִׁיבוֹת

ו. מֻתָּר לִמְכֹּר בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב בְּבֵית הַכְּנֶסֶת עַל יְדֵי הַכְרָזָה, אֶת עֲלִיַּת הָעוֹלִים לְסֵפֶר תּוֹרָה, כְּגוֹן מַשְׁלִים וּמַפְטִיר, וְכֵן פְּתִיחַת הַהֵיכָל וְהַגְבָּהַת וַהֲקָמַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה, בְּאֹפֶן שֶׁהַכֶּסֶף יִהְיֶה לְהַחְזָקַת בֵּית הַכְּנֶסֶת. וְכֵן מֻתָּר לַעֲרֹךְ מַגְבִּית וְלִתְרֹם כֶּסֶף לִישִׁיבוֹת הַקְּדוֹשׁוֹת וְכוֹלְלִים, מוֹסָדוֹת חֶסֶד וְכַדּוֹמֶה, שֶׁהַכֹּל צָרִיךְ מִצְוָה הֵם, וְאֵין בָּהֶם מְשׁוּם אִסּוּר מֶקַח וּמִמְכָּר בְּשַׁבָּת (שָׁם).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב בַּגְּמָרָא שַׁבָּת (ק"נ) דָּרְשׁוּ חַז"ל מֵהַפְסוּק (בִּישַׁעְיָה נ"ח) וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג לִקְדוֹשׁ ה' מְכֻבָּד וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ, מִמְצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר. שֶׁאָסוּר לְדַבֵּר דִּבְרֵי חֹל בְּשַׁבָּת. וְכָתַב רַשִׁ"י (בֵּיצָה ל"ז.) שֶׁמִּפְסוּק זֶה לָמְדָנוּ גַּם אִסּוּר מֶקַח וּמִמְכָּר בְּשַׁבָּת. וְאִם כֵּן לְכְאוֹרָה גַּם מְכִירַת הַמְצוֹוֹת לְסֵפֶר תּוֹרָה דְּמֵי לְמֶקַח וּמִמְכָּר שֶׁאָסוּר לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת.

אוּלָם בְּמַסֶּכֶת כְּתֻבּוֹת (ח.) דָּרְשׁוּ חַז"ל מִמַּה שֶׁאָמַר הַפָּסוּק "חֻפָּצֶיךָ", שֶׁדַּוְקָא חֻפָּצֶיךָ אֲסוּרִים, אֲבָל חֻפְצֵי שָׁמַיִם מֻתָּרִים. וְלָכֵן הִתִּירוּ שָׁם לִפְסֹק צְדָקָה לַעֲנִיִּים בְּשַׁבָּת, וְלַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן הַהוֹצָאוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹצִיא לְצֹרֶךְ סְעוּדַת מִצְוָה. וְכֵן לְשַׁדֵּךְ אֶת בְּנוֹ לַהֲבִיאוֹ בִּבְרִית הָאֵרוּסִין, וְכֵן לְדַבֵּר עִם אָמָּן לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ אֻמָּנוּת בִּימוֹת הַחֹל. (וְכַמְבֹאָר בְּקִדּוּשִׁין ל. שֶׁמִּצְוָה לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ אֻמָּנוּת). וּלְפִיכָךְ מִכִּירַת הָעֲלִיּוֹת לְסֵפֶר תּוֹרָה, הוֹאִיל וְהַהֶכְנָסוֹת הֵם לִדְבָרִים שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, צֹרֶךְ מִצְוָה הֵם וּמֻתָּרִים בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב.

וְהֵן אֱמֶת שֶׁמַּהַרַ"ם מֵרוֹטֶנְבּוּרְג כָּתַב שֶׁלֹּא הִתִּירוּ אֶלָּא לְדַבֵּר אֵלָיו אִם הוּא רוֹצֶה לְהִשְׁתַּכֵּר, אֲבָל לְהַזְכִּיר לוֹ סְכוּם מָעוֹת אָסוּר. עכ"ל. וְהוּבָא בְּטוּר (סִימָן שו). וְכֵן בְּתַשְׁבֵּ"ץ (סִימָן נח). מִכָּל מָקוֹם רַבֵּנוּ פֶּרֶץ בְּהַגָּהוֹתָיו כָּתַב, מִיהוּ מִדְּקָא יָהִיב טַעְמָא חֻפָּצֶיךָ אֲסוּרִים חֻפְצֵי שָׁמַיִם מֻתָּרִים, מַשְׁמַע שֶׁמֻּתָּר לְגַמְרֵי, וְאַף לְהַזְכִּיר לוֹ סְכוּם מָעוֹת, וְהוּבָא בְּהַגָּהוֹת הַתַּשְׁבֵּ"ץ הַנַּ"ל, וּבְאַרְחוֹת חַיִּים (בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת סִימָן תיח), וּבְכָל בּוֹ (סִימָן לא דַּף לג עַמּוּד ב).

וְכָךְ כָּתַב הָרִיאַ"ז בְּפֶרֶק שׁוֹאֵל (פֶּרֶק כג דְּשַׁבָּת הֲלָכָה ד אוֹת ה, עַמּוּד רסד) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְנִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁמֻּתָּר לִפְסֹק עִם רַבּוֹ שֶׁל הַתִּינוֹק כָּךְ וְכָךְ דְּמִים, שֶׁלֹּא אָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם מִמְצוֹא חֶפְצְךָ אֶלָּא לְדָבָר הָרְשׁוּת, אֲבָל לְדָבָר מִצְוָה מֻתָּר. עַיֵּן שָׁם. נִמְצָא שֶׁכָּל שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ מִצְוָה אֵין בָּזֶה אִסּוּר כְּלָל מִשּׁוּם מֶקַח וּמִמְכָּר בְּשַׁבָּת. גַּם בְּהַגָּהוֹת מָרְדְּכַי (שַׁבָּת אוֹת תנט) כָּתַב, שֶׁאִם אִי אֶפְשָׁר בְּלֹא קְצִיצַת דְּמִים מֻתָּר לְקַצֵּץ דָּמִים, דְּחֻפְצֵי שָׁמַיִם הֵם. וְהָא דְּתַנְיָא בְּפֶרֶק שׁוֹאֵל (קמח:), וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַזְכִּיר לוֹ סְכוּם מֶקַח, מַיְרֵי בְּדְאֶפְשָׁר בְּלֹא סְכוּם מֶקַח וְכוּ'. עַיֵּן שָׁם.

וְאִם כֵּן מִכִּירַת הַמִּצְוֹוֹת הַנַּ"ל שֶׁבְּהֶכְרֵחַ לְהַזְכִּיר בָּהּ דָּמִים, שֶׁמַּכְרִיזִים עַל הַסְּכוּם שֶׁתּוֹרְמִים לִכְבוֹד הַמִּצְוָה, וְהַמַּעֲלֶה בְּדָמִים זוֹכֶה בַּמִּצְוָה. וְאִי אֶפְשָׁר בְּלֹא הָכִי, מֻתָּר. וְאַף עַל פִּי שֶׁשָּׁנִינוּ בְּבֵיצָה

(לו:) אֵין מַקְדִּישִׁין בְּיוֹם טוֹב, קַל וָחֹמֶר לְשַׁבָּת, אֵין לְאֶסֹּר מִשּׁוּם בָּךְ לִנְדֹּר עַל יְדֵי הַמִּצְוֹות הַנ"ל לְבֵית הַכְּנֶסֶת, שֶׁכְּבָר כָּתַב הָרַ"ן בְּשַׁבָּת (קנ.) בְּשֵׁם רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקְדִּישִׁין בְּשַׁבָּת, מֻתָּר לְפַסֵּק צְדָקָה לַעֲנִיִּים, שֶׁלֹּא אָסְרוּ אֶלָּא לְהַקְדִּישׁ כְּלִי אוֹ חֵפֶץ יָדוּעַ, מִשּׁוּם שֶׁגֹּרְאֶה כְּמֻקָּח וּמִמְכָּר, אֲבָל לֹא אָסְרוּ לְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּדִבּוּרוֹ לַגָּבֹהַּ. עַד כָּאן. וְכֵן כָּתְבוּ עוֹד רִאשׁוֹנִים. וּמַה שֶּׁהִקְשָׁה הָרַ"ן עַל זֶה, דְּהָא תְּנַן אֵין מַעֲרִיכִין בְּשַׁבָּת אַף עַל גַּב דְּלָאו כְּלִי יָדוּעַ הוּא אָסוּר, תֵּרֵץ מָרָן הַבַּיִת יוֹסֵף (סִימָן שו) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, וְנִרְאֶה לִי דְּמַעֲרִיךְ דַּמֵּי שַׁפִּיר לְמֻקָּח וּמִמְכָּר דְּדָמֵי לְקוֹנֶה אֶת הָאִישׁ הַזֶּה מֵאַחַר שֶׁנּוֹדֵר לִתֵּן עֶרְכּוֹ לַהֶקְדֵּשׁ.

גַּם בְּאָרְחוֹת חַיִּים (הִלְכוֹת יוֹם טוֹב אוֹת טז) כָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וְכָתַב גָּאוֹן, עַל אִסּוּר הֶקְדֵּשׁ בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, שֶׁדָּוְקָא הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ אוֹ הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת אָסוּר, שֶׁיּוֹצְאִים מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת גָּבֹהַּ, דַּאֲמִירָתוֹ לַגָּבֹהַּ כְּמִסִּירָתוֹ לְהֶדְיוֹט דַּמִּי, וְדוֹמֶה לְמֻקָּח וּמִמְכָּר, אֲבָל עַכְשָׁו שֶׁנּוֹדְרִים לְהַקְדֵּשׁוֹת סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ לַעֲטָרָה, אוֹ שֶׁמָּן לְמָאוֹר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מֻתָּר, לְפִי שֶׁעֲדַיִן אֵינָם מְיֻחָדִים שׁוּם דָּבָר שֶׁיּוֹצֵא מֵרְשׁוּתָם, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה לְמֻקָּח וּמִמְכָּר. עַד כָּאן. וּמְקוֹר דְּבָרָיו מִסֵּפֶר הַמַּכְתָּם (בֵּיצָה לז.) בְּשֵׁם גָּאוֹן. עַיֵּן שָׁם.

גַּם הַמַּנְהִיג (הִלְכוֹת יוֹם טוֹב אוֹת צו) כָּתַב, הָא דְּתְנַן אֵין מַקְדִּישִׁין וְלֹא מַעֲרִיכִין, אַף עַל גַּב דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר פּוֹסְקִים צְדָקָה לַעֲנִיִּים בְּשַׁבָּת, יֵשׁ לוֹמַר דְּשָׁאנֵי הָא דְּמַתְנִיתִין דְּהָוֵי מִשּׁוּם גְּזֵרָה דְּמֻקָּח וּמִמְכָּר, שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָא הַהֶקְדֵּשׁ מֵרְשׁוּתוֹ וְנִכְנַס לִרְשׁוּת גָּבֹהַּ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲלִיפוֹ, דָּמֵי לְמֻקָּח וּמִמְכָּר, אֲבָל הַפּוֹסֵק צְדָקָה לַעֲנִיִּים, אֲפִלּוּ אוֹמֵר סָלַע זוֹ לִצְדָקָה, מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ וְכוּ'. עַיֵּן שָׁם.

גַּם הָרַאבִי"ה (עֲרוּבִין סִימָן שצא עַמּוּד תכט וְתלה) כָּתַב, וְלִדְבַר מִצְוָה אֵין אִסּוּר לְקַצֵּץ דְּמִים בְּשַׁבָּת שֶׁהֲרֵי אִסּוּר קְצִיצַת דְּמִים יָלְפִינַן מִדִּכְתִיב מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר, וְלִדְבַר מִצְוָה הָוֵי חֶפְצֵי שָׁמַיִם, וְהוֹסִיף עוֹד רָאבִי"ה (בְּהִלְכוֹת יוֹם טוֹב סִימָן תרצט) שֶׁהַטַּעַם שֶׁמֻּתָּר לְפַסֵּק צְדָקָה לַעֲנִיִּים וְלִנְדֹּר לַחַזָּן בְּשַׁבָּת, שֶׁאֵין זֶה דּוֹמֶה לְמַקְדִּישׁ, שֶׁהַחֵפֶץ שֶׁמְּיֻחָדוֹ לַהֶקְדֵּשׁ יוֹצֵא מִיָּד מֵרְשׁוּת הֶדְיוֹט לִרְשׁוּת הֶקְדֵּשׁ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּנְדָרִים וּבְפִיסּוּק צְדָקָה, שֶׁהָאוֹמֵר סָלַע זוֹ לִצְדָקָה מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ (עֲרָכִין ו.) עַד כָּאן תְּשׁוּבַת דְּבָרָיו. וְזֶהוּ כִּדְבָרֵי הַמַּנְהִיג (הִלְכוֹת יוֹם טוֹב סוֹף סִימָן צו) הַנַּ"ל. וְעַיֵּן עוֹד בְּבֵית יוֹסֵף (סִימָן שו).

וְהָרַמ"א בְּסֵפֶר דַּרְכֵי מֹשֶׁה (שָׁם אוֹת ג) כָּתַב, שֶׁבְּמָקוֹם שֶׁנּוֹהֲגִים שֶׁהַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה אוֹמֵר מִי שֶׁבֵּרַךְ וְנוֹדֵר דָּבָר מָה לְצְדָקָה אוֹ לַחַזָּן, כָּתַב הָאוֹר זָרוּעַ, שֶׁרָאבִי"ה הָיָה תָּמֵהַּ עַל הַמִּנְהָג, שֶׁהֲרֵי זֶה כְּמַקְדִּישׁ בְּשַׁבָּת. אֲבָל לִי נִרְאֶה לְהַתִּיר הוֹאִיל וְאֵינוֹ אוֹמֵר בְּפֵרוּשׁ מַה שֶּׁנּוֹדֵר, אַף עַל פִּי שֶׁמְּהַרְהֵר בְּלִבּוֹ מַה שֶּׁרוֹצֶה לִתֵּן. וְהַמִּנְהָג לְהָקֵל בְּכָל עִנְיָן, שֶׁהֲרֵי מֻתָּר לְפַסֵּק צְדָקָה לַעֲנִיִּים. עַד כָּאן. וְכָךְ פָּסַק הָרַמ"א (שָׁם סָעִיף ו).

וְהִנֵּה בְּאוֹר זָרוּעַ שֶׁלְּפָנֵינוּ (סִימָן נ) לֹא כָּתַב לְהַחְמִיר אֶלָּא בְּשֵׁם מָר אָבִיו, וְלֹא הִזְכִּיר דִּבְרֵי רָאבִי"ה כְּלָל, וּבֶאֱמֶת שֶׁרָאבִי"ה כָּתַב לְהַדְיָא לְהַתִּיר. וְהָרַב הַגָּאוֹן הַמּוֹצִיא לְאוֹר סֵפֶר רָאבִי"ה (עַמּוּד תפח) כָּתַב שֶׁלְּפִי דַּעַת הָרַמ"א בְּדַרְכֵי מֹשֶׁה הַנַּ"ל צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהָרָאבִי"ה חָזַר בּוֹ מִמַּה שֶּׁהָיָה אוֹסֵר, וְהוֹרָה לְהֵתֵּר בְּסִפְרוֹ מֵהַסְּבָרָא הַנַּ"ל. עַיֵּן שָׁם. עַל כָּל פָּנִים גַּם הַנִּדּוֹן שֶׁלָּנוּ אֵינוֹ בִּכְלַל מַה שֶּׁאָסְרוּ לְהַקְדִּישׁ וּלְהַעֲרִיךְ בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם טוֹב, מֵהַטְּעָמִים הַנַּ"ל.

וּבְסֵפֶר מַהַרַ"שׁ (עַמּוּד קעו) תָּמַהּ מְאֹד עַל מַה שֶּׁמַּכְרִיזִים עַל מְכִירַת הַמִּצְוֹות בְּשַׁבָּת, וְסִיֵּם, וּמִיהוּ בְּתוֹסְפוֹת פֶּרֶק מַשִּׁילִין מַשְׁמַע שֶׁמֻּתָּר לְהַכְרִיז. עַד כָּאן.

וּבְסֵפֶר יָם שֶׁל שְׁלֹמֹה (בֵּיצָה פֶּרֶק ה סִימָן ח), עָמַד גַּם כֵּן עַל מַה שֶּׁנָּהֲגוּ שֶׁהַשַּׁמָּשׁ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת מַכְרִיז בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב עַל מְכִירַת הַמִּצְוֹות, כְּגוֹן פְּתִיחַת הַהֵיכָל וְהַגְבָּהַת סֵפֶר תּוֹרָה, וְהַמּוֹסִיף וּמַעֲלֶה בְּדָמִים זוֹכֶה בַּמֻּקָּח, שֶׁהֲרֵי לְכְאוֹרָה דָּבָר זֶה דּוֹמֶה לְמֻקָּח וּמִמְכָּר שֶׁאָסוּר בְּשַׁבָּת. וְכָתַב, שֶׁיֵּשׁ לְיַשֵּׁב הַמִּנְהָג בְּדֹחַק, שֶׁאֵין אִסּוּר מֻקָּח וּמִמְכָּר נוֹהֵג בְּדָבָר מִצְוָה אֶלָּא כְּשֶׁמַּקְדִּישׁ חֵפֶץ מְסֻיָּם, אֲבָל לְהִתְנַדֵּב וּלְהִתְחַיֵּב סְכוּם מָעוֹת מֻתָּר, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַ"ן שַׁבָּת (קנ.) בְּשֵׁם רַבִּי חֲנַנְאֵל. עַד כָּאן.

וְעַיֵּן בְּחִדּוּשֵׁי הַמְאִירִי (בֵּיצָה לז.) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ: וּמֻתָּר לִנְדֹּר צְדָקָה בְּשַׁבָּת, וּכְדַאֲמָרִינַן (שַׁבָּת קנ.) פּוֹסְקִים צְדָקָה לַעֲנִיִּים בְּשַׁבָּת, וּפֵרַשׁ רַבֵּנוּ נִסִּים

הַטַּעַם שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מוֹצִיאָהּ מֵרְשׁוּתוֹ דְּקַיְּמָא לָן (עֲרָכִין ו.), דְּעַד שֶׁלֹּא בָּאָה לְיַד גַּבַּאי מֻתָּר לְשַׁנּוֹתָהּ בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לְאַחֵר, וּמִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין הֶקְדֵּשׁ אֶלָּא לַעֲנִיִּים מַקְדִּישׁ אָדָם מַה שֶּׁירְצֶה בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב וְאֵין שׁוּם טַעֲנָה לֶאֱסֹר. וְכֵן הַדְּבָרִים נִרְאִים. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְכָךְ כָּתַב בְּסִפְרוֹ בֵּית הַבְּחִירָה (בֵּיצָה שָׁם).

גַּם בִּשְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת יָכִין וּבוֹעַז חֵלֶק ב (סוֹף סִימָן ו) כָּתַב, דְּהָא דְּקַיְּמָא לָן שֶׁאֵין מַקְדִּישִׁים בְּשַׁבָּת אוֹ בְּיוֹם טוֹב לְפִי שֶׁאֲמִירָתוֹ לַגָּבֹהַּ כְּמִסִּירָתוֹ לְהֶדְיוֹט דְּמֵי, אֲבָל לִפְסֹק צְדָקָה לָעֲנִיִּים אֲפִלּוּ אוֹמֵר סָלַע זוֹ לִצְדָקָה מֻתָּר לְהַחֲלִיפָהּ, נִמְצִינוּ לְמֵדִים שֶׁכָּל הֶקְדֵּשֵׁי הֶדְיוֹט מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָם בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה. עַיֵּן שָׁם.

וְהַלְבוּשׁ (סִימָן שׁוּ סָעִיף יג) כָּתַב, וְרָאִיתִי בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמַּכְרִיזִים בְּשַׁבָּת עַל הַמָּקוֹם שֶׁמּוֹכְרִים יַיִן, אֲפִלּוּ בִּסְכוּם מֻקָּח, וְנִרְאֶה דְּהֵינוּ טַעְמָא מִשּׁוּם דְּנָחְשָׁב כְּחֶפְצֵי שָׁמַיִם, שֶׁיִּמְצְאוּ יַיִן לְקִנּוּתוֹ לְצֹרֶךְ קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה, וְהָוֵי לְצֹרֶךְ מִצְוָה. עַיֵּן שָׁם.

וְכָךְ כָּתַב בִּשְׁאֵלוֹת וּתְשׁוּבוֹת רַב פְּעָלִים חֵלֶק ב (חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן כז בְּדִבֵּר הַמַּתְחִיל וְעוֹד נִרְאֶה לִי), שֶׁהִסְכִּימוּ גְּדוֹלֵי הָאַחֲרוֹנִים שֶׁהַיַּיִן שֶׁהוּא צֹרֶךְ קִדּוּשׁ, נֶחְשָׁב מִצְוָה וּמֻתָּר לְהַכְרִיז עָלָיו בְּשַׁבָּת, וַאֲפִלּוּ לְהַזְכִּיר סְכוּם מֻקָּח. וְעַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (סִימָן שׁוּ סָעִיף קָטָן נה), וּבְכַף הַחַיִּים (סוֹפֵר, שָׁם אוֹת צח).

וּבְסֵפֶר מַטֵּה יְהוּדָה (ס"ס שׁוּ) הוֹסִיף עוֹד לְלַמֵּד זְכוּת עַל הַמִּנְהָג, שֶׁהֲלָכָה רְוָחַת הִיא שֶׁמֻּתָּר לְפַקֵּחַ עַל עִסְקֵי רַבִּים (שַׁבָּת קנ. וּרְמַב"ם פֶּרֶק כד מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת הֲלָכָה ה, וְטוּר וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ סִימָן שׁוּ סָעִיף ו). וּמְבֹאָר מִדִּבְרֵי הָרַב הַמַּגִּיד שָׁם שֶׁאַף פִּקּוּחַ וְהִתְעַסְּקוּת שֶׁאֲסוּרִים לְצֹרֶךְ יָחִיד, מִכָּל מָקוֹם לְצָרְכֵי רַבִּים מֻתָּרִים. וּמְכִירַת הַמִּצְוֹת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּשַׁבָּת נֶחְשֶׁבֶת צָרְכֵי רַבִּים, כִּי בִּימוֹת הַחֹל אֵין הָרַבִּים מְצוּיִים בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּבְשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב מַגִּיעַ הַקָּהָל לְבֵהכ"נ שָׂמֵחַ וְטוֹב לֵב, וּלְפִי שִׂמְחָתָם גָּדֵל נְדִיבוּתָם. וְלָכֵן אֵין לִמְחוֹת בַּנּוֹהֲגִים כֵּן. וְהַנַּח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עַל מָה שֶׁיִּסְמֹכוּ. ע"כ. (וְכֵיוָן"ב כָּתַב בִּתְשׁוּ' הָרַ"ן שֶׁהוּבְאָה בִּשּׁוּ"ת הָרִיבַ"ש סִי' שצ. ע"ש. וְדוֹ"ק).

וְעַ' בְּשׁוּ"ת הַמְּבִי"ט ח"ג (סִי' ס), שֶׁמִּתְבָּאֵר שֶׁכֵּן הָיָה מִנְהָגָם לִמְכֹּר מִצְווֹת הַסֵּפֶר תּוֹרָה. ע"ש.

וּמָרָן הַחִיד"א בְּמַחֲזִיק בְּרָכָה (סִי' שו אוֹת ז) כָּתַב בְּזוֹ הַלָּשׁוֹן: הַגָּאוֹן רַבִּי יְהוּדָה עַיְּאָשׁ מַטֵּהוּ יִפְרַח לְתֹת סָמְךְ לַמִּנְהָג שֶׁנּוֹדְרִים כֶּסֶף לִפְנֵי הַסֵּפֶר תּוֹרָה לַקָּהָל וְלַקִּפּוֹת צְדָקָה וְלַחֲזָן. ע"כ. וּבְסִפְרוֹ לְדָוִד אֱמֶת (ר"ס ב), כָּתַב: נָהֲגוּ לִמְכֹּר הַמִּצְווֹת בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, וְטוֹב וְיָשָׁר שֶׁלֹּא לְדַבֵּר בביהכ"נ בִּזְמַן הַמְּכִירָה, וְאִם בַּעַל נֶפֶשׁ הוּא יִלְמַד מִזְּמוֹרִים וְכַיּוֹ"ב. וְהוּבָא בְּסִדּוּר בֵּית מְנוּחָה (דַּף קנט).

וְהַמַּהַר"י אַלְגָּאזִי (בְּדִינֵי מִצְווֹת ס"ת אוֹת א) כָּתַב, שֶׁכְּבָר נִתְפַּשֵּׁט הַמִּנְהָג הַזֶּה בְּכָל תְּפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל, וְהֵבִיא עַל זֶה מ"ש בְּשׁוּ"ת מַהַר"י קוֹלוֹן (שׁוֹרֶשׁ ט), שֶׁכַּאֲשֶׁר יֵשׁ קוֹפְצִים לִקְנוֹת פְּתִיחַת שְׁעָרִים וְהַגְבָּהַת ס"ת וַעֲלִיּוֹת הס"ת אֵין לְךָ חִבּוּב הַתּוֹרָה גָּדוֹל מִזֶּה, וְהוּא כְּבוֹד הַתּוֹרָה, וּמִנְהָג כָּזֶה שֶׁעָשׂוּ לִכְבוֹד הַתּוֹרָה דּוֹחֶה אֲפִי' אִסּוּר שְׁבוּת וְכוּ'. ע"ש.

וְהִנֵּה גַּם הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה (סִי' שו ס"ק כז) כָּתַב, לִפְסֹק צְדָקָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ לְהִתְנַדֵּב אֵיזֶה חֵפֶץ לְבֵהכ"נ נוֹהֲגִים הָעוֹלָם לְהָקֵל. וּמַה שֶּׁאָמְרוּ אֵין מַקְדִּישִׁין וְלֹא מַעֲרִיכִין הֵינוּ דַּוְקָא בְּהֶקְדֵּשׁ מְזֻבַּח אוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת, אֲבָל הֶקְדֵּשׁוֹת שֶׁלָּנוּ מֻתָּר. ע"ש.

גַּם בְּשׁוּ"ת מַהֲרַשַׁ"ג ח"ב (סִי' עז אוֹת ב) נִשְׁאַל עַל מַה שֶּׁנָּהֲגוּ לִמְכֹּר בְּשַׁבָּת הֲעֲלִיּוֹת לַתּוֹרָה וְהַגְבָּהַת הַס"ת, וְהֵשִׁיב, שֶׁמְּכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה רֶוַח לַקָּהָל לְהַחֲזָקַת בֵּהכ"נ שַׁפִּיר דָּמֵי, וַאֲפִלּוּ נֹאמַר דְּדָמֵי לְמֻקָּח וּמִמְכָּר, וּכְמוֹ שֶׁהִתִּירוּ לְהַכְרִיז עַל יַיִן בְּשַׁבָּת, וְלִצְרֶךְ רַבִּים יֵשׁ לְהַתִּיר אַף לִפְסֹק סְכוּם הַדְּמֵים. ע"ש. וְעַ"עַ בְּשׁוּ"ת עוֹלַת אִישׁ (חאו"ח סִי' ה), וּבְשׁוּ"ת דִּבַּר הַמִּשְׁפָּט (סִי' לט). וְכֵן הֶעֱלָה לְהָקֵל בְּשׁוּ"ת יַשְׁכִּיל עַבְדִּי ח"ח (ס"ס לג), מִטַּעַם שֶׁהוּא לְצֹרֶךְ בֵּיהכ"נ הַוֵּל"ל חֲפָצֵי שָׁמַיִם שֶׁמֻּתָּרִים. ע"ש. וּכְמִבֹּאָר כַּ"ז בְּשׁוּ"ת יְחַוֶּה דַּעַת ח"ב (סִי' מא). ע"ש.

ע"פ הַזֹּה"ק יֵשׁ שֶׁשָּׁבַח לְמִצְוָה שֶׁאָדָם קוֹנֶה בְּמָמוֹן, יוֹתֵר מִמִּצְוָה שֶׁזָּכָה בָּהּ בְּחִנָּם

וְדַע, כִּי עַ"פ הַזֹּה"ק יֵשׁ שֶׁשָּׁבַח לְמִצְוָה שֶׁאָדָם קוֹנֶה בְּמָמוֹן, יוֹתֵר מִמִּצְוָה שֶׁזָּכָה בָּהּ בְּחִנָּם, עַד שֶׁאָמְרוּ בַּזֹּה"ק בִּדְרָךְ הַהַפְלָגָה בִּזֹה"ל: אֲבָל אִשְׁתַּדְּלוּתָא דְּקַבַּ"ה דְּקַיְּמָא בְּעוֹבְדָא אָסִיר לְנַטְלָא לֵיהּ לְמַגְנָא וּבְרֵיקָנְיָא וְכוּ'. וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמֹד בְּמִי שֶׁקָּנָה אֶתְרוֹג כָּשֵׁר קֹדֶם יוֹ"ט, כְּדֵי לִטֹּל אוֹתוֹ בְּיוֹ"ט, וְאח"כ

שֶׁלְּחוּ לוֹ בְּמַתָּנָה חֲלוּטָה אֶתְרוֹג אַחֵר מֵעִיר אַחֶרֶת, וְנַעֲשָׂה אֶצְלוֹ שְׁנַיִם, לֹא יְבָרֵךְ הוּא אֶלָּא עַל אֶתְרוֹג שֶׁקָּנָה בְּדָמִים, וְאע"פ שֶׁאֶתְרוֹג הַב' שֶׁבָּא לוֹ בְּמַתָּנָה הוּא הֲדוּר יוֹתֵר וּמְשֻׁבָּח מְאֹד. וְכֵן כָּתַב בְּשׁו"ת תּוֹרָה לִשְׁמָהּ (סִימָן נ') דְּאַף שֶׁאָמְרוּ רַז"ל הֲדוּר מִצְוָה עַד שְׁלִישׁ, עַכ"ז יִתְרוֹן זֶה שֶׁיֵּשׁ בְּאֶתְרוֹג שֶׁקָּנָה בְּדָמִים, הוּא עָדִיף טְפֵי וִיבָרֵךְ עָלָיו. אַךְ מֵאַחַר שֶׁאֶתְרוֹג הַב' הוּא הֲדוּר הַרְבֵּה, יִטְּלֶנּוּ מִיָּד אַחֲרָיו, וְיַעֲשֶׂה בּוֹ נַעֲנוּעִים.

וְע"ש שֶׁכָּתַב אוֹדוֹת קְהִלָּה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַעֲלוֹת בְּשַׁבָּת שֶׁחָל בּוֹ הַמִּילָה אֶת אֲבִי הַבֵּן שְׁלִישִׁי, וְאַחֲרָיו הַמּוֹהֵל רְבִיעִי, וְהַסַּנְדָּק אַחַר הַמּוֹהֵל, וְאִם יֵשׁ ב' אֲבוֹת הַבָּנִים אֲשֶׁר מִילָתָם הַיּוֹם הַהוּא, יַקְדִּימוּ בַּעֲלִיָּה וּבַמִּילָה לְמִי שֶׁנּוֹלַד לוֹ הַבֵּן בְּשָׁעָה הַקּוֹדֶם, וְאַפִּלּוּ שֶׁזֶּה הַב' הוּא חָכָם וְזָקֵן יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, אֵין הוֹלְכִים בְּזֶה אַחַר הַחָכְמָה וְהַזְּקֵנָה. וְאִם שְׁנֵיהֶם נוֹלְדוּ בְּאֹפֶן שֶׁא"א לְבָרֵר מִי נוֹלַד קֹדֶם, יֵלְכוּ אַחַר הַחָכְמָה אוֹ הַזְּקֵנָה. וּכְשֶׁיֵּשׁ ב' סַנְדָּקִים, וְהָאֶחָד קָנָה הַסַּנְדָּקָאוּת בְּמָמוֹן, הַסְּבָרָא מְחַיֶּבֶת דְּיֵשׁ דִּין קְדִימָה לְסַנְדָּק שֶׁקָּנָה הַמִּצְוָה, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ מַעֲלָה לְמִצְוָה שֶׁקּוֹנֶה בְּמָעוֹת עַל מִצְוָה שֶׁלְּקָחָהּ בְּחִנָּם. וְהֶכִי אִיתָא בַּזֹּהַר (פָּרָשַׁת תְּרוּמָה דַּף קכ"ח ע"א) וְז"ל: וְיִקְחוּ לִי תְּרוּמָה, הַאי מַאן דְּבָעֵי לְאִשְׁתַּדְּלָא בְּמִצְוָה וּלְאִשְׁתַּדְּלָא בֵּיהּ בְּקַבַּ"ה, אִצְטְרִיךְ דְּלָא יִשְׁתַּדֵּל בֵּיהּ בְּרֵיקָנְיָא וּבְמַגָּנָא, אֶלָּא אִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְבַר נָשׁ לְאִשְׁתַּדְּלָא בֵּיהּ כְּדְקָא יָאוּת, כְּפוּם חֵילֵיהּ, וְהָא אוֹקִימְנָא מִלָּה בְּכַמָּה אַתְרֵי וְכוּ', וְאִי תֵּימָא הָא כְּתִיב לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא כֶסֶף וּבְלֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב, דְּהַאי אִיהוּ בְּמַגָּנָא וְאִשְׁתַּדְּלוּתָא בְּלָא כֶסֶף, וְאִיהוּ אִשְׁתַּדְּלוּתָא דְּקַבַּ"ה, אֶלָּא אִשְׁתַּדְּלוּתָא דְּאוֹרַיְיתָא כָּל מַאן דְּבָעֵי זָכֵי בֵּהּ אִשְׁתַּדְּלוּתָא דְּקַבַּ"ה לְמִנְדַּע לֵיהּ, כָּל מַאן דְּבָעֵי זָכֵי בֵּיהּ בְּלָא אַגְרָא כְּלָל, אֲבָל אִשְׁתַּדְּלוּתָא דְּקַבַּ"ה דְּקַיְימָא בְּעוֹבְדָא אָסִיר לְנַטְלָהּ לֵיהּ לְמַגָּנָא וּבְרֵיקָנְיָא, בְּגִין דְּלָא זָכֵי בְּהַהוּא עוֹבְדָא כְּלָל לְאַמְשָׁכָא עֲלֵיהּ רוּחָא דְּקוּדְשָׁא, אֶלָּא בְּאַגַּר שָׁלִים. עכ"ל.

מְקוֹר הַמִּנְהָג לִנְשֹׁק הַיָּד בְּעֵת הַגְבָּהַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה

ז. מַה שֶּׁנָּהֲגוּ בְּעֵת הוֹצָאַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה וְהוֹלָכָתוֹ לַתֵּיבָה, לְהַצְבִּיעַ בְּאֶצְבַּע כְּנֶגֶד הַסֵּפֶר תּוֹרָה וּלְנַשֵּׁק אֶצְבְּעוֹת הַיָּד, אֵין לְעַרְעֵר עַל הַמִּנְהָג שֶׁיְּסוֹדָתוֹ בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ (שָׁם עַמּוּד רצו).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב רְאֵה מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּזֶה בְּיִלְקוּט יוֹסֵף שַׁבָּת כֶּרֶךְ א' חֵלֶק שְׁלִישִׁי (עַמּוּד קל). וְשָׁם הִזְכַּרְנוּ דְּמִקּוֹר הַמִּנְהָג לְהַרְאוֹת בְּאֶצְבַּע כְּלַפֵּי הַסֵּפֶר תּוֹרָה, הוּא מֵהַמִּדְרָשׁ רַבָּה (שִׁיר הַשִּׁירִים ב' ד) עַל הַפָּסוּק וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה, כָּל מִי שֶׁמַּרְאֶה אִיקּוֹנִין שֶׁל מֶלֶךְ בְּאֶצְבַּע, נֶהֱרָג, וְתִינוֹקוֹת הוֹלְכִים לְבֵית הַסֵּפֶר וּמוֹרִים הָאַזְכָּרָה בְּאֶצְבַּע, וְאוֹמֵר הקב"ה וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה. אַל תִּקְרֵי וְדִגְלוֹ אֶלָּא וְגִדְלוֹ. וּמִכָּאן סָמְכוּ לְהַרְאוֹת בְּס"ת בְּאֶצְבַּע. [וְהֵינוּ דְּאַף שֶׁאֵין נָהוּג כֵּן כְּלַפֵּי מֶלֶךְ, הקב"ה מְדַלֵּג עַל כָּךְ מֵרֹב אַהֲבָתוֹ אֵלֵינוּ].

וְעוֹד נָתְנוּ טַעַם לָזֶה שֶׁמַּרְאִים בְּאֶצְבַּע, ע"פ הַמְּבֹאָר בַּגְּמָרָא חֻלִּין (מב.) וְזֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ, מְלַמֵּד שֶׁתָּפַס הקב"ה כָּל מִין וּמִין וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה, וְאָמַר לוֹ זֹאת אֱכֹל וְזֹאת לֹא תֹאכַל. ע"כ. וְכָתַב בְּבֵאוּר הַמִּזְרָחִי בְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי, כִּי הקב"ה הֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה דָּבָר זֶה בְּאֶצְבַּע. הֲרֵי כְּשֶׁנֶּאֱמַר וְזֹאת הַיְנוּ לְהוֹרוֹת עַל כָּךְ בְּאֶצְבַּע, וְגַם כָּאן כְּשֶׁאוֹמְרִים וְזֹאת הַתּוֹרָה, מַרְאִים בְּאֶצְבַּע. וְכֵן בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה (פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח), זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ, פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י, וְהָיוּ מַרְאִים אוֹתוֹ בְּאֶצְבַּע.

וּבְסֵפֶר מִנְהַג יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה (או"ח סִי' קל"ד אוֹת ב') כָּתַב: וְהִנֵּה מִנְהַג הָעוֹלָם שֶׁמַּרְאִין בְּאֶצְבַּע בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמְרִים וְזֹאת הַתּוֹרָה, וְחִפַּשְׂתִּי בַּסְּפָרִים וּבַסִּדּוּרִים וְלֹא מָצָאתִי בְּשׁוּם מָקוֹם שֶׁיְּבִיאוּ מִנְהָג זֶה, וּלְכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לְהָבִיא סְמָךְ לְמִנְהַג הָעוֹלָם עַ"פ מַה שֶּׁמָּצִינוּ בְּמִנָּחוֹת (כט.) דִּלְשׁוֹן "זֶה" מוֹרֶה עַל הַהוֹרָאָה בְּאֶצְבַּע, שֶׁאָמְרוּ שָׁם דִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיוּ קָשִׁין לוֹ לְמֹשֶׁה עַד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶצְבַּע, וְאֵלּוּ הֵן מְנוֹרָה, וְרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּשְׂרָצִים, מְנוֹרָה דִּכְתִיב וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנוֹרָה, וְר"ח דִּכְתִיב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְכוּ', שְׂרָצִים דִּכְתִיב וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא, הֲרֵי דִּלְשׁוֹן "זֶה" מוֹרֶה עַל הַהוֹרָאָה בְּאֶצְבַּע.

וּבְסֵפֶר דַּף עַל הַדַּף (שָׁם) הֵעִיר, דִּלְכְאוֹרָה יֵשׁ לְדַיֵּק, דְּדַוְקָא לְשׁוֹן "זֶה" מוֹרֶה עַל הַהוֹרָאָה בְּאֶצְבַּע וְלֹא לְשׁוֹן "זֹאת", דְּאִיתָא בְּחֻלִּין (מב.) וְזֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מְלַמֵּד שֶׁתָּפַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּל מִין וּמִין וְהֶרְאָה לוֹ לְמֹשֶׁה, וְאָמַר לוֹ זֹאת אֱכֹל וְזֹאת לֹא תֹאכַל, הֲרֵי דְּבְהֵיבַת זֹאת

לֹא דָּרְשׁוּ חֲזַ"ל שֶׁהָרְאָה לוֹ הקב"ה "בְּאֶצְבַּע". אֲבָל מָצָאתִי בְּמִזְרָחִי בְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי שֶׁכָּתַב גַּם בַּגְּמָרָא הַנַּ"ל, וְזֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שֶׁהָרְאָם לוֹ הקב"ה בְּאֶצְבַּע, וְכֵן מַשְׁמַע בְּעֵין יַעֲקֹב בְּחֻלִּין שָׁם, וְאִם כֵּן יֵשׁ סָמְךְ בָּזֶה לְמִנְהַג הָעוֹלָם.

גַּם בְּסֵפֶר חַיִּים לְמָהֲרַ"ח פָּלַאגִ'י (סִימָן ג' אוֹת ו) וּבְסִפְרוֹ לֵב חַיִּים (אוֹרַח חַיִּים סִימָן קסז אוֹת ו) הֵלִיץ בְּעַד הַמִּנְהָג מֵהַמִּדְרָשׁ הַנַּ"ל. וְהוֹסִיף דְּרוּשָׁא דְּעָלְמָא נָהֲגוּ לֶאֱחֹז בְּצִיצִיּוֹת שֶׁבְּטַלִּיתוֹ וּלְנַשֵּׁק נֶגֶד הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וְכַנִּרְאֶה שֶׁנָּהֲגוּ כֵּן בְּשְׁבִיל שֶׁלֹּא לְהַרְאוֹת בְּאֶצְבַּע רֵיקָם כְּלַפֵּי הַסֵּפֶר תּוֹרָה. אוּלָם לְפִי הַמִּדְרָשׁ הַנַּ"ל לֵיכָא חֲשָׁשָׁא כְּלָל. כְּיַעוּיֵן שָׁם. וְכָךְ הוּא בְּסֵפֶר כֶּתֶר שֵׁם טוֹב חֵלֶק א' (עַמּוּד רפא).

וְכָל זֶה לְעִנְיַן לְהַרְאוֹת בְּאֶצְבַּע, וְרַבִּים נָהֲגוּ גַּם לְנַשֵּׁק הַיָּד אַחַר שֶׁמַּרְאִים בְּאֶצְבַּע, וְסָמְךְ לְמִנְהָגָם מִדִּבְרֵי סֵפֶר חַיִּים הַנַּ"ל, שֶׁלֹּא לְהַרְאוֹת בְּאֶצְבַּע רֵיקָם כְּלַפֵּי הַסֵּפֶר תּוֹרָה. וְעַיֵּן בְּסֵפֶר דִּבְרֵי מָרְדְּכַי (לְרַבִּי מָרְדְּכַי קְרִיסְפִּין, לִפְנֵי כ-200 שָׁנָה, תקצ"ו, אוֹרַח חַיִּים סִימָן ט) שֶׁהֵלִיץ בָּעַד מִנְהָג זֶה, עַל פִּי הַמִּדְרָשׁ הַנַּ"ל.

וְאָמְנָם בְּסֵפֶר יְסוֹד וְשֹׁרֶשׁ הָעֲבוֹדָה (שַׁעַר ה' פֶּרֶק ט) בְּשֵׁם הָאַר"י זַ"ל, וּמְחַבְּקִין וּמְנַשְּׁקִין אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה בִּשְׁנֵי הַזְּרוֹעוֹת דַּוְקָא, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִים לִיגַּע בַּיָּד וּלְנַשֵּׁק הַיָּד, כִּי זֶה מִנְהָג בּוּרוּת. עַד כָּאן.

וְכֵן הֵעִיר בְּסֵפֶר זֵכֶר נָתָן (לְרַבִּי נְחֶמְיָה נָתָן קוֹרוֹנֶל), וְהַמּוֹן הָעָם כְּשֶׁמַּרְאִים לָהֶם הַסֵּפֶר תּוֹרָה מֵרָחוֹק וְאוֹמְרִים וְזֹאת הַתּוֹרָה וְכוּ', נוֹשְׁקִים אֶת יְדֵיהֶם, וְזֶה וַדַּאי מִנְהָג בּוּרוּת וּשְׁטוּת. וְכִי פָּרְחָה הַקְּדֻשָּׁה מֵהַסֵּפֶר תּוֹרָה עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ יְדֵיהֶם קְדוֹשִׁים לְנַשֵּׁק אוֹתָם, הַמִּצְוָה הִיא לִנְשֹׁק הַסֵּפֶר תּוֹרָה עַצְמוֹ, וְלֹא הַיָּדַיִם, וְכֵן מָצִינוּ שֶׁגְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְנַשְּׁקִים הַתְּפִלִּין גּוּפָן וְלֹא הַיָּדַיִם אֲשֶׁר נָגְעוּ בַּתְּפִלִּין, וְיַעַן שֶׁרָאִיתִי שֶׁכַּמָּה חֲכָמִים עוֹשִׂים גַּם כֵּן כָּךְ, לְכֵן כָּתַבְתִּי זֶה. עַד כָּאן.

גַּם בְּסֵפֶר אוֹר צַדִּיקִים לְמָהֲרַ"ם פָּאפְּרִישׁ (אוֹת סט, וְהוּבָא בְּהֶעָרוֹת שַׁעֲרֵי חַיִּים עַל שַׁעַר אֶפְרַיִם שַׁעַר י' סְעִיף ד) כָּתַב, כְּשֶׁמְּנַשֵּׁק הַסֵּפֶר תּוֹרָה לֹא יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁעוֹשִׂים הַרְבֵּה מֵהֶמּוֹן הָעָם שֶׁנּוֹגְעִים בִּידֵיהֶם בְּסֵפֶר תּוֹרָה וּמְנַשְּׁקִים אֶת יְדֵיהֶם, אֶלָּא הָעִקָּר יְחַבֵּק אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה בִּשְׁנֵי זְרוֹעוֹתָיו וְינַשֵּׁק הַסֵּפֶר תּוֹרָה עַצְמוֹ. וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר שַׁעֲרֵי רַחֲמִים (עַל הַשַּׁעֲרֵי אֶפְרַיִם), שֶׁזֶּה מִנְהָג בּוּרוּת לִנְשֹׁק בַּיָּד.

גַּם בְּסֵפֶר הֲלִיכוֹת שְׁלֹמֹה (תְּפִלָּה, פֶּרֶק ז הֶעָרָה 35) כָּתַב, שֶׁמִּנְהָגוֹ שֶׁל הַגְּרַשׁ"ז אוּיֶרְבַּךְ שֶׁלֹּא לְנַשֵּׁק יָדָיו, וּכְשֶׁהָיָה נִצְרָךְ לְנַשֵּׁק דְּבַר שֶׁל קְדֻשָּׁה הָיָה מְנַשְּׁקוֹ עַל יְדֵי חֵפֶץ שֶׁל קְדֻשָּׁה, כְּמוֹ הַצִּיצִיּוֹת, וְכֵן כְּשֶׁהָיָה מְנַשֵּׁק בָּתֵּי הַתְּפִלִּין הָיָה מְנַשְּׁקָם עַל יְדֵי הָרְצוּעוֹת. וְעִם כָּל זֶה הָיָה אוֹמֵר שֶׁאֵין לְלַגְלֵג עַל אוֹתָם הַמְּנַשְּׁקִים יְדֵיהֶם, שֶׁעוֹשִׂים כֵּן לְחִבּוּב מִצְוָה.

וּבֶאֱמֶת, דְּמִלְּבַד הַאי טַעֲמָא דְּחִבּוּב מִצְוָה, אֵיכָא טַעַם נוֹסָף לְמִנְהָגֵנוּ, דְּמַה שֶׁמְּנַשֵּׁק בְּיָדוֹ הוּא בַּמָּקוֹם שֶׁיּוֹגַע בְּיָדוֹ בְּסֵפֶר תּוֹרָה, וּמַרְאֶה כְּאִלּוּ עַל יְדֵי הַנְּגִיעָה בְּסֵפֶר תּוֹרָה נִדְבַּק בַּיָּד רֹשֶׁם הַקְּדֻשָּׁה, וְלָכֵן מְנַשֵּׁק שָׁם. וּמִנְהָג זֶה הָיָה קַיָּם עוֹד בִּזְמַנָּם שֶׁל הָרַב הַשֶּׁלָּ"ה בְּקִצּוּר הַשֶּׁלָּ"ה (לִפְנֵי לְמַעְלָה מ-400 שָׁנָה, דִּינֵי סֵפֶר תּוֹרָה דַּף קלז), הָרַב שַׁעַר אֶפְרַיִם, וְדִבְרֵי מָרְדְּכַי (לְרַבִּי מָרְדְּכַי קְרִיסְפִּין, לִפְנֵי כ-200 שָׁנָה), וּמָהֲרַ"ח פָּלַאגִ'י, וְעוֹד, דְּכֵיוָן שֶׁנִּכָּר שֶׁעוֹשֶׂה זֶה שֶׁמְּנַשֵּׁק בְּיָדוֹ בַּמָּקוֹם שֶׁיּוֹגַע בְּסֵפֶר תּוֹרָה שֶׁפִּיר דָּמֵי לַעֲשׂוֹת כֵּן, שֶׁמַּרְאֶה כְּאִלּוּ עַל יְדֵי הַנְּגִיעָה בְּסֵפֶר תּוֹרָה נִדְבַּק בַּיָּד רֹשֶׁם קְדֻשָּׁה, וּלְכָךְ מְנַשֵּׁק הַיָּד. וּבְאַרְנוּ דִּין זֶה בְּאֹרֶךְ בְּשֻׁלְחָן הַמַּעֲרֶכֶת חֵלֶק ב' (עַמּוּד רעה). וּכְשֶׁם שֶׁאֵין לָנוּ לְזַלְזֵל בְּמִנְהֲגֵי הָאַשְׁכְּנַזִּים, כָּךְ אֵין לְזַלְזֵל עַל מִנְהַג הַסְּפָרַדִּים בָּזֶה, שֶׁיֵּשׁ לָזֶה מָקוֹר נֶאֱמָן. וּבִפְרָט דְּאִיהוּ גּוּפֵיהּ הֵבִיא עֵדוּת נֶאֱמָנָה מִדְּבָרָיו הַגְּרַ"י אֲבֵן הֶנְקִין שֶׁנָּהֲגוּ כֵּן.

גַּם בְּקִצּוּר הַשֶּׁלָּ"ה (דִּינֵי סֵפֶר תּוֹרָה דַּף קלז) כָּתַב, אֲבָל אוֹתָן שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לְנַשֵּׁק בְּפִיהֶן, מִכָּל מָקוֹם אִם יְכוֹלִים יִגַּע בָּהּ הַיָּד, וְינַשֵּׁק אַחַר כָּךְ הַיָּד. וְהוּבָא גַּם בְּסִדּוּר בֵּית מְנוּחָה (עַמּוּד קסג), אוּלָם אִם יְכוֹלִים לְנַשֵּׁק בַּפֶּה, לֹא יְנַשְּׁקוּ הַיָּד שֶׁנָּגַע בְּסֵפֶר תּוֹרָה, דְּלָאו שַׁפִּיר עָבְדֵי. עַיֵּן שָׁם.

וּבְסֵפֶר דֶּרֶךְ אֶרֶץ (עַמּוּד כא) כָּתַב שֶׁהַמִּנְהָג הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַצְבִּיעַ אֶל הַסֵּפֶר תּוֹרָה עִם הַצִּיצִיּוֹת וּלְנַשְּׁקָן. עַיֵּן שָׁם. [וְהוּא כְּמוֹ שֶׁנּוֹהֲגִים לְמַשְׁמֵשׁ בַּתְּפִלִּין וּלְנַשֵּׁק הַיָּד שֶׁנָּגְעָה בַּתְּפִלִּין, וְכֵן בְּמַה שֶׁנּוֹגְעִים בַּמְּזוּזָה וּמְנַשְּׁקִים הַיָּד].

וּמֵעַתָּה, מַה שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר שִׂיחַ תְּפִלָּה (מְאוֹפָקִים, עַמּוּד רמח) לְלַגְלֵג עַל מִנְהָג זֶה, וְכָתַב, שֶׁהוּא מִנְהָג שֶׁהִתְפַּשֵּׁט בַּזְּמַן הָאַחֲרוֹן, וְאֵין לָזֶה שׁוּם מָקוֹר,

וְאֵין לַעֲשׂוֹת כֵּן אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁהוֹרוּנוּ חֲזַ"ל לְכָרֵעַ מְעַט לְצַד הַסֵּפֶר תּוֹרָה, וּמִנְהָג זֶה נִשְׁתַּרְבֵּב בְּטָעוּת מִמִּנְהָג שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל (עַמּוּד קכג) שֶׁכָּתַב, בְּהִיוֹתִי בִּמְדִינַת קוּקַז רָאִיתִי מִנְהָג הַסְּפָרַדִּים, וְיָפֶה הוּא בְּעֵינַי, שֶׁאֵין הֵם מְנַשְּׁקִים אֶת הַסֵּפֶר תּוֹרָה בִּנְגִיעַת הַפֶּה, אֶלָּא מַרְאִים מֵרָחוֹק בְּאֶצְבַּע וּמְנַשְּׁקִים. וְהוּא קָאֵי עַל שְׁעַת הוֹלָכַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה לַתֵּיבָה, אֲבָל לֹא בְּעֵת הַגְבָּהַת הַסֵּפֶר תּוֹרָה וַאֲמִירַת וְזֹאת הַתּוֹרָה. עַד כָּאן. וּלְהָאֲמוּר מִנְהָג זֶה הָיָה קַיָּם עוֹד בְּזַמַּנּוֹ שֶׁל הַשְּׁלָ"ה. הָרַב דִּבְרֵי מָרְדְּכַי, וּמָהַר"ח פָּלַאגִ'י, וְעוֹד.

וּמַה שֶּׁכָּתַב שָׁם לִדְחוֹת דִּבְרֵי מָהַר"ח פָּלַאגִ'י, שֶׁכַּוָּנַת הַמִּדְרָשׁ הוּא, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה מִן הַנִּימּוּס לְהַצְבִּיעַ עַל אִיקּוֹנִין שֶׁל מֶלֶךְ, וּכְמוֹ שֶׁגַּם הַיּוֹם אֵין זֶה נֶחְשָׁב נִימּוּסִי לְהַצְבִּיעַ עַל בֶּן אָדָם, וּבֶעָבָר אָדָם שֶׁעָשָׂה כֵּן הָיָה נֶהֱרָג עֲבוּר זֶה, מִכָּל מָקוֹם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֵב אֶת עַמּוֹ וּמוֹחֵל לָהֶם, וּכְמוֹ הַדֻּגְמָא שָׁם בְּעַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר וְאָיַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ, בְּמָקוֹם וְאָהַבְתָּ, וּמְהַפֵּךְ הַכַּוָּנָה. שֶׁמִּכָּל מָקוֹם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל תְּפִלָּתוֹ בְּאַהֲבָה, אֲבָל בְּוַדַּאי שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה שֶׁמְּתָר לְכַתְּחִלָּה לוֹמַר כֵּן, אֶלָּא שֶׁמִּי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְאוֹמֵר כֵּן, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹחֵל לוֹ, וְאִם כֵּן יוֹצֵא מֵהַמִּדְרָשׁ אַדַּרְבָּה שֶׁלְּכַתְּחִלָּה אֵין לְהַצְבִּיעַ עַל הַסֵּפֶר תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁמִּי שֶׁמְּשׁוּם בּוּרוּת וְחֶסְרוֹן יְדִיעָה עוֹשֶׂה כֵּן, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַבֵּל כַּוָּנָתוֹ לְטוֹבָה. עַיֵּן שָׁם.

אוּלָם אֵין דְּבָרָיו נְכוֹנִים, דְּהָתָם דָּרִישׁ וְגָדְלוּ עָלַי אַהֲבָה, כְּלוֹמַר שֶׁשָּׁמַח בָּזֶה וְחָפֵץ וְאוֹהֵב הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁעוֹשִׂין כֵּן, וְכֵיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹחֵל לְעַמּוֹ מִתּוֹךְ אַהֲבָתוֹ אוֹתָם, דְּזִיל בָּתַר כַּוָּנָה שֶׁעוֹשִׂין כֵּן מִתּוֹךְ יִרְאָתָם אֶת ה' יִתְבָּרַךְ, לְפִיכָךְ הַנַּח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל בְּמִנְהָגָם, וְאֵין לִקְרֹא תִּגֹּר עַל מִנְהָג זֶה. [וּכְבָר בֵּאֵר הַדְּבָרִים בְּטוּב טַעַם הָרַה"ג רַבִּי בֶּן צִיּוֹן פִּישֶׁר נֵרוֹ יָאִיר וְיוֹפִיעַ, וְהוֹסִיף לָזֶה עוֹד טְעָמִים. וְאֵין כָּאן מְקוֹמוֹ לְהַאֲרִיךְ].

וְרָאֵה עוֹד בְּשוּ"ת מִשְׁפָּט וְצֶדֶק בְּיַעֲקֹב (לְהַגָּאוֹן ר' יַעֲקֹב אֶבֶן צוּר, מִגְּדוֹלֵי רַבָּנֵי מָרוֹקוֹ, סִי' מה), שֶׁהֵבִיא שֶׁמִּנְהַג הָעוֹלָם שֶׁכְּשֶׁמַּזְכִּירִין אֶת הַשֵּׁם מְנַשְּׁקִים אֶצְבַּע צְרֵדָה, וְכֵן כְּשֶׁמְּסַיְּמִין קְרִיאַת שְׁמַע, אוֹ בְּרָכָה, אוֹ תְּפִלָּה, וּמִנְהַג יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה, וְזֶה עַל פִּי מִזְמוֹר הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים (תְּהִלִּים יט) פִּקּוּדֵי ה' וְגוֹ', מִצְוַת ה' וְגוֹ', יִרְאַת ה' וְגוֹ', מִשְׁפְּטֵי ה' וְגוֹ'. שֶׁבְּכֻלָּם יֵשׁ ה' תֵּבוֹת כְּנֶגֶד ה' אֶצְבָּעוֹת, וְהַתֵּבָה הַשְּׁנִיָּה הִיא שֵׁם ה', וְהִיא כְּנֶגֶד אֶצְבַּע, לָכֵן מְנַשְּׁקִים אֶת הָאֶצְבַּע דַּוְקָא. עכ"ד.

וּבְסֵפֶר וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם (לְאַדְמוֹ"ר מִטְשֶׁעבְּנוֹב עַמּ' רצז) כָּתַב, וְלֹא הָיָה מַנִּיחַ לְנַשֵּׁק בַּפֶּה מִטְּפַחַת הַס"ת בְּהוֹצָאָה וְהַכְנָסָה, רַק לִגַּע בָּהּ בְּמִטְּפַחַת וְלִנַּשֵּׁק הַיָּד כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים בַּמְּזוּזָה. וּבֵאֵר שָׁם הַטַּעַם עַל פִּי הָרַמְבַּ"ם הַנַּ"ל, דְּשָׁמָּא יִשָּׁאֵר שָׁם רֹק שֶׁל חֲבֵרוֹ וְיַגִּיעַ לִידֵי סַכָּנָה. וּלְפִי זֶה יֵשׁ לֶעֱטֹף אֶת הַס"ת בְּטַלִּית, וְלִמְסֹר אֶת הַמְּעִיל לְכְבִיסָה וּלְחִטּוּי. [חַשּׁוּקֵי חֶמֶד עֲבוֹדָה זָרָה יז.].

וְכָתַב בְּכַף הַחַיִּים פָּלַאגִ'י (סִי' כח אוֹת נז) אוֹתָן הָאֲנָשִׁים מִדַּלַּת הָעָם הַמִּתְאַסְּפִים בְּפִתְחֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת בִּשְׁעַת הוֹצָאַת סֵפֶר תּוֹרָה, וּמַבִּיטִים בַּהֲקָמַת סֵפֶר תּוֹרָה וְאוֹמְרִים וְזֹאת הַתּוֹרָה, וְיוֹצְאִין כְּתִינוֹק הַבּוֹרֵחַ מִבֵּית הַסֵּפֶר, רָאוּי לְגַזְבְּרֵי הַקְּהִלַּת קֹדֶשׁ וְהַשַּׁמָּשִׁים לְדַבֵּר עִמָּהֶם בְּרַכּוֹת וְקֻשׁוֹת לְבַל יַנִּיחוּם לָצֵאת, וְיִתְּנוּ לָהֶם מָקוֹם לָשֶׁבֶת בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לִמְקוֹמוֹתָם בְּמוֹשְׁבוֹתָם, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ קְרִיאַת סֵפֶר תּוֹרָה וְהַהַפְטָרָה.

הָעוֹלֶה לַתּוֹרָה יֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא קְצָרָה וּקְרוֹבָה לַתֵּבָה, וּכְשֶׁיּוֹרֵד יֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה יוֹתֵר

ח. הָעוֹלֶה לַתּוֹרָה יֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא קְצָרָה וּקְרוֹבָה לַתֵּבָה, וּכְשֶׁיּוֹרֵד יֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה יוֹתֵר, בְּאֹפֶן שֶׁיְּקַיֵּם אֶת הַתֵּבָה (שָׁם עַמּוּד רצט).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב ש"ע א"ח סִי' קמ"א. וְעַיֵּן בְּשוּ"ת תּוֹרָה לִשְׁמָהּ (סִי' נז) שֶׁנִּשְׁאַל אִם מֻתָּר לָלֶכֶת בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה וּלְמַהֵר בַּהֲלִיכָתוֹ, וְיַחְזֹר בְּדֶרֶךְ קְצָרָה בְּאֹפֶן שֶׁיֵּלֵךְ עֻקֶב בְּצַד אֲגוּדָל, וְהֵשִׁיב, דְּלֹא יוֹעִיל בָּזֶה הָאֹפֶן, אֶלָּא לְעוֹלָם צָרִיךְ לַעֲלוֹת בַּדֶּרֶךְ הַקְּצָרָה וְלָרֶדֶת בַּדֶּרֶךְ הָאֲרֻכָּה, שֶׁבָּזֶה דַּוְקָא נִכָּר כְּבוֹדוֹ שֶׁל ס"ת. וְאִם הָיָה בִּשְׁבִיל הַמְּהִירוּת דַּוְקָא, הָיָה דַּי לָהֶם לוֹמַר בַּעֲלִיָּתוֹ יְמַהֵר בַּהֲלִיכָתוֹ, וּבְרִידָתוֹ יֵלֵךְ בִּנְחַת, ע"ד שֶׁאָמְרוּ בַּהֲלִיכַת בֵּית הַכְּנֶסֶת, בַּהֲלִיכָתוֹ יְמַהֵר וּבִיצִיאָתוֹ יֵלֵךְ בִּנְחַת. תֵּדַע, דְּמָצִינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּטֻמְאָה הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁצָּרִיךְ לָצֵאת בְּדֶרֶךְ קְצָרָה, וְאִיתָא בְּשִׁבּוּעוֹת (יז.) וּפְסָקָהּ הָרַמְבַּ"ם (ה' בִּיאַת מִקְדָּשׁ פֶּרֶק ג' הֲלָכָה כ"ד), וְאִי זוֹ הִיא דֶּרֶךְ אֲרֻכָּה, כָּל שֶׁאֶפְשָׁר

לוֹ לָצֵאת מִן הַמְקֻדָּשׁ בְּדֶרֶךְ קְצָרָה מִמְּנָה יָצָא בִּקְצָרָה, אַע"פ שֶׁלֹּא רָץ אֶלָּא הָלַךְ עָקֵב בְּצַד אֲגוּדָל, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ פָּטוּר. יָצָא בָּאֲרֻכָּה אַע"פ שֶׁרָּץ וְדָחַק עַצְמוֹ בְּכָל כֹּחוֹ, וְנִמְצָא שִׁעוּר זְמַן שֶׁהָלַךְ בּוֹ בָּאֲרֻכָּה פָּחוֹת מִשִּׁעוּר הַזְּמַן שֶׁמְּהַלֵּךְ כָּל אָדָם בִּקְצָרָה, הוֹאִיל וְיָצָא בָּאֲרֻכָּה חַיָּב וְכוּ'. ע"ש. וה"ה בְּנִדּוֹן דִּידָן בָּעֵינָן שֶׁיַּעֲלֶה בְּדֶרֶךְ קְצָרָה וְיֵרֵד בְּדֶרֶךְ אֲרֻכָּה, כִּי בְּחִלּוּק שְׁנֵי הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ נִכָּר כְּבוֹד הַס"ת.

אִם יְכוֹלִים לְהוֹסִיף עַל הָעוֹלִים בְּשַׁבָּת

ט. בְּכָל שַׁבָּת קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה שִׁבְעָה עוֹלִים, וְנָהֲגוּ לִקְרֹא שִׁבְעָה עוֹלִים וְלִגְמֹר עִמָּהֶם אֶת הַפָּרָשָׁה, וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ, וְחוֹזֵר וְקוֹרֵא הַמַּפְטִיר מַה שֶּׁקָּרָא הַשְּׁבִיעִי. וְאִם רוֹצִים לְהוֹסִיף עַל הָעוֹלִים, רַשָּׁאִים, וְכֵן בְּיוֹם טוֹב שֶׁצָּרִיךְ לְהַעֲלוֹת לֹא פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה עוֹלִים, מֻתָּר לְהוֹסִיף עֲלֵיהֶם. וְכֵן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מֻתָּר לְהוֹסִיף עוֹלִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁבִּזְמַן הַזֶּה שֶׁהִתְקִינוּ חַז"ל שֶׁכָּל עוֹלֶה לְסֵפֶר תּוֹרָה מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, אֵין לְהוֹסִיף עַל הָעוֹלִים מִשּׁוּם בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, אֵין הַלָּכָה כֵּן, אֶלָּא גַּם בִּזְמַן הַזֶּה מֻתָּר לְהוֹסִיף עַל הָעוֹלִים. וְאַדְרַבָּה בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת גְּדוֹלִים שֶׁמִּתְפַּלְּלִים שָׁם קָהָל רַב, עָדִיף לְהוֹסִיף עַל הָעוֹלִים, כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְכָל אֶחָד מֵהַקָּהָל לַעֲלוֹת לְסֵפֶר תּוֹרָה לְכָל הַפָּחוֹת פַּעַם בְּחֹדֶשׁ. אֲבָל בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת קְטַנִּים שֶׁאֵין שָׁם קָהָל רַב, טוֹב שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עַל הָעוֹלִים שֶׁל חוֹבַת הַיּוֹם, אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ שָׁם חָתָן אוֹ בַּעֲלֵי בְּרִית. וּבְכָל אֹפֶן לֹא יוֹסִיפוּ יוֹתֵר מִדַּאי, כְּדֵי שֶׁלֹּא לִגְרֹם טִרְחַ צִבּוּר (שָׁם).

וּבְהֶעָרָה (שָׁם) כָּתַב תְּנָן בַּמְּגִלָּה (כא.), בְּיוֹם טוֹב חֲמִשָּׁה (עוֹלִים לְס"ת), בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שִׁשָּׁה, בְּשַׁבָּת שִׁבְעָה, אֵין פּוֹחֲתִים מֵהֶם, אֲבָל מוֹסִיפִים עֲלֵיהֶם, וְכֵן פָּסְקוּ הָרַמְבַּ"ם (פי"ב מֵהל' תְּפִלָּה הט"ז), וְהַטּוּשו"ע (סי' רפב ס"א).

וְדַעַת רֹב הַפּוֹסְקִים שֶׁגַּם בְּיוֹ"ט וְיוֹהכ"פ יְכוֹלִים לְהוֹסִיף עַל הָעוֹלִים, אֶלָּא שֶׁהָר"ן כָּתַב שֶׁאֵין מוֹסִיפִים בְּיוֹ"ט וּבְיוֹהכ"פ שֶׁלֹּא לְהַשְׁווֹתָם לְשַׁבָּת. וְקִי"ל כְּרֹב הַפּוֹסְקִים. וְכֵן הַמִּנְהָג. וּכְמ"ש בְּשוּ"ת מַהֲרַנַ"ח ח"ב (סִי' סה). ע"ש.

וְהָרַשְׁבַּ"ץ בִּתְשׁוּבָה (ח"ב סִי' ע) בַּהַגָּה, כָּתַב בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יוֹנָה, דְּהָנֵי מִילֵי בִּזְמַן הַמִּשְׁנָה, שֶׁהַפּוֹתֵחַ וְהַחוֹתֵם בַּתּוֹרָה מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, וְהַקְּרוּאִים בָּאֶמְצַע לֹא הָיוּ מְבָרְכִים, וְאִם הֵם מוֹסִיפִים אֵין חֲשָׁשׁ אִסּוּר בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, אֲבָל בִּזְמַן הַזֶּה שֶׁכֻּלָּם מְבָרְכִים בִּרְכוֹת הַתּוֹרָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, אִם יוֹסִיפוּ עוֹלִים, נִמְצָא שֶׁמְּבָרְכִים בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה. וְעָשׂוּ חֵרֶם וְהַסְכָּמָה עַל זֶה. וְכ"כ בְּנוֹ שֶׁל הָרַשְׁבַּ"ץ בְּשוּ"ת הָרַשְׁבַּ"ש (סִימָן תא וּתכט). וְכ"כ בְּשוּ"ת יָכִין וּבֹעַז ח"א (סִימָן קכט). וְכֵן הוּבָא בְּמִנְהֲגֵי אַלְג'יר שֶׁבְּשוּ"ת בֵּית יְהוּדָה עַיָּאשׁ (הִלְכוֹת ס"ת דַּף קי.) גַּם הַמָּגֵן אַבְרָהָם הֵבִיא דִּבְרֵי הָרַשְׁבַּ"ץ בִּקְצָרָה, וְכָתַב בְּשֵׁם הַכְּנֶה"ג, שֶׁכֵּן רָאוּי לִנְהֹג, אֶא"כ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חָתָן וּבַעַל בְּרִית. וְסִיֵּם, אֲבָל דַּעַת כָּל הַפּוֹסְקִים שֶׁאֵין חִלּוּק בֵּין הַזְּמַן הַזֶּה לְבֵין דּוֹרוֹת הַקְּדְמוֹנִים.

וּמַהַר"י פְּרַאגִ'י בִּתְשׁוּבָה שֶׁנִּדְפְּסָה בְּשוּ"ת גִּנַּת וְרָדִים (כְּלָל ב סִי' כג, דַּף מא:) כָּתַב מִדְּנַפְשֵׁיהּ דְּלְכָאוֹרָה יֵשׁ לְחַלֵּק בְּחִלּוּק הָרַשְׁבַּ"ץ בֵּין זְמַן חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה לִזְמַנֵּנוּ, שֶׁבִּזְמַנֵּנוּ יֵשׁ חֲשָׁשׁ אִסּוּר בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה בְּתוֹסֶפֶת הָעוֹלִים, וְשׁוּב הֲדַר תַּבְרִיהּ לְגִזְיֵזיהּ וְכָתַב, וּלְתֵרֶץ זֶה נ"ל פָּשׁוּט שֶׁכֵּיוָן שֶׁבִּזְמַן חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה הָיוּ מוֹסִיפִים עַל הָעוֹלִים, כְּשֶׁחָזְרוּ חַכְמֵי הַתַּלְמוּד וְתִקְּנוּ שֶׁכָּל הָעוֹלִים מְבָרְכִים לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, מִשּׁוּם הַנִּבְנָסִים וְהַיּוֹצְאִים, (כִּדְאִיתָא בִּמְגִלָּה כא:), אִם אִיתָא שֶׁיֵּשׁ בַּדָּבָר קְפִידָא מִשּׁוּם בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, לֹא הָיָה לָהֶם לְבַעֲלֵי הַתַּלְמוּד לְסְתּוֹם הַדָּבָר, אֶלָּא עַל כָּל פָּנִים הָיָה לָהֶם לְבָאֵר וְלוֹמַר וְהָאִידָנָא דְּתַקּוּן רַבָּנָן שֶׁכָּל הָעוֹלִים מְבָרְכִים לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ, אֵין מוֹסִיפִים עַל הַשִּׁבְעָה עוֹלִים דְּחוֹבַת הַיּוֹם, מִשּׁוּם אִסּוּר בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ לִטְעוֹת וְלֵימְשֵׁךְ אַחַר הַמִּנְהָג שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִין לְהוֹסִיף עוֹלִין עַד עַתָּה, וּמִדְּלֹא פֵּרְשׁוּ מַשְׁמַע וַדַּאי שֶׁהַמִּנְהָג שֶׁהָיוּ נוֹהֲגִים לְהוֹסִיף עוֹלִים לֹא בָּטֵל, אֶלָּא בִּמְקוֹמוֹ עוֹמֵד, וְלֵיכָא שׁוּם קְפִידָא מִשּׁוּם בְּרָכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה. וְה"ט שֶׁקְּרִיאַת הַפָּרָשָׁה בְּצִבּוּר הִיא בִּכְלָל מִצְוַת תַּלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁתִּקְּנוּהָ הַנְּבִיאִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ עֲלֵיהֶם ג' יָמִים רְצוּפִים בְּלִי תּוֹרָה, וְת"ת אֵין לוֹ שִׁעוּר, וַאֲפִי' אִם יַעֲלוּ אֶלֶף עוֹלִים בְּשַׁבָּת וְיוֹ"ט, שַׁפִּיר דָּמֵי. וּמִצַּד הַבְּרָכָה אֵין בָּהּ חֲשָׁשׁ בְּרָכָה שֶׁאֵ"צ, שֶׁכָּךְ הָיְתָה

הַתַּקָּנָה שֶׁהַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה בְּצִבּוּר מְבָרֵךְ עַל קְרִיאָתוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד הַתּוֹרָה, אוֹ מִשּׁוּם כְּבוֹד הַצִּבּוּר וְכוּ'. עַכְתַּ"ד. וּכְכָל הַדְּבָרִים הַלָּלוּ כָּתַב הָרַב הַפּוֹסֵק בְּשׁוּ"ת דִּבְרֵי דָּוִד מִילְדוֹלָה (סִי' כג דַּף מה ע"ג). ע"ש.

וְלִכְאוֹרָה יֵשׁ לְהָעִיר עַ"ד הָרַשְׁבָּ"ץ הַנ"ל, מִמָּה שֶׁכָּתְבוּ הַגְּאוֹנִים הוּבְאוּ בְּשִׁבֻּלֵי הַלֶּקֶט הַשָּׁלֵם (סִי' עז), הַטַּעַם שֶׁקּוֹרְאִים בַּתּוֹרָה בְּשַׁבָּת שִׁבְעָה עוֹלִים, מִפְּנֵי שֶׁאִם יֵאָרַע אוֹנֵס לְאָדָם, וְלֹא בָּא לְבֵית הַכְּנֶסֶת כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וְלֹא שָׁמַע מֵהַשֵּׁ"ץ בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְבוֹרָךְ, יֵאָזֵין לְמוֹצָא פִיהֶם שֶׁל הַקּוֹרְאִים בַּתּוֹרָה שֶׁבַּע פְּעָמִים בָּרְכוּ וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. עַ"כ. (וְכֵן הוּבָא בַּב"י סִי' רפב). וְהִקְשָׁה הַפְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ (מְגִלָּה כג.) שֶׁהֲרֵי בִּזְמַן הַמִּשְׁנָה לֹא הָיוּ מְבָרְכִים אֶלָּא הַפּוֹתֵחַ וְהַחוֹתֵם. וְתֵרֶץ שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים מִיהַת בָּרְכוּ. וְכ"כ מִדְּנַפְשֵׁיהּ הַגָּאוֹן רַבִּי אֱלִיָּהוּ פְּלוּמְבּוֹ בְּסֵפֶר יַד הַמֶּלֶךְ (דַּף ד ע"ד) עַל יְסוֹד דִּבְרֵי הַשֵּׁהַ"לְ הַנ"ל. עַ"ש. ולפ"ז גַּם בִּזְמַן הַמִּשְׁנָה הָיוּ שִׁבְעַת הָעוֹלִים אוֹמְרִים בָּרְכוּ, וְאפ"ה הָיוּ מוֹסִיפִים עַל הָעוֹלִים, וּבְוַדַּאי שֶׁגַּם הֵם אָמְרוּ בָּרְכוּ, וְלֹא חָשְׁשׁוּ לְבִרְכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה. וְשׁוּ"ר בְּשׁוּ"ת בִּנְיַן שְׁלֹמֹה (סִי' כ) שֶׁהֶאֱרִיךְ לְהַפְלִיא בָּזֶה עַל דִּבְרֵי הָרַשְׁבָּ"ץ הַנ"ל, עַפ"ד הַפְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ. עַ"ש. [וּמִיהוּ י"ל דְּס"ל לְהָרַשְׁבָּ"ץ שֶׁבַּאֲמִירַת בָּרְכוּ אֵין חֲשַׁשׁ כְּלָל, שֶׁהוּא רַק שֶׁבַח בְּעָלְמָא, וְאֵין בּוֹ חֲשַׁשׁ בְּרָכָה שֶׁאֵ"צ, וּכְמ"ש בְּשׁוּ"ת הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה סִי' סח]. וּכַמְבוֹאָר כָּל זֶה בְּשׁוּ"ת יְבִיעַ אוֹמֵר ח"ט (חְאו"ח סִי' כז עַמּוּד מא). וְשָׁם הֶאֱרִיךְ עוֹד בָּזֶה, כִּיעוּ"ש.

עוֹד כָּתַב שָׁם בָּזֶה"ל: וְלֹא אֲתֵחַד כִּי הָיִיתִי סָבוּר שֶׁבִּזְהִ"ז עָדִיף לְנָהוֹג שֶׁלֹּא לְהוֹסִיף עוֹלִים אֲפִי' בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַסְּפָרֵי תּוֹרָה שֶׁלָּנוּ אָנוּ מוֹצְאִים בָּהֶם פְּעָמִים רַבּוֹת דְּבוּקִים וּפְרוּדִים בָּאוֹתִיּוֹת, וְגַם יֵשׁ בָּהֶם חֲסֵרוֹת וְיִתֵּרוֹת. וּכְבָר כָּתַב הָרְמָ"א בַּהַגָּהָ (סִי' קמג) שֶׁאֵין אָצְלֵינוּ ס"ת הַבָּדוּק בַּחֲסֵרוֹת וְיִתֵּרוֹת כָּרָאוּי. וְכ"כ הַנּוֹדָע בִּיהוּדָה תְּנִינָא (או"ח סו"ס קט), שֶׁאֵיפֹה נִמְצָא אָצְלֵנוּ ס"ת הַבָּדוּק בַּחֲסֵרוֹת וְיִתֵּרוֹת.

צֵא וּלְמַד מִמָּה שֶׁכָּתַב מַהֲרַ"ח פַּלַאגִ'י בְּשׁוּ"ת לֵב חַיִּים ח"ב (סִי' קעו): מַעֲשֶׂה שֶׁבָּא לְעִירֵנוּ חָכָם אַשְׁכְּנַזִי וּשְׁמוֹ מַהֲרַ"ר יוֹסֵף נֵרוֹ"ן מַגִּיהַ מוּמְחֶה וּבָקִי מְאֹד בַּחֲסֵרוֹת וְיִתֵּרוֹת וּבְפֵרְשִׁיּוֹת פְּתוּחוֹת וּסְתוּמוֹת וְכוּ' בְּאֹפֶן נִפְלָא, וְהִתְחִיל לְבַדּוֹק וּלְהַגִּיהַ סִפְרֵי הַתּוֹרָה שֶׁבְּעִירֵנוּ, וְלֹא הָיָה אֲפִי' ס"ת אֶחָד שֶׁלֹּא מָצָא בּוֹ טָעֻיּוֹת, עַד קָרוֹב לִשְׁלֹשִׁים טָעֻיּוֹת, בַּחֲסֵרוֹת וְיִתֵּרוֹת וּבְפָרָשִׁיּוֹת פְּתוּחוֹת וּסְתוּמוֹת וְכוּ', וַאֲפִי' סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁהוּגְהוּ מִכְּבָר עַל יְדֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים הַבְּקִיאִים הֵיטֵב בְּהַגָּהָה, וּבְכָל הַיָּמִים הָיוּ בְּחֶזְקַת כְּשֵׁרוּת, מָצָא בָּהֶם כַּמָּה טָעֻיּוֹת, וְגַם סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁהָיוּ מוֹצִיאִים אוֹתָם מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה לַאֲמִירַת "כָּל נִדְרֵי", שֶׁהַמִּנְהָג לַחֲזוֹר וּלְהַגִּיהָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, מָצָא בָּהֶם כַּמָּה טָעֻיּוֹת וְכוּ', וְלָכֵן כָּל הַסְּפָרִים שֶׁבָּעִיר צְרִיכִים הַגָּהָה מֵחָדָשׁ עַ"י הַמַּגִּיהַ הַמּוּמְחֶה הַנ"ל, וְכָל עוֹד לֹא הִגִּיהַ אוֹתָם אֵין לְהוֹצִיאָם לִקְרוֹת בָּהֶם בְּצִבּוּר וְכוּ'. עַ"ש.

וְאִ"כ יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר דַּיֵּנוּ בְּמָה שֶׁחִיְּבוּ חַז"ל לְחוֹבַת הַיּוֹם, וְהָבוּ דְּלֹא לְהוֹסִיף עֲלָהּ.

וּכְיוֹ"ב כָּתַב הָרַב דָּגוּל מֵרְבָבָה הוּבָא בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (סִי' קמג סָ"ק כט).

גַּם בְּשׁוּ"ת שֵׁבֶט הַלֵּוִי ח"ח (סִי' י) כָּתַב, שֶׁבִּזְמַנֵּנוּ רָאִינוּ שֶׁאַחַר שֶׁהַסְּפָרֵי תּוֹרָה נִבְדְּקוּ וְהוּגְהוּ כְּדָת וּכְהִלְכָה, מ"מ עַ"י בְּדִיקַת הַמַּחְשֵׁב שֶׁנִּבְדְּקוּ אַחַר כָּךְ נִגְלָה שָׁרוֹב הַסַּ"ת (כִּשְׁנֵי שְׁלִישׁ) הֵם פְּסוּלִים מֵעִקַּר הַדִּין, מִפְּנֵי טָעֻיּוֹת וַחֲסֵרוֹת וְיִתֵּרוֹת. וְכָל זֶה נִתְבָּרֵר בְּבֵרוּר גָּמוּר לְמַעְלָה מִכָּל סָפֵק, וּכְבָר כָּתַב הַחַתַּ"סְ (סִי' כד), שֶׁבְּמִקְרִים כָּאֵלֶּה לֹא יִקְרְאוּ לַתּוֹרָה בְּשַׁבָּת אֶלָּא ז' עוֹלִים, וְלֹא יוֹסִיפוּ עוֹלִים כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהַרְבּוֹת בִּבְרָכוֹת לְבַטָּלָה. עַ"ש.

אוּלָם שׁוּב בִּינוֹתִי שֶׁבְּכָל זֹאת יֵשׁ לָנוּ לִסְמוֹךְ עַל תְּשׁוּבַת הָרַמְבָּ"ם בְּשׁוּ"ת פְּאֵר הַדּוֹר (סִי' ט') שֶׁמּוּתָּר לְבָרֵךְ עַל ס"ת אֲפִי' הוּא פָּסוּל, שֶׁאֵין בִּרְכַּת הַתּוֹרָה בְּצִבּוּר כִּשְׁאָר בִּרְכוֹת הַמִּצְוֹת כְּגוֹן נְטִילַת לוּלָב וִישִׁיבָה בַּסֻּכָּה, שֶׁאִם הַמִּצְוָה פְּסוּלָה הַבְּרָכָה הִיא לְבַטָּלָה, אֶלָּא הַבְּרָכָה הִיא עַל הַקְּרִיאָה, בֵּין שֶׁקּוֹרֵא בְּס"ת כָּשֵׁר בֵּין שֶׁקּוֹרֵא בְּס"ת פָּסוּל, וְעַ"ז סָמְכוּ כָּל חַכְמֵי הַמַּעֲרָב וְנָהֲגוּ כֵּן לִפְנֵי גְּאוֹנֵי עוֹלָם כְּרַבֵּנוּ יוֹסֵף הַלֵּוִי וְרַבֵּנוּ יִצְחָק, וּמֵעוֹלָם לֹא נִמְצָא בָּזֶה פֶּה וּמְצַפְצֵף. עַ"ש. וְכֵן הוּבָא בְּאָרְחוֹת חַיִּים (הִלְכוֹת קְרִיאַת ס"ת סִי' ה), וּבְכָל בּוֹ (סִי' כ). וְכֵן הֵבִיא כָּ"ז רַבִּי דָּוִד אֲבוּדְרָהָם (דַּף לז:). וְכֵן בְּשׁוּ"ת הָרַשְׁבָּ"א הַמְיוּחָסוֹת לְהָרַמְבָּ"ן (סִי' רלט). עַ"ש.

וְאע"פ שֶׁרַבִּים חוֹלְקִים עַל הָרַמְבָּ"ם, מִ"מ כָּתַב רַבֵּנוּ אֵלְיָהוּ מִזְרָחִי בְּשׁוּ"ת הָרַאֲ"מְ חֵ"א (סִי' י'), שֶׁחַכְמֵי נַרְבּוֹנָא וְעוֹד כַּמָּה גְּדוֹלִים אֲחֵרִים ס"ל כְּדַעַת הָרַמְבָּ"ם, וְשֶׁכֵּן הָיָה מוֹרֶה לַהֲלָכָה וּלְמַעֲשֶׂה, כִּי דִּבְרֵי הָרַמְבָּ"ם דִּבְרֵי טַעַם הֵם, וּרְאוּיִים לְסָמוֹךְ עֲלֵיהֶם, וְטַעֲנוֹת הָרַשְׁבָּ"א עַל הָרַמְבָּ"ם בָּזֶה חֲלוּשׁוֹת מְאֹד וְכוּ'. עַ"שׁ.

וְכָתַב בְּשׁוּ"ת זְקַן אַהֲרֹן הַלֵּוִי (סוֹ"סְ צט), שֶׁכֵּן עָשָׂה מַעֲשֶׂה רַב עַ"פְּ הוֹרַאַת הָרַאֲ"מְ. עַ"שׁ. וְלָכֵן כְּשֶׁקּוֹרֵא הַשׁ"ץ אֶת הַפָּרָשָׁה, וְאֵינוֹ מוֹצֵא בָּהּ שׁוּם פְּסוּל בְּעַיִן, וּבַאֲשֶׁר הוּא שָׁם, הַסֵּ"תְ כָּשֵׁר, וְאֵין בּוֹ נַפְתָּל וְעִקֵּשׁ, וּמְכֻ"שׁ בִּזְמַנֵּנוּ דְּאַכְשׁוּר דָּרָא, וְעוֹשִׂים לְסֵ"תְ בְּדִיקָה עַ"י הַמַּחְשֵׁב, שֶׁקָּרוֹב לְוַדַּאי שֶׁלֹּא יִמְצְאוּ בּוֹ פְּסוּל כְּלָל, לְפִ"ז אֵין טַעַם לְהִמָּנַע מִקְּרִיאַת עוֹלִים נוֹסָפִים לְסֵ"תְ, כְּדִין הַמִּשְׁנָה שֶׁאֵין פּוֹחֲתִים מִז' עוֹלִים אֲבָל מוֹסִיפִים עֲלֵיהֶם. [מִמָּרָן זִיעַ"א].

שותפים להקים
מקום לה' משכנות ל'אביר יעקב'

אי"ה רוצים להתחיל בבניית בית כנסת
ובית מדרש יגדיל תורה
ומקוה טהרה לנשים ולגברים
ברחוב שמשון עמיצור בשכונת רמות בבאר שבע

רוצים לשתף 840 חברים שישתתפו בס"ך של תרומה בשם 'יעקב'
מו"ז רבי יעקב אביחצירא זיע"א
סה"כ 'יעקב' 182 ש"ח כפול 36 חודשים

דרך הקישור של נדרים פלוס מקבלים החזר מס לפי סעיף 46
וקבלה דיגיטלית למייל
בטלפון 03-7630585 שלוחה 9219

מי שיהיה שותף
יזכה בספר חדש
יגדיל תורה בהלכה
שבת כרך א'

ערוץ יגדיל

או בסריקה

לפרטים: 0548410379

לפרטי הפקדה לחשבון בנק מזרחי סניף 426 מ.ח 371407 ע"ש יגדיל תורה